

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

**JANEZ GRADIŠNIK:
MED IDEALIZMOM IN PURIZMOM**

DIPLOMSKO DELO

Urša Erjavec

Mentorica: doc. dr. Helena Dobrovoljc

Nova Gorica, 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Heleni Dobrovoljc, ki mi je v času pisanja diplomskega dela vedno stala ob strani in mi z nasveti, predlogi in spodbudo pomagala premostiti manjše in večje ovire.

Posebna zahvala gre vsem mojim bližnjim, ki so me v času študija in pisanja diplomskega dela podpirali in spodbujali pri dosegu cilja, ki sem si ga zastavila.

Hvala prijateljicam in prijateljem, ki so me s klepeti spravljali v dobro voljo, me poslušali in me s pozitivnimi besedami vedno spodbujali.

Hvala vsem za potrpežljivost.

NASLOV

Janez Gradišnik: med idealizmom in purizmom

IZVLEČEK

Diplomsko delo predstavlja vlogo Janeza Gradišnika v slovenskem jezikoslovju, kjer je s svojim gojiteljskim pogledom in posegom na jezikovne strukture označen kot purist.

Uvodni del diplomskega dela bo predstavil življenjsko in ustvarjalno pot slovenskega prevajalca, pisatelja, slovaropisca in razpravljavca o jezikovnih vprašanjih, Janeza Gradišnika. Predstavljena bodo tista njegova dela, v katerih obravnava pereča jezikovna vprašanja in išče rešitve za pravopisne in slovnične zadrege ter poskuša iskati razloge in nadomestila za tuje jezikovne prvine v slovenščini – bodisi na leksikalnem bodisi na skladenjskem in oblikoskladenjskem področju.

V teoretičnem delu bo predstavljen purizem kot jezik(slo)vni nazor. Ob naslonitvi na izbrana dela, v katerih je obravnavan purizem z vidika njegovih ideologij, metod in ciljev, bodo predstavljene različne »postaje« slovenskega purizma, označenega z vidika Georgea Thomasa kot »ksenofobični« purizem. Ob tem bodo predstavljene tudi posamezne specifikke zgodovinskega razvoja slovenske družbe, zaradi katerih se je razvila ena ali druga vrsta purizma v tem okolju.

V praktičnem delu bo z današnjega vidika ovrednoteno Gradišnikovo prizadevanje, v njegovih jezikoslovno obarvanih delih pa bodo prepoznane prvine purizma in ugotovljene posledice njegovega eksplicitnega izražanja potrebe po poseganju v jezik. Iz njegovih jezikoslovno obarvanih del bo v obliki slovarčka ekscerpirano za Gradišnika neželjeno izrazje, in sicer v paru z jezikovnimi strukturami, ki jih je Gradišnik priporočal. Slovarček bralcu omogoča, da se seznanijo z jezikovnimi enotami, katerim je Gradišnik očital stilne in normativne pomanjkljivosti, in presodi, kako na te enote gledamo danes.

KLJUČNE BESEDE

knjižni jezik, purizem, ogroženost, germanizmi, slavizmi, romanizmi, anglizmi, slovarček

TITLE

Janez Gradišnik: Between idealism and purism

ABSTRACT

The Diploma Thesis introduces the role of Janez Gradišnik in Slovenian linguistics, which branded him as a purist because of his cultivating view of and intervention into linguistic structures.

The introductory part of the Diploma Thesis focuses on the life and creative path of Slovenian translator, writer, dictionary writer and debater on linguistic matters, Janez Gradišnik. The Thesis will introduce those of his works that deal with pressing linguistic questions and seek solutions to orthographic and grammar predicaments as well as try to find reasons and substitutes for foreign linguistic elements in Slovenian language in lexical, syntagmic and morphosyntactic field.

The theoretical part will introduce purism as a linguistic principle. The Thesis will, based on selected works that also deal with purism from the viewpoint of its ideologies, methods and goals, also introduce various »stations« of Slovenian purism, which was from the viewpoint of George Thomas labelled as »xenophobic« purism. This will be accompanied by individual specifics of historic development of the Slovenian society that dictated the development of one or other kind of purism in the said environment.

The practical part will serve to evaluate endeavours of Gradišnik from the modern day viewpoint and will also deal with identification of elements of purism in his linguistically coloured works as well as establish consequences of his explicit expression of the need to intervene in the language. Undesired expressions will be excerpted from his linguistically coloured works in the form of a glossary, which will be done in pair with linguistic structures that were proposed by Gradišnik. The glossary will enable the readers to familiarize themselves with the lexical units which Janez Gradišnik characterized as inadequate in terms of style and norm. In addition, the glossary describes the modern perspective on these units.

KEY WORDS

Literary language, purism, endangerment, Germanisms, Slavisms, Romanisms, Anglisms,
glossary

KAZALO

1 UVOD	1
2 ŽIVLJENJE IN DELO JANEZA GRADIŠNIKA	2
2.1 Kronološki pregled Gradišnikovega življenja in dela	2
2.2 Dela z jezikoslovno ambicijo	7
2.2.1 Slovenščina za Slovence (1967)	8
2.2.2 Slovenščina za vsakogar (1974).....	10
2.2.3 Še znamo slovensko? (1981)	11
2.2.4 Za lepo domačo besedo. Priročnik sodobne slovenščine (1985)	12
2.2.5 Naš jezik (1986).....	13
2.2.6 Slovensko ali angleško? Priročnik za dobro slovenščino (1993).....	15
2.3 Pogled nekaterih jezikoslovcev na Gradišnikova načela.....	17
2.3.1. Jezikoslovci Praškega lingvističnega krožka	18
2.3.2 Boris Urbančič (1913–1998).....	19
2.3.3 Jože Toporišič (1926).....	20
2.3.4 Jakob Müller (1941).....	20
3 PURIZEM	22
3.1 Definicije	22
3.2 Pogledi na prevzemanje tujejezičnih prvin pri Slovencih	23
3.2.1 Odnos do nemških jezikovnih prvin	25
3.2.2 Odnos do slovanskih jezikovnih prvin.....	28
3.2.3 Odnos do romanskih jezikovnih prvin.....	31

3.2.4 Odnos do angleških jezikovnih prvin.....	32
3.3 Ogroženost slovenščine	34
4 GRADIŠNIKOV NORMATIVNI SLOVARČEK	37
4.1 Vsebina slovarčka.....	37
4.2 Zbiranje gradiva.....	38
4.3 Zgradba slovarčka.....	38
4.4 Oznake v slovarskem delu	41
4.5 Seznam kratic in okrajšav	41
4.6 Slovarček	43
4.6.1 Zakaj slovarček?	74
4.6.2 Vrednotenje slovarčka	74
5 ZAKLJUČEK.....	79
6 VIRI IN LITERATURA	81
6.1 Viri.....	81
6.2 Literatura	81

1 UVOD

Janez Gradišnik je v svoji skrbi za slovenski jezik napisal precej jezikovnih prispevkov, kasneje tudi priročnikov, s katerimi je želel vplivati na dvig jezikovne kulture. Njegovi nazori o jeziku so v jezikoslovju¹ označeni kot zelo ozkogledni in neživljenjski. Gradišnik namreč meni, da knjižni jezik v svojem razvoju ne sme sprejemati jezikovnih prvin od vsepovsod, ampak sme posegati zgolj po sredstvih, ki jih označujejo estetskost, izvirnost, pravilnost in pristnost (Gradišnik, 1967). To pa so sredstva, ki so zaobjeta v subjektivnem vrednotenju in v območju gojiteljskega pristopa jezika. Po mnenju Gradišnika imajo pomembno in odločilno vlogo pri razvoju jezika »gojitelji«, saj ravno ti opozarjajo, kaj med novostmi ni v skladu z jezikovnim sestavom, in usmerjajo sam jezikovni razvoj (Gradišnik, 1967). Ker jezik t. i. gojiteljem predstavlja vrednoto, se bodo upirali sprejemanju tujih prvin, prvin, ki se sistemu slovenskega jezika ne morejo prilagoditi. Gradišnikov gojitelj jezika bo imel ostreje izoblikovano jezikovno normo in bo v njenem imenu zavračal marsikaj, čemur bi jezikoslovec sicer priznal pravico do obstoja. Zdi se, da tak elitizem v jeziku vodi zgolj v frustracijo večine jezikovnih uporabnikov, saj ljudje dobijo mučen občutek, da jezika ne znajo. Posledica tega je, da se uporabnik zapre pred zunanjim svetom ali pa da načrtno krši knjižno normo, kar je danes mogoče zaslediti predvsem v spletnih besedilih, forumih, blogih in drugih oblikah manj formalnega sporazumevanja.

Diplomsko delo prikazuje, da se je treba zavedati pomena maternega jezika in uresničevanja le-tega v širokem spektru zvrstnosti in ne v smislu preganjanja vsega, kar diši po tujem.

¹ Tako npr. H. Dobrovoljc (2004), M. Kalin Golob (1994, 1996), J. Müller (1982), J. Toporišič (1967) in B. Urbančič (1987).

2 ŽIVLJENJE IN DELO JANEZA GRADIŠNIKA

2.1 Kronološki pregled Gradišnikovega življenja in dela²

Janez Gradišnik, ljubiteljski jezikoslovec, v nadaljevanju gojitelj jezika, pisatelj, prevajalec, publicist, slovaropisec in urednik, se je 22. septembra 1917 rodil kot prvi otrok materi Amaliji in očetu Ivanu na Koroškem, v kraju Stražišče pri Prevaljah. Gradišnikova družina je bila številčna; imel je dva brata, Bogomira (Mirka), rojenega leta 1922, in Franca (Branka), rojenega leta 1932, ter sestro Marijo, rojeno 1924. leta. Zaradi očetovega poklica se je morala družina večkrat seliti. Ko je imel Gradišnik tri leta, so se preselili v Slovenj Gradec, kjer je preživel nadaljnjih šestnajst let.

Leta 1923 je s šestimi leti vstopil v osnovno šolo. Po končani štiriletni osnovni šoli, 1927, se je namesto na gimnazijo vpisal v slovenjgraško meščansko šolo. Meščanska šola je dajala prednost praktičnim predmetom, splošno izobrazbo je zanemarjala, zato je bil prikrajšan za humanistično izobrazbo. Kljub temu se je sam lotil učenja jezikov. Najprej nemščine, katero je v določeni meri še vedno uporabljala okolica, nato pa se je lotil še francoščine, italijanščine in ruščine.

Po končani meščanski šoli leta 1931 je vstopil na uradno Državno moško učiteljsiše v Mariboru, ki je učence že usmerjalo v poklic. Ker mu šola ni nudila širšega pogleda, je razglede, zlasti po literaturi, iskal sam. Najbolj ga je pritegnila Kocbekova pesniška zbirka *Zemlja* (1934). Ta ga je navdušila v tolikšni meri, da je pisal Kocbeku, s katerim sta si izmenjala kar nekaj pisem. V tem času so nastajali tudi njegovi prvi literarni poskusi.

Gradišnika je vedno bolj začel zanimati tudi materni jezik. K temu so ga spodbudile objave Antona Breznika v reviji *Dom in svet*, kjer sta bili v nadaljevanjih objavljeni Breznikovi razpravi *O časnikarski slovenščini* in *Jezik naših pripovednikov*. Breznik je bil jezikoslovec, ki je na Gradišnika odločilno vplival, saj ga je opozoril na njegovo predstavo o idealni podobi knjižne slovenščine.

Leta 1936 se je petčlanska družina zaradi očetove službe iz Slovenj Gradca preselila v Maribor. Jeseni istega leta se je Gradišnik vpisal na Ljubljansko univerzo, na pedagoški

² Biografski podatki so povzeti zlasti po F. Piberniku (2010) in B. Nežmahu (2004).

oddelek Filozofske fakultete, kjer je leta 1940 diplomiral. V tem času je svoje znanje tujih jezikov razširil še na angleščino.

Leta 1938 je pod Kocbekovim uredništvom začela izhajati revija *Dejanje*, pri kateri se je angažiral tudi Gradišnik. Skupaj z Bogom Grafenauerjem in Jožetom Udovičem je pomagal pri korekturah, urejanju seznamov naročnikov in pri razpošiljanju števil, počasi se je uveljavil tudi s svojimi prispevki – članki, poročili in prevodi.

Jeseni leta 1940, ko je po Evropi že divjala vojna, je odšel na obvezno služenje vojaškega roka. Dodeljen je bil vojaškemu območju Sarajevo. Ko je jugoslovanska vojska leta 1941. leta kapitulirala, je Gradišnik padel v ujetništvo. Nemci so vse spravili na tovarne vlake in odpeljali v ujetniško taborišče Stalag III A pri Luckenwaldu, nedaleč od Berlina, kjer so bili vojni ujetniki iz Poljske, Francije in Jugoslavije. Kot je Gradišnik v enem izmed intervjujev povedal, so v Stalagu III A iskali tolmače. Ker francoski vojaki niso imeli nikogar, ki bi znal tudi nemško, so Nemci med Slovenci našli nekaj tolmačev, med njimi tudi Gradišnika, ki je znal nemško in francosko. Leta 1942 je začelo okrog deset slovenskih taboriščnikov izdajati svoj tednik *Žica*, rokopisni »časnik«, ki je obsegal štiri strani. To je serija duhovitih rubrik črnega humorja, opremljenih z domiselnimi karikaturami. Izšlo je štirinajst števil (vsako soboto) v enem samem izvodu, ki je krožil od rok do rok (Nežmah, 2004).

Ko je bil Gradišnik maja istega leta izpuščen iz taborišča, se je vrnil v Maribor, a svoje družine ni našel, saj so jih nemške okupacijske oblasti izgnale v Bosno. V Rovišču pri Bjelovaru so se ponovno našli.

Gradišnik je bil v času vojne povsem odrezan od literarnega sveta in prijateljev. V tem času ni nič pisal, je pa kasneje vse te dogodke upodabljal v svojih novelah, zbranih v knjigi *Plamenica*, ki je leta 1981 izšla v Ljubljani pri založbi Borec.

Junija 1945 je Kocbek Gradišnika povabil za osebnega tajnika na Ministrstvo za Slovenijo v Beogradu, kjer je skrbel predvsem za korespondenco, sprejemal domačo in tujo pošto ter prebiral tuje časopise ter se tako seznanjal z dogodki po svetu. Pred odhodom na novo delovno mesto se je Gradišnik poročil z anglistko Ružo Tremški. Leta 1946, ko so Ministrstvo za Slovenijo ukinili, se je vrnil v Ljubljano, kjer so ga po Kocbekovem posredovanju zaposlili v uredništvu Državne založbe Slovenije. Postal je tajnik redakcije, delal kot propagandist založbe ter kot korektor. Tega leta se je rodil njegov prvi sin Bogdan Gradišnik.

Gradišnik je leta 1948 pod psevdonimom Fran Brdnik v reviji *Novi svet*, ki jo je urejal Ferdo Kozak, objavil novelo *Nekega dne v aprilu*, v kateri je opisal del doživetij v ustaškem zaporu, leto kasneje pa še novelo *Obletnica mature*. Leta 1949 je zbral vse svoje novele in jih poslal na natečaj Mestnega ljudskega odbora Maribor ter bil nagrajen. Zbirka novel je pod naslovom *Pot iz noči* izšla leta 1949 pri Slovenskem knjižnem zavodu.

Ob lastnem literarnem ustvarjanju se mu je odpirala pot na področje prevajalstva. Gradišnik si je s prevajanjem različnih, ne samo literarnih, ampak tudi strokovnih besedil, služil vsakodnevni kruh. S prevodom Hemingwayevega romana *Komu zvoni* si je pridobil ugled v slovenski literarni javnosti in bil izvoljen tudi za tajnika Društva slovenskih pisateljev. Že leta 1951, ko se mu je rodil drugi sin Branko in ko je pri Državni založbi Slovenije izšla Kocbekova zbirka novel *Strah in pogum*, zaradi katerih se je nad avtorja zgrnil politični plaz, je bil Gradišnik odpuščen iz službe. Odstopil je tudi kot tajnik pisateljskega društva. Še vedno ga je mikalo lastno pisateljsko ustvarjanje. Hotel je celo napisati daljšo zgodbo o medvojnem dogajanju, ki naj bi se dogajala v zagrebški domobranski trdnjavi, a je ostala nedokončana, saj je objavil le dvoje poglavij pod naslovom *V izgubljenem boju*. Gradišnik je sodeloval tudi pri pripravah antologije slovenske poezije v angleščini, ki jo je ob pomoči Antona Slodnjaka pod naslovom *The Parnassus of a Small Nation: An Anthology of Slovene Lyrics* (slov. Parnas malega naroda: antologija slovenske lirike; prevod Urša Erjavec) leta 1957 izdal Janko Lavrin. Prevedel je pesmi Antona Vodnika, Edvarda Kocbeka, Boža Voduška, Ceneta Vipotnika in Jožeta Udoviča. Pripravil je tudi oddajo o slovenski poeziji na BBC, v kateri je v izvorniku prebral Udovičevo pesem *Plesalka*.

Vsa leta se je profesionalno ukvarjal s prevajanjem. Njegov seznam prevodov sega v sam vrh svetovne književnosti: Ernest Hemingway, *Starec in morje* (1955); Thomas Mann, *Čarobna gora* (1959); Franz Kafka, *Amerika* (1969). Čisto na vrhu prevajalskih podvigov je prevod *Uliksesa* Jamesa Joycea, ki sodi med najzahtevnejša in najtežavnejša prevajalska opravila.

»Roman je težaven že jezikovno. Joyce ima množico narečnih in celo rokovnjaških izrazov, ki jih ni v navadnih besednjakih. Poleg tega označuje z različno govorico različne družbene plasti. Sega pa tudi v preteklost in označuje različne dobe z različnim jezikom. (Za nekatere izmed njih v slovenščini nimamo nič ustreznega.) V romanu podaja veliko namigov na dejstva, zlasti zgodovinska, ki so tujcu neznana. Nemalo je v romanu skritih citatov, ki se povezujejo in prepletajo med seboj. Prevajalec jih mora odkriti, da jih bo na raznih mestih enako prevajal. Torej dovolj težav za eno samo delo.« (Pibernik, 2010, str. 59)

V ta namen je obiskal Irsko, saj se mu je zdelo nemogoče prevajati delo, ne da bi poznal njegovo prizorišče. Po večletnih prizadevanjih je prva knjiga *Uliksesa* izšla leta 1967, druga pa leto pozneje. K prevodu je dodal še obsežne pripombe na 250 straneh. Izid Joyceovega *Uliksesa* v slovenščini pri Državni založbi Slovenije je bil velik literarni dogodek, Gradišnik je bil zanj leta 1967 tudi nagrajen s Sovretovo nagrado, dve leti kasneje, 1969, celo z nagrado Prešernovega sklada.

Leta 1968 je bila ustanovljena revija *Prostor in čas*, ki jo je Gradišnik kot glavni urednik vseh šest let delovanja držal na nogah: skrbel za gradivo, ga lektoriral in korigiral, vzdrževal stike s sodelavci in tiskarno ter vodil vse seje uredniškega odbora. Njegovo korektno urednikovanje je k reviji privabilo številne znanstvenike, pisatelje, pesnike, kritike, esejiste, npr. Ervina Fritza, Kajetana Koviča, Lojzeta Krakarja, Borisa Pahorja, Alojza Rebulo, Denisa Poniža, Tomaža Šalamuna in druge. Zadnja, trojna številka za leto 1974 je izšla z zamudo, šele julija 1975. Leta 1968 se je reviji priključila prevajalka Katarina Bogataj, s katero se je Gradišnik leta 1974 tudi poročil.

Gradišnik je še vedno nadaljeval s prevajanjem. Prevajal je iz angleščine, nemščine, francoščine, ruščine, srbščine in hrvaščine v slovenščino in iz slovenščine v angleščino, nemščino in francoščino. Nastali so novi prevodi, npr. roman Mihaila A. Bulgakova *Mojster in Margareta* (1971), Henria Bergsona *Esej o smehu* (1977), Alberta Camusa *Mit o Siziifu* (1980) idr., ki jih je javnost sprejela kot izvrstne. Prevedel je tudi več gledaliških in radijskih iger.

Prevajalsko delo je Gradišnika opozarjalo na posebnosti slovenskega jezika v primerjavi z drugimi. Čeprav ni bil slovenist, je z vztrajnim opozarjanjem na opažene specifike, zlasti pa napake in neposrečene prevode postal gojitelj jezika. Jezikovno se je izpopolnjeval pri najtežjih prevodih, kjer je tudi ugotavljal, da se je ob vrhunskih svetovnih pisateljih težko ubraniti neposrednega vpliva tujejezičnosti. Z jezikovnimi problemi se je namreč začel srečevati ob svojih prvih prevajalskih poskusih in že v petdesetih letih začel objavljati članke v revijah *Jezik in slovstvo*, *7 D*, *Srce in oko* ter *Delo*, kjer je opozarjal na najpogostejše napake v publicistiki. Vseskozi je opozarjal na eno največjih nevarnosti, ki po njegovem preti slovenski besedi, to je nenadzorovano vdiranje tujih, zlasti srbohrvaških in angleških izrazov. Gradišnik pa ni ostal samo pri objavi člankov glede pereče problematike materinščine, ampak je o tej temi izdal tudi vrsto knjig: *Slovenščina za Slovence* (1967), *Slovenščina za vsakogar*

(1974), *Še znamo slovensko?* (1981), *Za lepo domačo besedo* (1985), *Naš jezik* (1986), *Slovensko ali angleško?* (1993). Njegovo jezikovno zavzetost in razsežnost potrjuje tudi vrsta slovensko-nemških in nemško-slovenskih slovarjev.

Janeza Gradišnika sta ob 80-letnici počastila Društvo slovenskih pisateljev in Celjska Mohorjeva družba, in ko je leta 1981 izšla novelistična zbirka *Plamenica*, jo je založba Borec nagradila s Kajuhovo nagrado. Največ ponatisov so doživeli prevodi nekaterih mladinskih povesti, npr. *Petnajstletni kapitan* in *Skrivnostni otok* Julesa Verna ter *Jonathan Livingston Galeb* Richarda Bacha. Znova je začel pisati in leta 1990 napisal mladinsko zgodbo *Mehiški orel*, medtem ko je že leta 1983 po mladostnih spominih napisal daljšo povest *Moj prijatelj Dane*. Tudi Joyceovega *Uliksesa* se je lotil znova, tokrat na temelju nove, izpopolnjene izdaje (1993), dodal pa je še nekaj novih prevodov, med njimi E. T. A. Hoffmanna *Pripovedke* (s svojo ženo Katarino Bogataj Gradišnik, 1996) in Karla Krausa *Poslednji dnevi človeštva* (2001).

Leta 1998 je ustanova International Board of Books for Young People (IBBY) podelila Gradišniku in njegovi drugi ženi Katarini Bogataj Gradišnik priznanje Certificate of Honour for Translation – za področje mladinske književnosti.

V devetdesetih letih pa se je porajalo vprašanje, ali bo Gradišnik za svoje obsežno prevajalsko delo prejel najvišje priznanje v slovenski kulturi, Prešernovo nagrado, kljub dejstvu, da za tako visoko nagrado na področju prevajanja ni bilo mogoče kandidirati. A zgodilo se je, da je upravni odbor Prešernovega sklada Gradišniku za leto 2008 dodelil glavno Prešernovo nagrado in sicer za življenjsko delo na področju književnosti, književnega prevajanja, pisateljstva in jezikoslovja, za katero se je zahvalil z naslednjimi besedami:

»Skrb za lepo slovensko besedo je bila eno glavnih gibal v mojem življenju; tako z veseljem sprejemam priznanje, poimenovano po pesniku, ki je ustvarjalno presegel raven jezika, kakršen je zadoščal za rabo preprostega ljudstva, in povzdignil slovenščino med tedanje razvite evropske jezike ter jo usposobil za vrhunsko pesniško izražanje. Prešeren, vnet za čast dežele, se je kakor le redki njegovi sodobniki zavedal, kakšen je pomen jezika kot narodotvornega dejavnika in najbolj vidnega znamenja narodove samobitnosti. Za dediščino Prešernovega kulturnega dosežka je odgovorna vsaka generacija: kar je prejela od prednikov je dolžna izročiti naslednjim rodovom in se pri tem truditi ne le za ohranjanje te dediščine, temveč tudi za njeno bogatenje ... « (Pibernik, 2010, str. 95)

Umrl je 5. marca leta 2009 v dvaindevetdesetem letu starosti. Pokopan je na ljubljanskih Žalah.

2.2 Dela z jezikoslovno ambicijo

Kot je v začetku 20. stoletja še ne dovolj ustaljena podoba jezika spodbudila nastajanje različnih t. i. brusov, jezikovnih priročnikov z najpogostejšimi jezikovnimi problemi za laične uporabnike,³ tako se je tudi pri Gradišniku rodila podobna ideja. Posnemal je idejno zasnovo brusov in pisal jezikovne priročnike, s katerimi je želel slovenskim govorcem pomagati prebroditi tiste, po njegovem mnenju najpogostejše napake v jeziku.

Medtem ko so za mnoge sloveniste, ki pišejo o materinščini, izhodišče teoretična spoznanja, je Gradišnika k pisanju pripeljala jezikovna praksa. Kot zelo vesten in natančen prevajalec se je pri svojem delu srečeval s številnimi vprašanji, ki nastajajo ob prevajanju iz enega jezika v drugega in ob tem ugotavljal, kako težko se je ubraniti tujejezičnim vplivom. Poiskati in razjasniti je moral širok nabor besednih enot, ki soobstajajo v slovenščini. Glavna misel, ki ga je pri teh iskanjih vodila, pa je bila ta, da moramo v slovenščini ohraniti tiste besede in tiste načine izražanja, ki so zanjo izvorni in domači.

Monika Kalin Golob navaja, da je Gradišnik svoja spoznanja skušal podati širšemu krogu ljudi; tako so nastajali najprej članki, zlasti stalne jezikovne rubrike in koticiki v dnevnikih *Delo*, *Večer* in tedniku *7 D* (Kalin Golob, 1996). Gradišnik pa ni ostal samo pri objavi člankov, ampak je izdal kar šest priročnikov: *Slovenščina za Slovence* (1967), *Slovenščina za vsakogar* (1974), *Še znamo slovensko?* (1981), *Za lepo domačo besedo* (1985), *Naš jezik* (1986) in *Slovensko ali angleško?* (1993). Del koticikov in rubrik je bil ponatisnjen tudi v nekaterih zgoraj omenjenih knjigah. Najštevilnejši so prispevki, v katerih je kritičen do jezikovnih pojavov iz dnevnega časopisja ter posameznih radijskih in televizijskih prispevkov, torej do vsakdanje rabe. V nekaterih izmed prispevkov odgovarja na vprašanja bralcev, nekaj jih je napisanih tudi v obliki kritike prispevkov o jeziku na splošno. Pojavljajo pa se tudi prispevki, v katerih opozarja na slovenščino kot uradni jezik v Sloveniji, zato

³ Ti brusi so: Josip Tominšek, *Antibarbarus* (Ljubljana, 1910), Ivan Koštial, *Slovniški in slovarski brus knjižne slovenščine* (Prevalje, 1927), Rudolf Kolarič, *Jezikovno rešeto* (Ljubljana, 1931), Rudolf Andrejka, *Napake v slovenskem izrazoslovju* (Ljubljana, 1931) in Venó Venomer, *Nekoliko pravopisa* (Chicago, 1931) (Dobrovoljc, 2004, str. 55–59).

kritizira v srbohrvaščini napisane obrazce, jugoslovanske bankovce⁴ (Gradišnik, 1967, str. 513, 514), na katerih ni napisov v slovenščini in makedonščini. Večinoma pa Gradišnik razpravlja o posameznih besedah, včasih pa perspektivo obrne in se vprašanj loti z vidika slovnične kategorije. Tu največkrat predstavlja naslednje kategorije:

- napačna raba tožilnika ob zanikanem glagolu,
- samostalniško izražanje,
- tvorjenje svojilnih pridevnikov iz moških imen na samoglasnik,
- desni ujemalni prilastek,
- predolgi stavki in
- besedni red.

Ves čas pa je njegova perspektiva usmerjena v iskanje domačih vzporednic tujim izrazom, in to ne glede na jezikovno ravnino – izrazno, morfološko, besedotvorno in skladenjsko. Misel, da slovenskim govorcem ni treba segati po tujem, ker lahko besede najdemo ali »izumimo« tudi v slovenščini, spremlja Gradišnikovo delovanje v vseh obdobjih.

2.2.1 Slovenščina za Slovence (1967)

Delo je izšlo leta 1967 pri Založbi Obzorja v Mariboru.

Od 14. februarja 1965 do 6. avgusta 1966 je Gradišnik enkrat tedensko v *Delu* objavil jezikovno rubriko »Slovenščina za Slovence«. Vzporedno so 1965. leta v rubriki izhajali tudi krajši prispevki »Vsak teden ena«, kjer je objavljaj in komentiral vse tiste jezikovne posebnosti v sočasnem tisku, ki jih je pojmoval za spodrseljaje. Leta 1966 so jih nadomestile »Pike na jeziku«, kjer je objavljaj odzive na neslovensko poimenovanje izdelkov, podjetij, trgovin, kritike navodil za rabo, javnih napisov (Kalin Golob, 1996). Kasneje je del svojih prispevkov oz. koticikov, od strani 253 do 543 (»Slovenščina« iz *Dela* ter »Pike na jeziku«), objavil v knjigi *Slovenščina za Slovence*.

V delu *Slovenščina za Slovence* je na enem mestu zbral vse zapise, ki so bili pred tem raztreseni po različnih jezikovnih koticikih. Knjiga je sestavljena iz dveh skoraj enakih delov. V prvi polovici so starejši jezikovni članki, ocene ipd., razdeljeni po vsebini v štiri skupine

⁴ Po informaciji dr. F. Marušiča so imeli jugoslovanski bankovci od leta 1965 dalje napise v več jezikih.

(splošno o jeziku, zanikovanje, zapisi ter jezikovne ocene, poročila ali misli), v drugi polovici pa so sestavki iz *Dela* z dodatnimi »Pikami«.

Knjiga je urejena tako, da so v besednem in pojmovnem kazalu izhodiščne tiste besede, ki so po Gradišnikovem mnenju napačne ali napačno rabljene oblike, puščica (→) pa jih usmerja k primernejši obliki. V ležečem tisku so tiste besede ali besedne zveze, ki so po Gradišniku napačne, nepotrebne ali vsaj v kakem pomenu napačno rabljene. Poudarjena gesla so tista, ki opozarjajo na širše jezikovne pojme ali širšo obravnavo posameznega izraza ter Gradišnikovo pravilno vezavo pri glagolih. Kot je sam rekel, je »človeku [...] žal, da govori o vseh teh rečeh le tu pa tam v kratkih člankih, zakaj tako se ne da povedati, posebno ne tisto, kar bi bilo najbolj treba«. (Gradišnik, 1967, str. 136) Vendar pa je, kot bomo videli v nadaljevanju, Gradišnik v vseh svojih jezikoslovno obarvanih delih obravnaval podobne oz. iste probleme, torej bi, če bi hotel, povedal tudi tisto, kar »bi bilo najbolj treba«.

Slovenščina za Slovence je Gradišnikovo prvo obsežno delo, ki se ukvarja s slovenščino. V knjigi avtor razpravlja o zgodovini slovenskega jezika, prevajalskih podvigih in zagatah, purizmu in govori o tem, kako jezik po njegovem mnenju bogatimo in na kakšen način ga siromašimo. Večino svojih prispevkov in koticikov torej posveča obravnavi posameznih besed in zvez. Izhaja namreč iz prepričanja, da je tuje vedno mogoče nadomestiti z domačim. Ker je v to delo vključen velik del prispevkov oz. koticikov iz *Dela*, bi lahko delo označili kot zbirko prispevkov priložnostnega značaja.

Po Gradišnikovem mnenju si jezika ne moremo zamišljati brez pravil in reda, pri knjižnem jeziku naj bi bil ta red še večji, zato sta pravilnost in red tu ves čas ogrožena. Pravi namreč, da so »pravila, ki so se izoblikovala v dolgotrajnem razvoju, [...] ogrodje [...] jezika, niso pa kletka, v katero bi bil jezik zaprt. [...] Zato bomo v jeziku vedno opažali, kako se v njem pravilnost in urejenost svojevrstno mešata s svobodo in neobzdanostjo.« (Gradišnik, 1967, str. 259) Gradišnikovo pojmovanje jezikovne pravilnosti torej izhaja iz prepričanja o ločenosti med urejenim jezikovnim sistemom, ki je tak tudi zaradi dogovornosti in posegov jezikoslovcev, in žive govorice, ki jo je treba omejevati in izbirati. Knjižni jezik pojmuje kot najvišjo stopnjo v razvoju vsakega jezika. Pred to stopnjo je jezik dolga stoletja živel brez zapisov, torej samo med ljudmi, ki so ga govorili. Za vsako sporazumevanje je seveda potrebno, da oba, kdor sporoča in kdor sporočilo sprejema, besedi dajeta isti pomen:

»Že ta osnovna resnica je narekovala jezikovnemu razvoju neko urejenost, neka pravila, in še bolj jih je terjalo naraščajoče bogastvo izrazov, ki ga je bilo treba prav tako urejati in razvrščati, saj bi bila sicer kmalu nastala brezupna zmešnjava.« (Gradišnik, 1967, str. 256)

S tem priročnikom je Gradišnik začel svoj boj za čistost in urejenost jezika, na prvo mesto pa je postavil boj proti tujkam. Te so po njegovem mnenju za ljudi nerazumljive in so pogosto razlog za nerazumevanje med govorci slovenščine.

2.2.2 Slovenščina za vsakogar (1974)

Delo je izšlo pri Cankarjevi založbi v Ljubljani leta 1974.

Jedro te knjige so koticiki, ki jih je pisal za tednik *Tedenska tribuna* od 1969. do 1973. leta, zato lahko tudi to delo uvrstimo med zbirko priložnostnih prispevkov oz. v koticikarstvo. Ob veliki količini gradiva naletimo na že znane koticčke oz. prispevke iz *Slovenščine za Slovence*.

Največji delež prispevkov se navezuje na določene besede oz. napake, ki jih ljudje delajo v govorjenju in pisanju. Zbrano gradivo skuša bralcem podati smernice za vsa tista »spolzka« jezikovna območja, kjer je raba neustaljena, kjer pisci in govorce dvomijo o ustreznosti (npr. podvojena uporaba veznika *med*, zapis *razvejan* vs. *razvejen*), ali po njegovem zasejana z napakami (stopnjevanje pridevnikov in prislovov, domače proti tujemu, npr. *spray* vs. *pršilo*, izbira med domačimi sopomenskimi izrazi kot sta npr. *pač* in *temveč*). Knjiga naj bi bila po avtorjevih besedah uporabniku zanesljiva opora v dvomih, ki jih skuša reševati s predstavljanjem in utemeljevanjem avtorjevih osebnih pogledov in rešitev. Urejena je tako, da v besednem in pojmovnem kazalu uporabnik poleg »neželenih« besed, ki so natisnjene v ležečem tisku, najde tudi primernejšo obliko, označena je tudi »sporna« raba besed in besednih zvez.

Gradišnikovo stališče tudi v tej monografiji sledi nazoru, ki ga je predstavil že v kolumnističnih prispevkih, zbranih v svojem prvem delu: sprejetje odklonov od jezikovne norme bi povzročila kaos v jeziku. Ukvarja se tudi z vprašanjem posledic takega dejanja. Na vprašanje, ali bi bilo potem izražanje v knjižnem jeziku lažje, odgovori: v govorjenju že lahko, v pisanju pa »morda kratek čas, potem bodo zato, ker ne bo jasnih pravil, nastajale

nove napake, te [...] bo treba spet čez nekaj časa priznati za pravilne«. (Gradišnik, 1974, str. 28)

Gradišnik je nastopal proti spreminjanju že ustaljenih pravil, čeprav je hkrati trdil, da jih lahko kdaj spremenimo ali prilagodimo novim okoliščinam, vendar na podlagi tehtnejšega razloga, ne samo zaradi velike razširjenosti napačne rabe (Gradišnik, 1974). Vendar, kateri so lahko tehtnejši razlogi? Če je neka beseda germanizem, se verjetno ne bo kar čez noč spremenila v domač izraz. Razen če imamo bujno domišljijo in se odločimo kovati nove besede kar (po)vprek. S takim primerom se lahko srečamo ravno v tej knjigi, kjer Gradišnik govori o besedi *poničevanje*. Ko je Gradišnik to besedo prvič prebral v *Delu*, se je tudi v njem zbudil upor, vendar je po razmisleku o besedah, ki so nastale v tej družini, spoznal, da je beseda čisto »v redu⁵«. Takole pravi:

»[I]mamo glagol “uničiti” (z glagolnikom “uničevanje”) za zelo močna, huda dejanja. “Izničiti” ali “zničiti” se redkeje rabi, [...]. Vozovnice pa avtomat ne uniči, vzame ji samo veljavo, spravi jo na nič, torej bo kar v redu rečeno, da jo poniči, in tudi o poničevanju lahko govorimo. Besede naši besednjaki nimajo, a ju bodo lahko sprejeli. Nemci pravijo takšnemu avtomatu Entwerter, torej priprava, ki vozovnice razvrednoti, vendar je slovenski glagol v tej zvezi neustrezen, ker je preokoren. Kdorkoli se je že izraza domislil, je storil prav.« (Gradišnik, 1974, str. 175)

Gradišnik je besedo prvotno zavrnil, ker je bila to nova beseda in je ni bil vajen, kasneje pa ugotovil njeno besedotvorno sprejemljivost oz. primernost za izražanje doslej nepoimenovanega.

2.2.3 Še znamo slovensko? (1981)

Delo je izšlo pri Mohorjevi družbi v Celju leta 1981.

Misli in pogledi, ki jih tu izraža, so dozorevali v vsaj štiridesetletnem ukvarjanju s slovenščino, bodisi na prevajalskem in lektorskem področju bodisi v premišljanju in pisnem razpravljanju o raznih vprašanjih slovenščine. Če sta bili prejšnji knjigi sestavljeni iz prispevkov oz. koticov, ki jih je objavljala po raznih revijah, je ta knjiga nastala drugače. *Še znamo slovensko?* je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu avtor podaja svoj splošni pogled

⁵ Čeprav Gradišnik pravi, da je izraz *v redu* »najhujši kliše«, ki ga je mogoče izreči, in da se večini zdi ta izraz najprimernejši za izražanje pohvale ali strinjanja, izraz tudi sam pogosto uporablja (Gradišnik, 1985, str. 31).

na slovenščino. Obravnava teme, ki se neposredno dotikajo tudi njega samega, saj spregovori o pomembnosti prevajanja, tujkah, na katere pri tem naletimo, o razliki med jezikoslovci in gojitelji jezika. To so tista jezikovna vprašanja, ki so presplošna oz. preobsežna, da bi jih bilo mogoče obdelati v drugem delu, ki je hkrati tudi jedro knjige. Tu so v abecednem zaporedju obdelana predvsem tista »težavna mesta« v slovenščini – izrazi in načini izražanja, ob katerih marsikdo dvomi, omahuje ali celo išče drugačnih rešitev zanje. Gradišnik te »normativne zadrege« rešuje tako, da v veliki večini podaja veljavno jezikovno normo, kakor je zapisana v slovnica in *Slovenskemu pravopisu*, v nadaljevanju SP, iz leta 1962. »[P]ovečini gre res za dovolj pomembna jezikovna vprašanja, ponekod pa bolj za reči, ki bi jim lahko rekli jezikovni drobiž.« (Gradišnik, 1981, str. 6)

Delo ima značaj priročnika, saj v drugem, jedrnem delu knjige bralcu na pregleden način predstavi besede in besedne zveze, za katere avtor meni, da uporabniku delajo probleme. Ob označevanju teh besed uporabi dva simbola, in sicer krožec, po Gradišniku ničlo, (°) in puščico (→). S krožcem (°) označuje besede pred posameznimi gesli, ob katerih opozarja, da je SP 1962 te besede prepovedal ali jih odsvetoval za knjižno rabo, puščica (→) pa vodi uporabnika k drugemu geslu.

SP 1962 predstavlja Gradišniku zakonik, po katerem je tudi sprejel prvotno odločitev pravopiscev, tj. zahtevo pisave vršilcev dejanja na *-vec/-vka*, čeprav je SAZU to reformo pozneje preklicala. Po Gradišnikovem mnenju bi bilo ustrezneje uvesti dvojnice in kar bi se v desetih letih uveljavilo, to naj bi bilo za naslednjo izdajo pravopisa edino pravilno. Čas bi namreč bil edini objektivni pokazatelj, »kaj je bolj sprejemljivo in zlasti, ali bi spremenjena, izgovoru bližja pisava na *-vec*, *-vka* res toliko motila ljudi, kot se je nekaterim zdelo«. (Gradišnik, 1981, str. 7) Gradišnik je torej vztrajal pri zapisu, s katerim so želeli gojitelji jezika posredno vplivati na način izreke, čeprav je bilo to v nasprotju z jezikovno rabo in, lahko sklepamo, tudi z jezikovnih razvojem.

2.2.4 Za lepo domačo besedo. Priročnik sodobne slovenščine (1985)

Delo je izšlo leta 1985 pri Založbi Obzorja v Mariboru.

Knjiga *Za lepo domačo besedo* je razširitev prejšnje knjige *Še znamo slovensko?*. Že iz podnaslova knjige je razvidno, da gre spet za priročnik, tudi ta sestavljen iz dveh delov. V prvem delu so zbrani zapisi, v katerih avtor podaja svoje poglede na slovenščino; trije izmed zapisov (»O prevajanju«, »O tujkah« in »Kako izgubljam besede«) so prevzeti iz prejšnje knjige. V drugem, obsežnejšem delu knjige pa so po abecednem zaporedju podana mesta v slovenščini, za katera avtor meni, da so problematična. Kar v tem delu predlaga kot dobro, se v veliki večini ujema z veljavno jezikovno normo, kot je izražena v slovnica in SP 1962. Ker se priročnik ukvarja s t. i. »šibkimi mesti«, je razumljivo, da je bil avtor postavljen pred nalogo, kako razložiti stvari, ki so v slovenščini pomanjkljivo ali neustrezno pojasnjene. Ukvarjal se je tudi z novimi izrazi, z neologizmi, s t. i. modnimi besedami, ki po Gradišnikovem mnenju izpodrivajo dotlej ustaljeno rabo. Vse tovrstne izraze je obširno obdelal v drugem delu knjige.

Ker se je Gradišnik ustvarjalno v največji meri posvetil prevajanju, je prevajalstvu namenil precej pozornosti. Opozoril je, da imajo prevajalci velik vpliv na podobo in razvoj slovenščine in da se močno razlikujejo t. i. knjižni prevodi od publicističnih, ki celo v večji meri vplivajo na bralčev čut za jezik. Pri razčlenitvi različnih prevodov je ugotovil, da prevodna besedila pogosto kvarijo čut za pravilen besedni red, ob prevajanju pa naj bi nastajale tudi napake, ki na prvi pogled niso tako očitne: majhni pomenski premiki, spremembe obsega besed, nedoločno izražanje, napačna vezava predlogov in veznikov s samostalnikom. Po Gradišnikovem mnenju mora »pravi« prevajalec popravljati svoj prevod toliko časa, dokler mu ne zveni slovensko. To pomeni, da mora dobro poznati zakonitosti domačega jezika oz. njegovo jezikovno normo.

2.2.5 Naš jezik (1986)

Delo je izšlo leta 1986 pri dveh založbah, in sicer pri Založništvu tržaškega tiska v Trstu in pri Založbi Drava v Celovcu. Tudi ta monografija je nastala iz prispevkov priložnostnega značaja.

Založništvo tržaškega tiska je Gradišnika povabilo, naj za njih pripravi »drugačno knjigo« o materinščini. Namen knjige je bil predstaviti Gradišnikova predavanja in govore, ki jih je imel ob različnih priložnostih in pred različnim, strokovnim in laičnim občinstvom, z druge strani

naj bi knjiga prikazala posamezne jezikovne prvine, ki se uporabnikom zdijo problematične in težavne – tako kot v večini njegovih knjižnih del. Jedro tega dela predstavlja nekaj daljših predavanj, ki skušajo podati celosten pogled na jezik kakega širokega področja ali stroke (časnikarski jezik in jezikovna norma, jezik naših javnih občil, jezik športnikov, vloga lektorjev), krajši sestavki so bodisi radijski jezikovni pogovori bodisi sestavki, ki jih je pisal za tedensko rubriko v listu *7 D*.

Gradišnikovo pojmovanje norme se sklada s pojmovanjem, kakršno je prevladovalo v 70. letih prejšnjega stoletja, ko so tudi jezikoslovci izenačevali normo s kodifikacijo, tj. predpisom.⁶ Kasneje je jezikoslovje normo pojmovalo kot »[t]o, kar je na splošno normalno v določeni jezikovni zvrsti, zlasti v knjižni. Vzpostavi se s tem, da tvorcil besedil dalj časa uveljavljajo določene lastnosti glasovja, oblik, besed, besednih zvez ipd. in da naslovniki to tudi v glavnem sprejmejo.« (Toporišič, 1992, str. 147) Torej gre za premik, ki upošteva, da norma obstaja lahko tudi v neknjižnih zvrsteh in da gre za dogovor med jezikovnimi uporabniki, dogovor, ki še ni predpis.

V skladu s pojmovanjem, predstavljenem pri Toporišiču, je tudi sodobno pojmovanje jezikovne norme povezano z raznolikostjo zvrsti in jezikovnih ravnin. Poznamo torej delne norme: norme jezikovnih ravnin in zvrsti. Gradišnikovo pojmovanje norme se nanaša le na knjižni jezik in graja njeno neupoštevanje v katerihkoli položajih, tudi pri neformalnem sporazumevanju. Zato graja upoštevanje dejanske jezikovne rabe pred tradicionalno normo (Dobrovoljc, 2004). Po Gradišnikovem mnenju jezikovne norme ne smemo poenostavljati, temveč jo je treba zaostrovati, saj tako rastejo tudi zahteve do tistega, ki se skuša te norme naučiti in si jo prisvojiti. »Kjer je vse dovoljeno in vse enako mogoče, nič nima posebne vrednosti. Iz same narave norme torej izhaja odprtost standardnega jezika, ne njegova zaprtost. Njegova omejevalnost je usmerjena k širini, ne k zoženosti.« (Gradišnik, 1986, str. 44) V primerih, ko je hotel Gradišnik načrtno in v svoj prid spodbuditi spremembe v jeziku, pa bi bila dvojnica dovoljena. Z današnjega vidika bi bilo mogoče trditi, da se je Gradišnik skušal upirati naravnemu jezikovnemu razvoju, ki teži (tudi) k poenostavljanju jezikovnih zgradb in oblik.

⁶ Dokaz za to je tudi opis te besede v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, v nadaljevanju SSKJ, v geslu *norma*: norma je, »kar določa, kakšno sme, mora biti kako ravnanje, vedenje, mišljenje; pravilo, predpis«.

2.2.6 Slovensko ali angleško? Priročnik za dobro slovenščino (1993)

Delo je izšlo pri Mohorjevi družbi v Celju leta 1993.

Avtor je na željo Mohorjeve družbe predelal in dopolnil priročnik *Za lepo domačo besedo* iz leta 1985. Smisel takega jezikovega priročnika je, da v strnjeni, pregledni in razvidni obliki poda odgovore na jezikovna vprašanja, ki bi si jih moral uporabnik sicer s težavo in časovno zamudo iskati po slovnica in v pravopisu.

Kot vsa prejšnja dela, je avtor tudi to namenil vsem tistim, ki menijo, da v jeziku ni vse dobro in zato niso brž pripravljene sprejeti vsega, kar jim prinese veter. Gradišnikova usmeritev k ohranjanju čistosti slovenskega jezika, k načelu, da mora slovenščina rasti iz svojih korenin in se razvijati po svojih lastnih jezikovnih zakonitostih, da morajo imeti domače besede in domači načini njihovega povezovanja prednost pred tujimi, tudi v tem delu zavzema osrednje mesto.

Gradišnik svoj purizem imenuje varstvo jezika; ta se odraža v želji po ohranitvi domačih jezikovnih sredstev, brez tujk, saj ti predstavljajo jezikovni balast. Uporaba tujk je odvisna predvsem od narave besedila. Gradišnik povzema misli hrvaškega jezikoslovca dr. Ljudevita Jonkeja (1907–1979), ki pravi, da je »[j]asno [...], da bo v znanstvenem pisanju zaradi obilja mednarodnih izrazov veliko več tujk kot recimo v domačem leposlovju«. (Gradišnik, 1967, str. 403) Gradišnik sicer sprejema, da je zlasti v znanosti omejevanje rabe besed tujega izvora problematično, zato v znanstvenem jeziku sprejema tudi mednarodno izrazje, s čimer se omogoča sporazumevanje v tej zvrsti, vendar pa je kritičen do uporabe tujk v vsakdanji govorici. Čeprav se realistično zaveda, da je popolno zavračanje vseh tujk puristično in konservativno, pa je kritičen do otopelosti družbe, v kateri ni vedno navzoča »skrb za naravo in duha jezika«. Gradišnik pričakuje, »da se [...bodo...] strokovnjaki, ko nastopajo v javnosti, potrudi[li] in govori[li] ter pi[sali] drugače, v splošnem jeziku, ki je razumljiv vsem« (Gradišnik, 1993, str. 9), saj obilica tujk poslušalcu ali bralcu marsikdaj otežuje razumevanje besedila.

Gradišnik je zvrnil očitke, da je purist, z izjavo, da »ni človeka, ki bi bil načelno proti vsem tujkam, bojujemo se le proti nepotrebnim«. (Gradišnik, 1974, str. 71) Ob tem se je poudarilo, da noben jezik ni povsem izviren, temveč vsak prevzema besede iz drugih jezikov. Po Gradišnikovem mnenju si kulturnega jezika brez tujk tudi ne moremo predstavljati, saj

domača beseda zaradi pomenske neprekrivnosti velikokrat ne more nadomestiti tuje (Gradišnik, 1985). Ob tem se poraja vprašanje, ki je za laičnega jezikovnega uporabnika precej problematično: Kako naj presodimo, katere so tiste tujke, ki jih je v jeziku vredno obdržati in katere je treba zavreči? Svojo prvotno odklanjanje vseh tujih jezikovnih prvin je Gradišnik torej kasneje (verjetno zaradi družbenih okoliščin in nasprotovanj, pa tudi lastnih prevajalskih izkušenj) zamenjal za zmerno nasprotovanje tujim prvinam v jeziku, ki je namenjen vsem krogom jezikovnih uporabnikov. Kljub temu je v nekaterih polemikah ohranjal svoje načelo, da je bolje v jezik umetno posegati, kot pa dopuščati, da nastane kaos. Tako je npr. branil besedo *lopa* v pomenu *hala* celo tako, da ji je širil pomen, da bi odpravil tujo. Med besedama *hala* in *lopa* pa prihaja do prevelike pomenske razlike, saj imamo na eni strani velik, masiven, prostoren, zaprt oz. pokrit prostor, na drugi strani pa majhno, leseno kolibo. Ravno zaradi nasprotnega pomena si je pod besedo *lopa* težko predstavljati prostoren prostor, *halo*.

Gradišnik vseskozi govori, da obravnava jezik kot človeški pojav, kot takega, ki obstaja v človeškem življenju, v odnosih med ljudmi, zato naj bi imel lastnosti, kakršne poznamo pri človeških bitjih: neprestano se giblje in spreminja, prilagaja se okolju ter odgovarja na nove prvine, ki vdirajo vanj (Gradišnik, 1967). Na tej točki razprave vidimo, da se njegova teoretična razmišljanja o slovenščini marsikdaj ne ujemajo oz. se izključujejo tako s teorijo kot s prakso, ki jo je na drugi strani zagovarjal. Dokaz je tudi naslednja trditev, ko meni, »da nam ni treba segati po tujem blagu, ker se lahko slovenščina obnavlja sama iz sebe«. (Gradišnik, 1967, str. 260) Zelo očitno je, da Gradišnikovo dožemanje obnavljanja »sam iz sebe« pomeni neomajno zagovarjanje domače besede, ne glede na to, da so s tem besedi odvzete izrazne možnosti. Načel, ki jih zagovarja v svoji teoriji, v praksi torej marsikdaj ne upošteva.

Po mnenju Gradišnika prihajajo tujke k nam iz golega snobizma in občudovanja vsega tujega (Gradišnik, 1985). Ne samo tuji izdelki, tudi tuje besede imajo dostikrat čar nenavadnega, nevsakdanjega. Po Gradišniku z »učenimi tujkami«, tistimi, ki imajo korene iz grščine in latinščine, postaja besedišče imenitnejše in bogatejše in se z njimi tudi natančneje izražamo (Gradišnik, 1993). Res pa je, da je tudi navada nekaj, kar ima v jeziku velikansko moč, dosti večjo od raznih drugih vzrokov in sil, čeprav se tega v večini sploh ne zavedamo. Gradišnik pravi, da se »tisti, ki se želijo kar najlepše in najpriljubiteje ljudsko in knjižno izražati, svojih besedil nikoli ne bodo prenapolnili z nepotrebni tujkami«. (Gradišnik, 1967, str. 404)

V vseh Gradišnikovih monografijah, ki so sicer paberkovalno-kotičkarskega značaja, se je Gradišnik posvetil jezikovnim zadregam, ki jih ni presojal z vidika jezikovnega uporabnika, kot to počnemo danes. Danes se namreč v želji po sprostitvi uporabnikove negotovosti ob izražanju v knjižnem (standardnem) jeziku pogosteje posvečamo zbližanju pisne in govorne norme. Npr. Dobrovoljc in Krek (2011) imenujeta take zadrege »normativne«, ker se navadno pojavijo ob uporabnikovem stiku z normiranim jezikom, hkrati pa z njimi poimenujemo vse tiste »škrbine« v posameznikovem jezikovnem znanju, zaradi katerih se ta lahko počuti nekompetentnega in negotovega. V Gradišnikovih delih pa so jezikovne zadrege povezane s prazninami v uporabnikovem »znanju«. Gradišnik namreč zastopa stališče, da je dosledno upoštevanje dogovornega jezikovnega sistema prvi pogoj za kultiviranost jezika. Jezikovna neustaljenost je kot normalna lastnost jezika pri Gradišniku signal za usposabljanje in vzgojo jezikovnega uporabnika, danes pa je detektiranje jezikovnih zadreg v prvi vrsti pobuda za razmislek o aktualizaciji jezikovnih standardov.

2.3 Pogled nekaterih jezikoslovcev na Gradišnikova načela

Gradišnikov pogled na jezik in načelno nasprotovanje prevzemanju iz drugih jezikov je trčilo na neodobravanje v različnih jezikoslovnih krogih. Ker bo na tej točki teoretskega koncepta predstavljeno nekaj »antigradišnikovskih« jezikoslovnih pogledov, nas bodo zanimala odstopanja med jezikoslovnim teoretikom, ki na podlagi razumskega presojanja priporoča ali odsvetuje določeno jezikovno sredstvo, tj. na osnovi jezikoslovnega znanja ter poznavanja jezikovnega razvoja in njegovega sedanjega stanja, na eni strani ter gojiteljem jezika, ki ga pri raziskovanju in (p)opisovanju jezika vodijo čustva, na drugi strani.

Jezikoslovje⁷ se je na Gradišnikovo opozarjanje na alarmantnost razmer v jeziku odzvalo obrambno, s predstavljanjem, da razmere niso nevzdržne in niso rezultat pasivnosti jezikoslovcev, temveč posledica naravnega jezikovnega razvoja.

⁷ V nadaljevanju predstavljeni pogledi jezikoslovcev Praškega lingvističnega krožka, B. Urbančiča (1987), J. Toporišiča (1967) in J. Müllerja (1982).

Gradišnikova načela so nemalokrat skrajna in zato tudi nesprejemljiva, na drugi strani pa se imamo ravno njemu zahvaliti za marsikatero jezikovno sredstvo, ki je danes v uporabi. Kljub njegovemu poseganju v jezik in črno-belemu vrednotenju, bralec njegovih priročnikov postane radoveden ob marsikaterem vprašanju, na katerega ni preprosto najti odgovora.

2.3.1. Jezikoslovci Praškega lingvističnega krožka

Kalin Golob ugotavlja, da je v letih 1967–1969 skupina takrat mlajših jezikoslovcev – France Novak (1934), Tomo Korošec (1938), Viktor Majdič (1939) in Ada Vidovič Muha (1940) – v *Gospodarskem vestniku* pisala krajše jezikovne prispevke z naslovom »Slovenščina v gospodarstvu«. Ker so vsi študirali v Pragi, kjer so se seznanjali s teorijo knjižnega jezika in jezikovne kulture, so ta načela Praškega lingvističnega krožka prenesli v slovensko jezikovno situacijo. Ravno z jezikovno rubriko v *Gospodarskem vestniku* pa so želeli spremeniti dotedanje razpravljanje o jezikovnih vprašanjih in uveljaviti nov pogled na jezik. Avtorji *Slovenščine v gospodarstvu* načela predstavijo bralcem v uvodni rubriki:

»Predvsem je treba opozoriti na znano dejstvo, da se knjižni jezik razvija v skladu s funkcijami, ki jih opravlja v družbi. [...] To pomeni, da se spričo različnih nalog, ki jih izvršuje družba današnjega suverena slovenskega naroda, tudi jezik prilagaja in razvija za potrebe besedne umetnosti, znanosti, publicistike, vsakdanjega občevarja ipd. To so tako imenovani funkcijski stili jezika.« (Kalin Golob, 1996, str. 81)

Sporočilo rubrik, ki so ga ti jezikoslovci skušali predstaviti širšemu krogu bralcev, je bilo, da je osnovni namen jezika sporazumevanje, glavna zahteva pa razumljivost sporočila. Svojo zahtevo po razumljivosti so tesno povezovali z zahtevo po ustaljenosti jezikovnih sredstev: »ustaljene prakse v jeziku torej ne sme nihče spreminjati, če posamezna sredstva v njem zadovoljivo opravljajo svojo funkcijo in je dokazana njihova vraslost ali sposobnost vraščanja v obstoječo strukturo jezika«. (Kalin Golob, 1996, str. 82) Izvor besede pa je, v nasprotju z Gradišnikom, za njih drugotnega pomena. Vprašanje, ali so tujke v slovenskem jeziku potrebne, je bila najpogostejša dilema kotičkarjev (Kalin Golob, 1996). Odgovori na to vprašanje so seveda odvisni od usmeritve avtorjev, zato so ali skrajno puristični ali pa razločujejo med potrebnimi in nepotrebnimi tujkami. Mladim jezikoslovcem je, v nasprotju z Gradišnikovimi pogledi, raba tujk pogosto upravičena in jim marsikdaj predstavlja potrebno in koristno obogatitev v jeziku.

Z nastopom mlajšega rodu jezikoslovcev se je pod vplivom spoznanj praške šole začelo govoriti o funkcijskih vlogah jezika, diahroni oz. etimološki vidik, ki je prevladoval v preteklosti in pod vplivom katerega je bil tudi Gradišnik, pa se je umaknil v ozadje.

2.3.2 Boris Urbančič (1913–1998)

Podobno kot omenjeni jezikoslovci Praškega lingvističnega krožka je tudi Boris Urbančič s svojim funkcijskim pogledom na jezik nasprotoval Gradišnikovim nazorom.

Njuni pogledi se razlikujejo že v pojmovanju pravopisa. V nasprotju z Gradišnikom, ki mu je pravopis zakonik, Urbančič meni, da je pravopis zgolj svetovalec, saj ne more dohajati jezikovnega razvoja, ker prereditko izhaja. To pa ne pomeni, da naj vsakdo piše mimo pravil pravopisa, temveč zagovarja potrebo samostojnega odločanja o tistih pravopisnih vprašanjih, ki so zastarela in neprimerno rešena. Opozori nas celo na to, da SP 1962, na katerega se Gradišnik ves čas opira, vrednoti besede s »tako puristično ozkosrčnostjo, kot noben dosednji pravopis«. (Urbančič, 1987, str. 33)

Najbolj sporno je vprašanje o obstoju tujk. Urbančič nam odgovor ponudi v besedi *hala*. Pravi namreč, da je *hala* s purističnega vidika nepotrebna tujka in naj bi zamenjava z *dvorano* napravila slovenščino »za en izraz čistejšo«. S funkcijskega vidika pa je *hala* potrebna beseda, ker ima drugo funkcijo, drugačen pomen kakor *dvorana*, in opustitev te tujke bi bila siromašenje izrazne sposobnosti slovenščine (Urbančič, 1987).

Tudi Gradišnikov logicizem je bil po mnenju Urbančiča sila neprepičljiv. *Zveza (dajmo) vsakemu svoje* se zdi Gradišniku nelogična in naj bi po analogiji nastala iz stavkov *Vzeli so si vsak svoje*. Gradišnik zato predlaga obliko *(dajmo) vsakemu njegovo* (»dajmo vsakemu, kar mu gre, njegovo«), da oblika ne bi bila sprta z logiko.

Urbančič je Gradišnikove korekcije v skladu z logično urejenostjo zavrnil z utemeljitvijo, da jezik sicer »sloni« na logični preišljenosti, saj s pomočjo logike ugotavljamo številne jezikovne pojave. Jezikovne pravilnosti pa ne smemo določati le s kriterijem logičnosti oz. na samo normo ne smemo vplivati z logičnostjo. Če bi namreč hoteli iz slovenščine izločiti vse, kar je nelogično, bi si naložili delo, »ki mu nikoli ne bi prišli do konca«, v jeziku pa bi povzročili pravo razdejanje, saj se

»[d]obesedni pomen, to je osnovni ali običajni pomen besed, zvez in stavkov [...] lahko z njihovo vsebino pokriva ali ne. Tako je v vseh jezikih sveta. Razmerje med pomenom in vsebino uravnava jezikovna norma, ne pa formalna logika. Zato je kriterij pravilnosti, ki podreja jezikovno normo formalni logiki, logicizem. Jezikoslovje ga ne more sprejeti.« (Urbančič, 1987, str. 93)

2.3.3 Jože Toporišič (1926)

Tudi Toporišič se je ukvarjal z najpogostejšim slovenskim jezikovnokulturnim vprašanjem, s tujimi prvinami v slovenskem jeziku. Pregledal je vse jezikovne ravnine in ponazarjal naravno pot prilagajanja tujih elementov v jezik. Glede vprašanja tujih prvin Toporišič zagovarja načelo, da če imamo svoje, uporabljajmo svoje, če svojega še nimamo, to naredimo, kar pa je v jeziku vseeno tujega, to, zaradi pisave, izgovarjave, sklanjatve in spregatve prilagodimo slovenščini (Toporišič, 2001).

Angleščina vsebuje mnoge glasovne ali pisne skupine, ki jih slovenščina nima, kar Gradišnik komentira s kritiko tistih, ki brez občutka za jezik pišejo *komputer*, *kontejner*, *kombajn*, *inženiring*, *blu džins*, *šou*, *longplej*. Kritičen je tudi do jezikoslovcev, npr. Toporišiča, češ »da je takšne reči pripravljen mirno sprejeti v slovenščino, nasprotuje celo domačim zamenam⁸, ki jih ponuja namesto njih, češ da niso potrebne«. (Gradišnik, 1986, str. 44) Nadalje Toporišiču še očita kovanje izrazov z neslovensko glasovno sestavo, s pojasnilom, da glasovne skupine *čt* v slovenščini nimamo, in da se nam tudi pri izposojeni besedi *čtivo* lomi jezik.

Na drugi strani imamo tudi Toporišičevo kritiko Gradišnika, češ da hoče biti reševalec slovenskega jezika brez globljih znanstvenih temeljev (Toporišič, 1967). Očitki se nanašajo predvsem na njegove preveč osebne poglede na slovenski jezik in na nekritično zagovarjanje in sklicevanje na norme v SP 1962 in slovnica, ter s tem povezano pisavo na *-vec* pri izglagolskih samostalnikih, ki izražajo vršilca dejanja.

2.3.4 Jakob Müller (1941)

Jakob Müller, soavtor SSKJ, je v *Naših razgledih* v članku *Jezik kot vrednota ali jezik kot resničnost* ocenil Gradišnikovo knjižico *Še znamo slovensko?*. V uvodu članka je na kratko

⁸ Zamena po SSKJ v pomenu *zamenjava*.

predstavljena zgradba knjižice, čemur sledi kritično ovrednotenje Gradišnikovih pogledov na jezik in njegovih predlogov. V ospredje članka je postavljeno Gradišnikovo »gojiteljsko« prizadevanje za lep jezik. Gradišniku očita predvsem nejasno izražanje in nenatančno definiranje izrazov *knjižni jezik*, *raba* in *norma*. To po Müllerju vidimo na primeru izraza *knjižni jezik*, ki ga Gradišnik največkrat nadomešča z izrazom *slovenščina*, ta pa nejasno implicira njegovo enakost tudi v zvrstni različici. Gradišnikov pogled na jezik je po Müllerjevem mnenju skrajno omejen, saj splošno rabo povezuje z dvema zvrstema, s pogovornim in publicističnim jezikom. Ti dve zvrsti pa nikakor ne moreta biti merilo za normo knjižnega jezika. Splošna raba se v jezikoslovju pojmuje splošno; ta zajema vse pripadnike slovenskega naroda v kateremkoli govornem položaju.

Ker so »gojitelji [...] zmeraj glede kvalitete pred drugimi« (Müller, 1982, str. 294), torej pred jezikoslovci, se tudi Müllerju zdi Gradišnikov predlog pisave o uvedbi dvojnice *-vec/-lec* nesmiseln. Umetno ohranjanje zapisa *-vec*, ki naj bi bilo uvedeno zato, da bi zajezilo hitro prodirajoče elkanje v slovenščino, se po Müllerjevih ocenah prilega gojiteljski normi, zato ga je označil za neustreznega.

3 PURIZEM

3.1 Definicije

»Razvoj jezika je neizogiben proces, ki sledi [...] potrebam družbe.« (Marušič, 1999, str. 4) Ker je jezik živa tvorba, se neprestano bogati, leksikalno in skladenjsko razvija. Nove okoliščine spodbujajo nastanek novih besed in zvez ter skladenjskih struktur, hkrati pa pospešujejo izginjanje starih. V jezikovni razvoj se pogosto ne da uspešno posegati, lahko pa se vprašamo tudi o smiselnosti takšnega ravnanja. Kljub temu so jezikoslovci v želji po večji pristnosti jezikovnega izraza posegali v jezik in se zavzemali za vrednotenje besed glede na njihov izvor, torej po slovenskosti besede. Ta pojav imenujemo purizem. Gre za pojav, ki ga povezujemo z družbeno vlogo jezika in na Slovenskem še ni dovolj raziskan. Vsak strokovnjak, ki se ukvarja s purizmom, ga opredeljuje malce drugače, in sicer se opredeljuje med seboj razlikujejo glede na to, s katerega vidika je bil pojav raziskan.

Jezikoslovci, ki so sodelovali pri SSKJ, so definirali purizem kot »pretirano prizadevanje za čist jezik, zlasti z izločanjem tujih prvin.«

S purizmom se je pri nas ukvarjal tudi Boris Urbančič, ki ga je označil z besedami:

»Če pojmuje purizem kot izraz idejnega konservatizma na področju jezikovne kulture, bomo našli skupni imenovalac mnogih njegovih manifestacij v strahu pred spremembami v jeziku.« (Urbančič, 1987, str. 41)

Definicijo purizma prav tako najdemo tudi v *Enciklopediji slovenskega jezika* Jožeta Toporišiča:

»Negativno razmerje do (po nepotrebem) prevzetega ali do prevzemanja iz enega (t. i. prevladnega) jezika v drugega (sprejemalnega). Pojavlja se kot obrambna reakcija na preveliko mero po nepotrebem prevzetega, še posebej, če se na podlagi prevzetega delajo negativni sklepi glede vrednosti prevzemalnega jezika oziroma njegovega nosilca.« (Toporišič, 1992, str. 239)

George Thomas, po katerem se večji del navezuje tudi Kalin Golob (2008), pravi, da je purizem razmerje do jezika, ki določene prvine označuje kot čiste in zato zaželene in druge kot nečiste ter nezaželene. Thomas podobo purista primerja z različnimi poklici: mlinar, ki med mletjem odstranjuje otrobe; vrtnar, ki obrezuje drevo, to pa vpliva na njegovo rast in plodnost; metalurg, ki pravo podobo odkriva z odstranjevanjem tujih elementov; brusilec, saj izboljšuje obstoječe elemente; zdravnik, ki odstranjuje nezdrave dele telesa, da bi preprečil

nadaljnjo okužbo in tako spodbujal dobro zdravih delov; genetik, ki se bori proti križanju elementov; duhovnik, ki ima orodje v božjih rokah. Med seboj se razlikujejo po ključu za določanje čistosti ter po lestvici čistosti, ki jo uporabljajo za ocenjevanje posameznih besed oz. jezikovnih prvin. Nekateri namreč poznajo večstopenjsko lestvico čistosti, ne le dvostopenjsko, torej čisto – nečisto (Thomas, 1991).

Po Thomasu purist ve, kaj je za jezik najbolje. Na splošno ima dualističen pogled na jezik, razlikuje želene in nezaželene prvine. Čuti se sposobnega te prvine v jeziku prepoznati in za dobro jezika se trudi neželene tudi odstraniti. Purist se ne vpraša, ali je neka stvar v konkretni rabi, naj si bo to tujka, nedomač skladenjski vzorec ali ime podjetja v tujem jeziku, za jezik dobra ali ne, temveč ima do vseh nedomačih prvin odklonilno stališče, stališče, ki je nesprejemljivo in ne temelji na znanstvenih dognanjih, izkustvih ali logičnih sklepih. Purizem ima več usmeritev glede na izvor jezikovnih enot, ki jim določa sprejemljivost: **arhaizirajoči purizem** nastopi proti sodobnim elementom in jezik usmeri k neki starejši stopnji v njegovem razvoju; **etnografski purizem** ostaja zvest jeziku ljudstva; **elitistični purizem** se drži jezika elite; **reformistični purizem** poskuša izriniti starejše elemente v prid novih; **ksenofobični purizem** je proti izposojenkam in kalkom iz določenega jezika in jezik zapre pred zunanjimi vplivi; **antipurizem** pa je puristična reakcija na puristični nazor. Vse te usmeritve pa se lahko med seboj še različno združujejo. Le redko je v določenem purističnem delovanju prisotna le ena izmed njih. Thomas s kombiniranjem zgoraj naštetih usmeritev razlikuje 17 vrst purizma (Thomas, 1991).

3.2 Pogledi na prevzemanje tujejezičnih prvin pri Slovencih

Če upoštevamo Thomasovo shemo purizma, vidimo, da se v slovenskih razmerah pojavljajo vsi tipi. Kalin Golob purizem na Slovenskem obravnava v dveh pojavnih kategorijah: kot pozitivni **zmerni purizem** in kot **negativni skrajni purizem** (Kalin Golob, 2008). Thomas je slovenski purizem označil za ksenofobičnega, saj je usmerjen proti zunanjim ciljem. Nastaja kot vrednostni pojav zgodaj v razvoju knjižnega jezika, ni izpostavljen radikalnim spremembam v usmeritvi, svoj vrh doseže med standardizacijo, sprosti pa se, ko knjižni jezik doseže avtonomnost, prestiž in varnost polne rabe (Thomas, 1991, str. 159). Purizem se navadno pojavi pri jeziku, ki prihaja v stik z drugim, tj. s prevladujočim jezikom, in tako je

tudi s slovenščino. Sprva premoč oz. prevlada nemščine, nato srbohrvaščine, danes pa angleščine povzroča, da ljudje nezavedno vsrkavajo različne vzorce, ti pa slejkoprej pripeljejo do občutka ogroženosti.

Knjižni jezik je predvsem zaradi besed iz nemškega govornega področja ali praznine slovenskega poimenovanja posvojil besede iz sosednjih slovanskih jezikov. Danes imamo tako zaradi purizma, ki je nadomestil nemške ustreznice, največ prevzetih besed iz srbohrvaščine (sh.), ruščine (rus.) in češčine (češ.) ter nekaj besed iz stare cerkvene slovanščine (stcsl.) in poljščine (polj.). Da so besede *blagajna, izpit, kažipot, obliž, podatek, prtljaga, uvod* idr. (sh.); *krožek, ličinka, milo, pričeska, slovar, točka* idr. (rus.); *bradlja, dovoliti, geslo, pribor, tovarna, vlak* idr. (češ.); *dejstvo, kleveta, načelo* idr. (stcsl.); *skromen, vpliv* (polj.) (Klemenčič, 2010, str. 25, 26) prevzete iz navedenih jezikov, danes ne ve nihče.

»Purizem po mnenju [...] puristov opravlja naslednje funkcije: večanje razumljivosti, skrb za prestiž jezika, večanje solidarnosti govorcev ter utrjevanje narodove identitete in samozavesti posameznikov.« (Marušič, 1999, str. 20) Kako je puristična slovenska zavest pri Gradišniku, ki se odraža tudi na nekaterih zgoraj omenjenih besedah, dvigovala narodno zavest, bo razvidno kasneje iz popisanih besed v slovarčku.

Čeprav se Janez Gradišnik sam ne opredeli za purista, je v slovenskem jezikoslovju označen s tem izrazom. Po drugi svetovni vojni je kot prevajalec nastopal v vlogi osveščevalca jezikovnih uporabnikov, ki se ukvarjajo z ugotavljanjem jezikovne norme. Norma je namreč za obstoj knjižnega jezika nujen pogoj. Gradišnik zagovarja dejstvo, da se norma lahko s časom spreminja, če s tem zmanjšamo napor, za njeno učenje (Gradišnik, 1975). Je pa pojmovanje norme različno s strani jezikoslovcev in s strani gojiteljev jezika, kamor Gradišnik nedvomno spada. Če prvi spoznavajo in popisujejo jezik, ki je vedno podvržen normi, tudi če ta ni nikjer zapisana in ob tem odkrivajo znamenja norme, drugi upoštevajo zgolj svoje jezikovno znanje in čustveni nagib.

Gradišnik meni, da je »tistega, ki se trudi za čisto, domačo besedo, [...] najlažje nagnati z "ozkosrčnim" puristom«. (Gradišnik, 1967, str. 62) V poimenovanju se ves čas giblje le v polju med ozkosrčnostjo (iskanje napačnosti in pravilnosti) na eni strani, in zdravim prizadevanjem za domačnost jezika na drugi strani, kamor se sam tudi uvršča.

V nadaljevanju bodo predstavljeni izrazi iz različnih jezikov, ki so bili v preteklosti in v sodobnem času predmet preganjanja puristov. Pri tem se bomo oprli na konkretne zglede ter mnenja jezikoslovcev, ki so se ukvarjali s to problematiko. Pri vsem tem pa moramo upoštevati dejstvo, da je vprašanje jezikovnih stikov in iz njih izhajajočih posledic zaradi zemljepisnih, zgodovinskih, socialnih in kulturnih okoliščin zapleteno in težko pregledno. V vsakem podpoglavju bo v splošni kontekst vključen tudi Gradišnikov pogled na tujejezične prvine.

3.2.1 Odnos do nemških jezikovnih prvin

Nemški vpliv na slovenščino je trajal neprekinjeno več kot tisoč let, viden pa je tudi še danes. Helena Jazbec opozori na vpliv nemščine na slovenščino že v 8. stoletju, ko so Slovenci prišli pod bavarsko oblast, da bi se tako obvarovali pred Obri. Skupaj z Bavarci so Slovenci kasneje prišli pod frankovsko oblast in ostali do 1918 del avstrijskega cesarstva. Nemci so se skozi stoletja, predvsem pa od 12. do 14. naseljevali na slovenskem ozemlju, in sicer v mestih in med plemstvom. Nemščina je bila prevladujoči uradni občevalni jezik. Le v cerkvi se je poleg latinščine govorilo tudi slovensko. Slovenščina se je v leposlovju, religiozni in uradni sferi uveljavila s protestantskim gibanjem v 16. stoletju (Jazbec, 2007). V tem času, obdobju protestantizma (1550–1615), pa se je na Slovenskem skupaj z razvojem knjižnega jezika, pojavil purizem. Za prvega purista na Slovenskem velja Sebastijan Krelj (1538–1567), ki je opozarjal na številne germanizme v Trubarjevem *Katekizmu* (1550).

Thomas je ugotovil, da je Primož Trubar (1508–1586) pogostost nemških izposojenk opravičeval z dejstvom, da jih uporabljajo tudi vsakdanji ljudje, ki ne znajo nemško. V skladu s svojim reformističnim nazorom mu je bolj kot za lep in čist jezik šlo za razumljivo vsebino. Eden prvih, ki je uvajal semantične kalke, kot je beseda *jezik*, osnovana na podlagi latinske *lingua*, namesto nemške *špraha*, je bil Hieronim Megiser (1554–1619). Adama Bohoriča (1520–1598) je motila uporaba kazalnega zaimka *ta* kot določnega člena, češ da je narejen po vzoru nemškega *der*.⁹ Prvo sistematično zamenjevanje nemških izposojenk s slovenskimi besedami, npr. *erbščina* – *dediščina*, *folk* – *ljudje*, *ohcet* – *ženitovanje*, in izposojenkami iz kajkavščine je bila izdaja evangelijev Tomaža Hrena (1560–1630). V 17. in 18. stoletju, ko je

⁹ V preteklosti je bil določni člen *ta* proglašen za germanizem, Korošec (1972) pa navaja, da je bil Jernej Kopitar prvi, ki je podvomil v njegovo podobnost z nemškim *der*. Mnenja so si do danes ostala različna.

preganjanje protestantov doseglo svoj vrh in so v jezuitske šole uvedli latinski in nato še nemški jezik, je raba slovenščine spet postala omejena. Zamenjevanje nemških izposojenk s slovenskimi besedami pa se je nadaljevalo naprej z Janezom Schönlebnom (1618–1681), Hipolitom (1650–1722), Blažem Kumerdejem (1738–1805) idr. Marko Pohlin (1735–1801) je celo poudaril, da ni prav, da se na kranjskih tleh daje prednost nemščini, slovenščino pa se zanemarja. Pomemben uspeh izida črkarske pravde je v odločitvi za rabo slovenskega jezika na vseh stopnjah razvoja slovenščine. Tako so propadle predstave Jerneja Kopitarja (1780–1844) o družbeno različnem jezikovnem razvoju, da bi slovenščino uporabljali neizobraženci, izobraženci pa bi še naprej uporabljali nemščino. Nasprotovanje germanizmom pa je svoj vrh doseglo pri Franu Levstiku (1813–1887), ki je v jezikoslovnih besedilih nastopal proti germanizmom v skladnji, besednem redu in besedotvorju ter hkrati svaril pred pretiranim čiščenjem (Thomas, 1997).

Leta 1848 se je s programom Zedinjena Slovenija postavila zahteva po svobodni rabi slovenskega jezika in enakih pravicah, kot jih je imela nemščina. Odnos do nemščine na Slovenskem je bil v obdobju 2. polovice 19. in v začetku 20. stoletja pogojen z dejstvom, da je bila nemščina na eni strani uradni državni jezik, na drugi strani pa je imelo nasilno spodbujanje nemščine tudi nacionalni predznak. Ustanavljale so se čitalnice in tabori, kjer so si prizadevali za svobodno rabo jezika v javnem življenju. Božo Repe pravi, da so na Kranjskem uradovali v slovenščini, tudi osnovne šole so bile slovenske, na Štajerskem je bila uporaba slovenskega jezika le delna, na Koroškem pa je bil uradni jezik le nemščina. Slovenski jezik pa je bil slabo zastopan v srednjih šolah. Po plebiscitu leta 1920 so avstrijske oblasti začele koroškim Slovincem omejevati jezikovne pravice, ki so si jih izborili že v Avstro-Ogrski. Nemščina je postala edini uradni jezik, dvojezične napise iz časa Avstro-Ogrske so odstranili. V letih po plebiscitu so Nemci pritiskali na Slovence, na tiste, ki so glasovali za Jugoslavijo. Porabski Slovenci slovenščine v javnem življenju niso smeli uporabljati, ohranjala se je predvsem v cerkvi (Repe, 2008).

V letih po prvi svetovni vojni so se številni jezikoslovci spraševali o germanizmih, ali naj sicer pogoste pogovorne izraze sprejmejo v knjižni jezik. Med drugo svetovno vojno, ko je šlo za načrten pritisk nemščine na slovenščino, pa je bil purizem tista okoliščina, ki je preprečil večjo prisotnost germanizmov. Po vojni je zato purizem razmeroma hitro iz javne in poljavne rabe germanizme izgnal v zelo zasebni govor. Leksikalni germanizmi (*fouš*, *foglovš*, *šporhet*, *šefla*, *štenga*, *štumfi*, *štrudl*, *ziher* idr.) so danes (v formalnih govornih položajih) zelo opazni,

govorci, tudi jezikoslovno neizobraženi pa v njih prepoznavajo prvino, ki je izključno del nejavnih govornih položajev. Prepoznajo jih kot germanizme in kot nekaj, kar se načeloma uporablja samo v neformalnih zvrsteh. Zaradi prisotnosti nemščine kot prevladujočega jezika v preteklih stoletjih so germanizmi prisotni tudi v jezikovnih strukturah, ki jih sicer na prvi pogled ne opazimo. Ostankov nemščine v slovenskem knjižnem jeziku je zaradi purizma malo, a po mnenju puristov še vedno preveč, bolj viden vpliv pa ostaja v neformalnih prvinah.

Med današnjimi germanizmi je veliko takih, ki jih je težko prepoznati, saj so se že močno uveljavili v rabi in tudi v podzavesti govorcev, zato jezikovni priročniki nenehno opozarjajo nanje. Kalin Golob, ki se ukvarja z jezikovno kulturo, opozarja na tovrstne izraze zlasti v publicistiki: *delokrog* (namesto *delovno področje, območje*), *dobrobit* (namesto *blagor*), *gre se za* (namesto *gre za to*), *nahajati se* (namesto glag. *biti*), *sledeč* (namesto *naslednje, tole*), *temu je/ni tako* (namesto *to je/ni tako*), *odgovarjati* (namesto *ustrezati*).¹⁰ Puristi preganjajo tudi predponsko obrazilo *pred-*, češ da naj bi nastalo pod vplivom nem. *-vor/-Vor*, kjer je veliko sestavljenk ravno s to predpono: *predpis, predplačnik, predpogodba, predpriprava, predpogoj*. Četudi naj bi bile te besede kalki iz nemščine, so v posameznih strokah nenadomestljive zlasti zaradi svoje uveljavljenosti oz. široke razširjenosti (Kalin Golob, 2008).

Ena izmed grdih in nepotrebnih izrazov pa je po mnenju Gradišnika tudi spačenka iz nemškega *die Halle*, v pomenu *hala*. Kljub temu, da jo je SP 1962 sprejel, se Gradišniku upira in pravi, da zadostuje izraz *lopa* za tovarniške stavbe in prostore ter *dvorana* za športne objekte. Pomenska razlika med *lopo, dvorano* in *halo* pa pripelje do zaključka, da bo *hala* zelo verjetno še naprej živela v dosedanjem funkcionalnem pomenu.

Zanimiv primer je tudi izposojenka *apartheid*. Izraz je nastal v burščini in po vzoru nemščine se vede kot samostalnik s pripono *-heit*, torej ženskega spola. Kot taka je bila beseda prevzeta v nemščino in v druge jezike, ki ločijo spol samostalnikov. V slovenščini besedo uporabljamo v moškem spolu, kar dokazujejo tudi slovarske opredelitve v SSKJ in SP. Gradišnik meni, da bi beseda morala ohraniti tak spol, kakršnega ima v izvornem jeziku, tj. ženskega.

¹⁰ Eden najbolj vztrajnih germanizmov pa je besedica *izgledati*. SP 2001 ta glagol označuje kot neknjižni pogovorni, namesto zveze *izgleda bolan* pa predlaga *videti je bolan*. In tako še: *kako pa izgledaš? – kakšen pa si?, izgleda, da bo lepo vreme – kaže/zdi se, da bo lepo vreme*. Zanimivo je, da SP 2001, označuje samostalnik *izgled* kot knjižno pogovorno besedo, za zborni (pisani) jezik pa navaja normo: *izgled izdelka – zunanja podoba/videz izdelka* (Kalin Golob, 2008, str. 21, 22).

To, kakšnega spola je beseda, je odvisno od tega, kako prevzemamo besede iz tujih jezikov. Po Toporišču poznamo dve poti prevzemanja. Pri prvi se spol ohrani, če je beseda izvorno ženskega spola, jo sklanjamo po 3. ženski sklanjatvi, *apartheid – apartheid*. Druga pot pa je, da se prevzeta beseda, ne glede na to, katerega spola je v izvornem jeziku, sklanja po najbolj nezaznamovani sklanjatvi oz. po tisti sklanjatvi, po kateri je to konkretno besedo najlažje oz. govorcem najnaravneje sklanjati, tj. po 1. moški sklanjatvi, torej *apartheid – apartheida* (Toporišič, 2004).

Nemščina, ki je bila ena izmed prvih močnejših jezikov, s katerim se je slovenščina srečala, je pustila močan vpliv na jezikovnih strukturah. Nemške besede so v slovenščini prisotne že ogromno časa, so preganjane in nanje ves čas opozarjajo jezikoslovci. Te besede so se nekoliko že utrdile v sam jezik, ampak jih zaradi samega izvora še vedno preganjajo. Največ pa je takih besed, ki so zaradi svoje narečne obarvanosti uvrščene zgolj v zasebno rabo. Gradišnik se zaveda razlike med germanizmi, uvrščenimi v pogovorno različico, ter težje prepoznavnimi germanizmi, ki so se že ukoreninili v sam ustroj slovenskega jezika, vendar pa je njegov pogled uprt v pregon obeh.

3.2.2 Odnos do slovanskih jezikovnih prvin

Nasprotovanje slavizmom se je začelo pozneje kot nasprotovanje germanizmom. Slavizmi so bili vse do 20. stoletja pogosta zamenjava bodisi zaradi poimenovalnih potreb bodisi v boju proti germanizmom (Kalin Golob, 2008).

Franc Jakopin je prišel do spoznanja, da

»slovenščina, očiščena najbolj grobih germanizmov, ni zmogla iz svojih virov in okrnjenih besedotvornih možnosti zapolniti vseh vrzeli, zato se je [...] zatekla k prevzemanju besedja in tvorbenih vzorcev iz drugih slovanskih jezikov, predvsem tistih, ki so imeli močnejše knjižno izročilo ali so bili njihovi nosilci zaradi zunajjezikovnih razlogov za nas pomembni. [...]« (Jakopin, 1996, str. 28)

Trditev, da je za prevzemanje besedja in besedotvornih vzorcev vzrok nezadostnost lastnih virov in besedotvornih vzorcev, pa sproža nadaljnja ugibanja. Prevzema se ali iz občutka nezadostnosti oz. nepoznavanja lastnih prvin ali pa zgolj zato, ker govorec čuti potrebo, da bi

morala biti stvar izražena na drug način, z nekim drugim tujim jezikom, ki se sliši bolje, je bolj »uglajen« od domačega.

Jakopin nadalje pojasni, da je šlo za ruski, češki, srbski in hrvaški jezik. Drugo slovansko besedje ni k nam prihajalo zaradi resničnih potreb, ampak zato, ker posamezni ustvarjalci knjižnega jezika niso aktivno poznali celotne zaloge domačega besedišča. Ubrali so lažjo pot in tako posegali po tujem besedišču ter prevzemali več kot je bilo v resnici potrebno. Na ta način se je v desetletjih nakopičilo ogromno drugoslovanskega besedja (Jakopin, 1996). Navzočnost ruščine je po Jakopinu moč čutiti od razsvetljenstva naprej, seveda v precej različnih intenzivnih valovih (Jakopin, 1979).

Marko Pohlin (1735–1801) in Ožbald Gutsman (1727–1790) sta v slovenščino začela uvajati izposojenke predvsem iz hrvaščine in češčine, Valentin Vodnik (1758–1819), Urban Jarnik (1784–1844) in Anton Murko (1809–1971) pa so se posluževali ruščine. Tudi Jernej Kopitar (1780–1844) je vir bogatitve iskal v slovanskih jezikih, ki so ohranili več prvotnega izrazja (Thomas, 1997).

V 19. stoletju in na začetku 20. je ilirizem (in novoilirizem) vplival na nekatere posameznike tako, da so se bili pripravljeni odreči slovenskemu jeziku. Miselnost, da je pri Slovanih mogoče pričakovati prevlado enega knjižnega jezika, tj. najbolj razširjenega, ruskega, enako kot pri Nemcih, se je v tistem obdobju razvila kot rezultat nenehnih nemških asimilacijskih pritiskov (Kalin Golob, 2008).

Tudi Fran Levstik (1831–1887) se je navduševal nad panslavizmom in uporabljal številne češke, ruske, srbske in hrvaške besede. Za hrvaščino in srbščino je Levstik namreč menil, da lahko iz njiju kadarkoli in kolikor hočemo jemljemo besede, če nimamo svojih. Po drugi strani sta Matej Cigale (1819–1889) in Fran Celestin (1843–1895) iskala zaslombo v ruščini, prvi zlasti pri nastajanju znanstvenega in strokovnega izrazja, drugi pa tudi za besede v javni in zasebni rabi izobraženih Slovencev, saj naj bi bil slednji med vsemi slovanskimi jeziki najčistejši (Jakopin, 1996).

Po letu 1918, ko je nastala jugoslovanska država, se je prekinila tisočletna prevlada nemščine. Po nekaj letih obstoja skupne države pa se je tudi v Jugoslaviji začel unitaristični pritisk pod geslom »ena država – en narod – en jezik«, ki se mu je v 30. letih 20. stoletja uprl vpliven jezikoslovec Anton Breznik (1881–1944), avtor pravopisa in slovnice, ter pokazal, da lahko

tudi pretirano prevzemanje slavizmov ogrozi samobitnost slovenskega jezika, tako kot nekdanji vdor germanizmov. Zanimivo je, da je Breznik zavračal celo take »tuje« besede, besede, ki so jih ljudje začeli uporabljati zaradi poimenovalnih praznin (*zanimiv, slika, razlika, pojav*), kar po Thomasovi kategorizaciji uvrščamo v t. i. skrajni purizem (Kalin Golob, 2008).

Današnja jezikovna praksa priča o precej pogosti rabi besed, ki se jih šteje za slavizme, npr.: *neumorno* (namesto *neutrudno*), *iztrošiti* (namesto *izrabiti*), *dočim* (namesto *medtem ko*), *odnosno* (namesto *oziroma*), *misliti* (namesto *meniti*), *smatrati za* (namesto *imeti za, šteti za*) (Kalin Golob, 2008, str. 24).

Gradišnikov odnos do slavizmov sledi njegovemu nazoru o tujejezičnih prvinah nasploh; nasprotuje posameznim besedam (npr. *vsakodneven* namesto *vsakdanji, soočati (se)* idr.), kar v svojih delih tudi utemeljuje. Gradišnik zagovarja glagol *preučiti* (in ne *proučiti*), čeprav se je med njima nekoč že vzpostavila pomenska razlika, ki pa se danes počasi izgublja: »Pred leti sem prvič zapisal, da je nekdo preučil neko knjigo, pa so me poučili, da se lahko preuči vajenec, medtem ko knjigo proučujemo.« (Gradišnik, 1967, str. 66)

V slovarčku v četrtem poglavju te diplome je veliko, če ne že največ besed slovanskega izvora. Sklepamo lahko, da je bilo vprašanje slovanskih izposojenk, predvsem srbohrvaških, v Gradišnikovem obdobju aktivnega delovanja aktualno že zaradi skupne države, dominantnosti srbohrvaškega jezikovnega okolja, pa tudi zaradi dejstva, da je bil srbohrvaški jezik pogosto komunikacijski posrednik med narodi v Jugoslaviji, pa tudi jezikovne podobnosti. Zaradi teh razlogov, je srbohrvaške izposojenke težje prepoznati. Po Gradišnikovem mnenju je pomembno, da ves čas opozarjamo na »napačne« besedne zveze, vezave ali same izraze, saj je bližina oziroma sorodnost obeh jezikov povod za napake. Nekateri izrazi, ki jih je Gradišnik sicer označil za modne, neke vrste muhe enodnevnice, so danes razširili svoj pomenski obseg, kar se jasno vidi pri glagolu *soočati se* (Gradišnik, 1993, str. 146).

Bolj zmerno je Urbančičevo stališče, ki je menil, da se izposojanju iz srbohrvaščine ne moremo povsem izogniti. Gradišniku je Urbančič očital preganjanje vseh srbohrvaških besed, tudi takih, ki jih v slovenščini ne občutimo kot hrvaških in so s splošno rabo že pridobile svoje mesto. Urbančič je nasprotnik purizma zlasti zaradi njegove načelne naravnosti proti nekaterim jezikovnim prvinam, ne glede na njihovo siceršnjo funkcijsko vrednost, ki rezultira

v večji izrazni sposobnosti; ta je za Urbančiča prva odlika kultiviranega jezika (Urbančič, 1987).

3.2.3 Odnos do romanskih jezikovnih prvin

Na slovenski jezik so imeli vpliv tudi romanski jeziki. Na zapisani jezik je v veliki meri vplivala prevladujoča latinščina, seveda ne samo na slovenskem ozemlju, temveč v celi Evropi. Raba jezika je bila odvisna od stopnje omikanosti in tudi družbene veljave: uporaba slovenskega jezika je bila dovoljena, dokler se uporabniki niso naučili nemščine, uporaba nemščine pa, vse dokler se niso naučili latinščine. Daleč največ je veljalo znanje latinščine. V cerkvi je latinščina ohranila dominanten položaj še dolgo, sicer pa je bil v času Ilirskih provinc (1809–1811), ki sicer niso bile del francoskega ozemlja, a so mu bile podrejene, glavni jezik francoščina. O vplivu latinščine govori tudi Kalin Golob; ta naj bi se stopnjeval še v drugo polovico 19. stoletja, ko je nastajala pomembnejša terminologija, slovarji in učbeniki (Kalin Golob, 2008).

Glede na to, da je družbeni status latinščino omejeval na krog izobražencev, slovenske narodne suverenosti ta jezik ni »ogrožal«. Verjetno je, da smo večino latinskih besed prevzeli iz drugih jezikov, torej ne neposredno iz latinščine. Mnogo besed, ki smo jih prevzeli v obliki latinizmov in jih poznajo tudi drugi evropski jeziki, pa danes pomeni nekaj drugega kot besede, ki jim na formalni ravni ustrezajo v slovenščini. Primer takega neskladja je besedni par *produkcija* – *proizvodnja*, ki ga navaja Kalin Golob. Beseda *proizvodnja* se nanaša na pridobivanje stvari oz. predmetov, zato ne moremo govoriti o *umetniški proizvodnji* ali *filmski proizvodnji* ali *proizvodnji besedil* (Kalin Golob, 2008).

Gradišnik v vseh šestih obravnavanih delih ni namenil posebne pozornosti romanskim tujejezičnim prvinam. Tudi v njegovih priročnikih je teh najmanj. Se pa spotakne ob *prelevman* in *resurs*, tj. besedi francoskega izvora; prva v pomenu *dodatna dajatev za uvožene, zlasti kmetijske pridelke*, ter *resurs*, največkrat rabljen v množini kot *resursi*. Ob obeh besedah Gradišnik graja zlasti razkorak med pomenom besede v izvornem jeziku in prevzeto podobo. Tako kot pri besedi *apartheid* tudi tu Gradišnika motijo slovnične neskladnosti: uporablja se kot *resurs* v moškem spolu, čeprav je v nemškem Dudnovem slovarju tujk zapisana v izvorni francoski pisavi in s pravilnim ženskim spolom (Gradišnik,

1974, str. 98, 99). Iz gradiva in skladišne rabe besed je razvidno, da so tuji samostalniki ženskega spola, ki se ne končujejo na samoglasnik, v slovenščini navadno ne sklanjajo po ženski sklanjatvi, temveč po moški. Gradišnik pričakuje torej pri prevzemanju besed ohranjanje slovničnih lastnosti iz prvotnega jezika. Temu jezikovnemu pojavu slovničarji niso posvečali pozornosti, saj so izhajali iz stališča, da se v postopku prevzemanja zakonitostim slovenščine prilagodijo tudi tovrstne besede.

3.2.4 Odnos do angleških jezikovnih prvin

O prvih vplivih angleščine, ki so bili opaženi v 17. in 18. stoletju, ko so bili angleški leksemi v slovenščino izposojeni predvsem preko nemškega jezika in tiskanih medijev (*keks, sprint, start*) govori Nada Šabec. V tem času je bilo število angleških izposojenk relativno majhno, še posebej po drugi svetovni vojni in v zadnjih nekaj desetletjih pa prevzemanje angleških besed v slovenščino poteka kontinuirano (Šabec, 2005). V slovenščino prihajajo skupaj z novostmi iz pojmovnega in predmetnega sveta, tehnike in športa ali kot termini iz angleško pisane strokovno-znanstvene literature najrazličnejših področij (Kalin Golob, 2008).

V nasprotju z germanizmi, ki so danes prisotni zlasti v nižjih pogovornih zvrsteh in narečjih, srečujemo angлизme v celotnem jezikovnem prostoru: od slenga (*the best*), strokovnega jezika (*virus*) do vsakodnevnega nevtralnega izražanja (*šport, film, menedžer*). Najpogostejši argument proti rabi tujih besed je manjša razumljivost besedila, predvsem v vsakdanjih, poljudnoznanstvenih in publicističnih besedilih. V funkcijskih zvrsteh, pravi Kalin Golob, je v slovenščini največ anglizmov ravno v slengu in strokovno-znanstvenih besedilih, iz slednjih pa se potem širijo še v druge zvrsti, v publicistično in praktičnosporazumevalno (Kalin Golob, 2008).

Iz danes vse bolj aktualnega mednarodnega prestiža angleščine je že pri Gradišniku izhajalo prepričanje, da sčasoma slovenščine v strokovnem jeziku ne bomo več potrebovali. Kalin Golob pa na Gradišnikov dvom odgovarja, da je prav v strokovni rabi možnost tvorbe slovenske ustreznice enostavnejša, ker na tem področju deluje institucija terminološkega dogovora. Stroka lahko spreminja svoje izrazje tudi, če je citirana beseda v rabi več let. Dejstvo, da slovenski bralec pojmovni svet stroke sprejema preko domačega jezika, vsekakor prispeva k boljšemu razumevanju, po drugi strani pa bo stroka z razvijanjem domačega

strokovnega izrazja prispevala tako k razvoju stroke same kot knjižnega jezika (Kalin Golob, 2008).

Puristično prepričanje, da izposojenke preveč ogrožajo obstoj jezika, lahko v strokovnjakih vzbudi željo po nadomeščanju tujih z iznajdbo novih domačih besed. To je delovalo v primerih, ki jih navaja Šabec: *tiskalnik* za angl. *printer*, *računalnik* za angl. *computer* oz. podomačeno *kompjuter*, *najstnik* za angl. *teenager*; *zabojnik* za angl. *container* oz. podomačeno *kontejner* je to delovalo nekoliko manj uspešno; najmanj uspešno v primeru *vroča hrenovka* za angl. *hot dog* (Šabec, 2005, str. 479). Zdi se, da je srednja pot edina pravilna: kot prepoved vseh izposojenk iz angleščine na eni strani ni dobra, tudi nekritično sprejemanje na drugi strani ni izvedljivo.

Ker pa je Gradišnikovo zadnje delo, iz leta 1993, naslovljeno *Slovensko ali angleško?*, je očitno, da besedam angleškega izvora posveča ogromno pozornosti. Ugotovil je, da danes v jezik najbolj »silijo« številne izposojenke iz angleščine, slovenski jezik pa za besede, kot so npr. *pizza*, *plan*, *material* idr. išče ustrezne domače sinonime. Poskusi zamenjave takšnih besed so bili vedno neuspešni. Tudi Gradišnikov poskus, da bi besedo *televizija* zamenjali z *gledalnikom*, je propadel. Gradišnik se, tako kot nekdanj Breznik, zavzema, da bi besede, kot so *blue jeans*, *show*, *weekend* idr. ohranile svoj originalen zapis, da bi se lažje prepoznale kot tujke. Se pa imamo ravno Gradišniku zahvaliti za uveljavitev in razširitev besede *grenivka*, ki jo je, tako navaja Gradišnik, ustvarila bralka Nina Korené kot odziv na angleški *grape-fruit* v eni izmed »Pik na jeziku« (Gradišnik, 1982, str. 389).

Neustavljiva globalizacija s seboj prinaša veliko tujejezičnega, zlasti angleškega izrazja, to pa je opazno v športu, industriji, na internetu, v kulturi, letalstvu, medicini, podjetjih, pravu, računalništvu, trgovskih verigah itd. Kot prevladujoči jezik komuniciranja se je uveljavila angleščina, in s tem dobila status *lingua franca*. In ker se Gradišnik zaveda pomembnosti statusa angleščine kot *lingue france* v vseh plasteh življenja, kritizira v angleščini skovane izraze glasbenih skupin, prodajal, podjetij itd. In ker ga »popade sveta jeza vsakokrat, ko premišlja[...] o tej anglizaciji slovenščine in Slovenije« (Gradišnik, 1993, str. 15), je v upanju na ponovno oživitev slovenščine v Sloveniji napisal zadnji priročnik.

3.3 Ogroženost slovenščine

Purizem se mnogokrat pojavlja zlasti zaradi prepričanja, da je slovenščina ogrožena od drugih jezikov. Ogroženost jezika je Toporišič definiral kot:

»občutek, da jeziku grozi propad(anje), izginotje. Pojavlja se zaradi neenakopravnosti v rabi, npr. če ne more opravljati vseh tistih nalog, ki jih lahko opravlja primerljiv drug jezik, zlasti pa ogrožajoči. Občutek ogroženosti je lahko tudi posledica prevelikega prevzemanja tujih prvin ali prevelikega števila drugojezičnih priseljencev (ti so lahko tudi le sredstvo za uresničevanje določenih ciljev jezikovne ali narodnostne politike oblasti ali posledica nesposobnosti vodstva, ki ne vidi posledic prevelikega priseljevanja). Ogroženost izzove obrambo ogroženega.« (Toporišič, 1992, str. 161)

Mnenja jezikoslovcev glede tega vprašanja so različna. Gradišnik je tu v skladu s svojo nazorsko usmeritvijo pogosto izrazil prepričanje, da utegne slovenščino v javni rabi kmalu povsem zamenjati angleščina in da se Slovenija, zaradi tujih imen podjetij ter različne rabe angleških besed predvsem v reklamah, vztrajno spreminja v angleško jezikovno provinco (Gradišnik, 1993). Večina tistih strokovnjakov, ki se z njim strinja, zato pričakuje ustrezen odziv najvišjih državnih ustanov (Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Slavistično društvo in oddelki za slovenščino na univerzah). Kalin Golob navaja, da so v skladu s tem sredi 90. let Janez Dular, Marjeta Humar, Janez Jeromen, Zmaga Kumer, Janko Moder, Primož Simoniti, Janez Sršen, Jože Toporišič, Hieronim Žveglič in Janez Gradišnik 13. januarja leta 1994 napisali pismo, naslovljeno na Državni zbor Republike Slovenije, v katerem so zahtevali zakonsko zaščito slovenščine v javni rabi. Podpisniki so terjali zakonsko zavarovano in predpisano javno rabo slovenščine, ustanovitev telesa, ki bo z ustreznimi pooblastili in strokovno avtoriteto bdelo nad jezikovno politiko in javno rabo slovenščine, ustrezen jezikovni pouk in domovinsko ter domoljubno vzgojo, obvezno rabo slovenščine v javnih službah in izpopolnjevanje poslancev v jezikovni kulturi (Kalin Golob, 1994).

Kalin Golob meni, da jezika ni mogoče obvarovati z zakonom, saj je živ organizem, ki se mora razvijati, da uspešno izpolnjuje sporazumevalno vlogo in je stvar najsplošnejše kulture (Kalin Golob, 1994). Tudi vpeljava jezikovne policije, v kateri vidi Gradišnik možnost ohranitve »pravilne« slovenščine, ne bi bila pravilen odgovor na »obstoj« slovenščine. Sankcioniranje napačne izreke vsekakor ne bi bilo pravilno ravnanje, saj bi govorce imeli kompleks(e) pri izražanju, hkrati pa strah, ali bodo nekaj izrekli pravilno ali ne, ne bi nikoli zamrl.

Kljub temu, da Swiggers vendarle ocenjuje, da bo polovica jezikov sveta izumrla (Swiggers, 2007), marsikateri Slovenec ne občuti, da bi bila slovenščina ogrožena. Ogroženost ni tolikšna, da bi lahko govorili o zaviranju jezikovnega razvoja in ne more biti razlog za preganjanje tistih izrazov in jezikovnih zgradb, ki so jih govorci tega jezika že osvojili. Upravičeni so tudi pomisleki: Zakaj bi bila slovenščina ogrožena ravno sedaj, ko je državni jezik? – Verjetno se je ravno »zaradi zgodovinskih okoliščin, prostorske umeščenosti in predvsem številčne majhnosti slovenskega naroda ter zavesti, da smo poseben narod zaradi posebnega jezika, [...] v nas izoblikoval občutek ogroženosti pred vsemi "velikimi" jeziki«. (Kalin Golob, 1994, str. 31)

Kot je zapisano na internetni strani *Statističnega urada Republike Slovenije*,¹¹ v nadaljevanju SURS, sodi slovenski jezik v elitno skupino jezikov, kljub svoji sorazmerni majhnosti. Slovenija se tako glede na delež govorcev prevladujočega maternega jezika med državami članicami Evropske unije uvršča med jezikovno precej homogene države. Po številu govorcev ima le pet odstotkov vseh jezikov na svetu, med njimi tudi slovenščina, več kot dva milijona govorcev. Glede na raziskave SURS slovenščina ne spada med ogrožene jezike, kar trdi tudi Janez Dular. Po njegovem mnenju je strah, da se bo slovenščina izgubila v poplavi drugih jezikov, odveč, upravičena pa je bojazen, da se bo občutno skrčil obseg rabe slovenščine, zlasti v znanosti in visokem šolstvu.

Številni novi predmeti, za katere nimamo domačega izraza, prihajajo v naš svet in potrebujejo poimenovanja. Včasih nam pravočasno uspe najti domač izraz, drugič smo prepozni in se tuje poimenovanje sprejme hkrati s predmetom. Kultiviranje jezika namreč temelji na pravilu, da ima domač izraz, če ga imamo, prednost pred tujim, in da besed, ki so že v jeziku in uspešno opravljajo svojo vlogo, ne moremo ocenjevati po izvoru, ampak po nepotrebnosti/potrebnosti. Nepotrebna je, če imamo zanjo ustrezno domače poimenovanje ali če se zaradi svoje izrazne ali drugačne podobe ne more vključiti v sistem knjižnega jezika; potrebna pa je, če je nosilka pomena in jo torej potrebujemo za izražanje prav takega pomena ali odtenka (Kalin Golob, 1994). Tega pa Gradišnik ne sprejema in presoja besede le glede na njihov izvor. Slepо čiščenje prevzetih besed je siromašenje jezika in njegovih izraznih možnosti. Ne nazadnje pa je pojmovanje tujosti besed, izrazov in besednih zvez zelo relativno v luči dejstva, da smo s

¹¹ http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2957

civilizacijskim napredkom pridobili veliko prvin našega jezika od sosednjih in drugih jezikov, s katerimi smo bili v stiku.

4 GRADIŠNIKOV NORMATIVNI SLOVARČEK

Gradišnikov jezikovni nazor je tesno povezan s prepričanjem, da je jezik tisti, ki določa posameznika in narod. Po njegovem mnenju poleg ustvarjalnih umetnikov tudi prevajalci ustvarjajo jezik, a ravno ti so zaradi svoje površnosti in neizobraženosti pogosto krivi napak in razvad, ki so se ugnezdile v jeziku.

Pri Gradišnikovem leposlovnem ustvarjanju, kjer je ob prevajalskih poskusih izostril uho za tujejezičnost in nepravilne besede ter vezave, je avtor lahko tipal pomenske odtenke te ali one besede. V svoji zavzetosti, da bi se ljudje čim bolj popolno izražali, pa je izdal tri priročnike za »dobro« oz. »sodobno« slovenščino v obliki slovarčkov: *Še znamo slovensko?* (1981), *Za lepo domačo besedo* (1985) in *Slovensko ali angleško?* (1993). Jezikovnega uporabnika je vseskozi opozarjal na načine izražanja, ki niso avtohtono slovenski, ter ga vodil h gospodarnejšemu in za slovenskega bralca razumljivejšemu načinu izražanja. Njegovi slovarji tako vsebujejo besede, za katere je sam menil, da so potrebne bolj natančne obdelave in razlage, čeprav se pogosto zdi, da je prav beseda, ki po Gradišnikovem mnenju ni ustrezna, še precej ukoreninjena v slovenski jezikovni sistem. V svoji zavzetosti ohraniti čisto slovenščino se ni zavedal, da je splošno razširjeno, ustaljeno prvino, ki ustrezno opravlja svojo funkcijo v jeziku, težko prepovedovati in jo nadomestiti z drugo prvino.

Slovarček, ki je sestavljen na podlagi Gradišnikovih izpisov napak v izražanju pišočių, tako v izboru besedja, oblikah, zvezah in vezavah v knjižnem jeziku, skuša bralca opozoriti na pomembnost naravnega jezikovnega razvoja. V prvi vrsti služi kritičnemu presojanju in sploh ugotavljanju tujejezičnih prvin, ki jih je Gradišnik tako rad zavračal, ter prepoznavanju, kdaj je tujejezična prvina v jeziku upravičena in kdaj ne.

4.1 Vsebina slovarčka

V slovarčku je zajet besedni zaklad (besede, besedne zveze) in prikazana raba, ki jo je Gradišnik izpisoval iz časopisov do leta 1993, ko je izšel zadnji Gradišnikov priročnik *Slovensko ali angleško?*.

Obsega 406 slovarskih sestavkov, ki imajo za izhodišče besede, ki si jih je Gradišnik, z močnim prizadevanjem, da popravi oz. izboljša materinščino posameznika, izpisoval iz revij in časopisov.

Slovarček ima gesla, razvrščena po abecednem vrstnem redu; seznam obsega samostalnice, glagole, pridevnike, prislove, predloge, medmete, veznike, zaimke, kratice in lastna imena. Iz velike množice jezikovnih podatkov so v priročnikih zbrani tisti, za katere je Gradišnik predlagal drugačne možnosti tako pri zapisu, pregibanju, izgovarjanju kot skladijski rabi. Menil je, da jih imajo pišoči in govoreči premalo v zavesti, ali da jih sploh ne uporabljajo pravilno. Večinoma so to besede, prevzete iz tujih jezikov, zasledimo, po Gradišnikovem, neustrezno rabo besed glede na pomen, napačno slovnično kategorijo, napačno naglaševanje ali sklanjanje, napačne vezave samostalnika s predlogom ali glagolsko vezljivost in zanje Gradišnik predlaga ustrezne zamenjave in nadomestila.

4.2 Zbiranje gradiva

Slovarsko gradivo je bilo izpisano iz Gradišnikovih priročnikov *Še znamo slovensko?* (1981), *Za lepo domačo besedo* (1985) in *Slovensko ali angleško?* (1993). V slovarčku so vključene tiste besede, ki jih po Gradišnikovem mnenju jezikovni uporabniki ne uporabljajo pravilno. Izhodiščno slovarček izhaja iz besed, ki jih je Gradišnik odsvetoval ali prepovedal, zato so iztočnice z vidika Gradišnikove jezikovne norme odsvetovane besede.

4.3 Zgradba slovarčka

Geselski članki so razvrščeni po abecedi gesel ne glede na to, ali je geslo eno- ali veččlensko. Iztočnice, ki se ravnaajo po Gradišnikovem, so naglašene in besedotvorno označene. Ker slovarček informira predvsem o napačni/pravilni rabi po Gradišniku, je osrednji del namenjen ponazoritvi le-te in Gradišnikovemu predlogu za izboljšavo.

V slovarčku so ohranjeni avtorjevi zapisi posameznih besed, četudi se razlikujejo od sodobne pisne norme in normativnih priporočil aktualnega SP ali SSKJ.

pacemaker -ja m || pacemaker (po angl.) → spodbujevalnik, **spodbujevavec** (G: SAA, str. 96, 147)

Manj rabljena ali knjižno nepravilna dvojnica kakega gesla v slovarčku je ustrezno označena (*in, tudi, gl.*). Imenuje se kazalka.

engineering **gl.** inženiring

V ilustrativnem delu slovarskega sestavka je zapisano razmerje med izrazom, zvezo ali zgradbo, ki jo Gradišnik odsvetuje, in tisto, ki jo priporoča. Prvi primer je primer odsvetovane ali napačne rabe, temu pa za puščico sledi, po Gradišniku, priporočena ali pravilna oblika.

črpati -am nedov. || **črpati podatke za svoje romane** → **zajemati podatke za svoje romane** (G: ZLDB, str. 61)

Ponekod je zgledu v oklepaju dodano tudi pojasnilo, od kod beseda izvira.

dopásti se -pádem se nedov. in dov. || dopasti se (po nem. *gefallen*) → všeč/pogodu/po volji (G: ZLDB, str. 65)

V ponazoritvenem gradivu je v oklepaju zapisan vir, kamor se lahko uporabnik zateče za še bolj natančno razlago samega gesla.

dobrobit -i ž || dobrobit → blaginja, blagor (G: SAA, str. 32)

Pregibne besedne vrste so podane tako:

- samostalnik v imenovalniku in rodilniku ednine, pri množinskih samostalnkih v množini,
- pridevnik z oblikama za vse tri spole, moški spol pa je zapisan v nedoločni obliki in
- glagol v nedoločniku in prvi osebi ednine sedanjika.

Kot samostojna gesla najdemo tudi glagolnike in deležnike.

Geslu je dodana slovnična oznaka, ki označuje besedno vrsto; pri samostalnkih nadomešča tako oznako »krajšava« za spol (m/ž/s), pri glagolu pa okrajšava za vid (dov./nedov.).

Pri nekaterih sestavkih je na dnu geselskega članka oglati oklepaj, v katerem je zapisano pojasnilo [P:], ki dodatno pojasnjuje samo geslo oz. pripomore k lažjemu razumevanju Gradišnikovega napotila.

dánes zjútraj prisl. || danes zjutraj → davi (G: ZLDB, str. 62)

[P: Davi ima prednost pred sestavljeno zvezo danes zjutraj.]

Ker je v iztočnicah zapisana beseda, ki jo Gradišnik odsvetuje, lahko na dnu geselskega članka zasledimo pojasnilo [P: V SSKJ, SP in NB tega gesla ni.], ki nakazuje, da besede ni v SSKJ, SP in NB¹².

zglóbnik -a m || zglobnik (sh.) → zgibni, členkast avtobus, členkar, zgibnik (G: ZLDB, str. 61)

[P: V SSKJ, SP in NB tega gesla ni.]

Geslo najprej pogledamo v SSKJ. Če ga tam ni, iščemo naprej po SP, nato pogledamo še v korpusno gradivo NB; če tam obstaja, v pojasnilu napišemo: [P: V SSKJ tega gesla ni, je pa v SP in NB (94).]. Znotraj oglatega oklepaja je pri korpusnem gradivu NB v oklepaju zapisana številka, ki ponazarja število pojavitev oz. zadetkov te besede.

razdélati -am nedov. || razdelati (po sh.) → dognati, obdelati, izdelati (G: SAA, str. 135)

[P: V SSKJ tega gesla ni, je pa v SP in NB (94).]

Imamo pa tudi primer, ko geslo v SSKJ še najdemo, ga pa ne najdemo niti v SP niti v NB. Takrat je v pojasnilu zapisano: [P: V SSKJ to geslo je, v SP in NB pa ne.]

predbacívati -am nedov. || predbacivati → očitati (G: SAA, str. 114)

[P: V SSKJ to geslo je, v SP in NB pa ne.]

Če kakega pomena, ki ga Gradišnik priporoča, v SSKJ ne zasledimo, pa je to navedeno kot [P: V SSKJ tega pomena ni.].

nadléžen -žna -o prid. || nadležen (po sh. *nádležen*) → nadrejen (G: SAA, str. 70)

[P: V SSKJ tega pomena ni.]

¹² Korpusno gradivo *Nova beseda*.

Pomena, kakršnega izpričuje sodobno korpusno gradivo, nisem preverjala. Oznako, da je beseda v SSKJ ali ne, je smiselna predvsem zaradi ocene stanja v takratnem jeziku. SSKJ naj bi vključeval večino tedaj (pogosteje) rabljenih jezikovnih prvin in če SSKJ Gradišnikovega »pomena« nima, to dokazuje njeno obrobnost ali odklon od prevladujoče rabe. SSKJ je torej uporabljen kot merilo.

4.4 Oznake v slovarskem delu

Slovarček vsebuje geslo s končnico rodilnika ednine v sedanjem času, oblike pridevnikov za ženski in srednji spol, obliko glagola za 1. osebo ednine in kvalifikatorjem, ki določa besedno vrsto. Z dvema pokončnima črtama || ločujemo iztočnični del od ilustrativnega, kjer je najprej ponazorjena odsvetovana ali napačna raba, puščica (→) pa uvaja priporočeno ali pravilno rabo. Na koncu je v oklepaju () naveden vir, kamor se lahko uporabnik obrne za še bolj natančne informacije. Na dnu geselskega članka lahko v oglatih oklepajih [] zasledimo pojasnilo [P:] k slovarskemu geslu, ki ga še dodatno pojasnjuje oz. pripomore k boljšemu razumevanju.

4.5 Seznam kratic in okrajšav

angl. – angleško

G: – Gradišnik

gl. – glej

hr. – hrvaško

NB – besedilni korpus *Nova beseda*

nem. – nemško

P: – pojasnilo

rus. – rusko

SAA – *Slovensko ali angleško?*, 1993

sh. – srbohrvaško

SP – *Slovenski pravopis*, 2001

srb. – srbsko

SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1970–1991, 1994

stsl. – staroslovensko

ŠZS – *Še znamo slovensko?*, 1981

ZLDB – *Za lepo domačo besedo*, 1985

4.6 Slovarček

ampak vez. || ne oče, ampak mati → ne oče, temveč mati; ni samo neumen, ampak tudi hudoben → ni samo neumen, marveč tudi hudoben; ni si upal naprej, ampak se je ustavil pred vrati → ni si upal naprej, ustavil se je pred vrati (G: SAA, str. 21)

apartheid -a m || boj proti apartheidu → boj proti apartheid (G: ZLDB, str. 54)

[P: Ker je beseda nastala v burščini, ima tam obliko za sam. ž. sp., kot nemški samostalniki na *-heit*. Kot taka je prevzeta v nemščino in v druge jezike, ki ločijo spol samostalnikov.]

bíti sèm nedov. || pogojno, v zvezi s členkom naj: začelo se je sojenje hudodelcu, ki naj bi umoril sedem žensk → začelo se je sojenje hudodelcu, ki naj bi bil umoril sedem žensk; v Libiji naj bi vrgli Gadafija? → v Libiji naj bi bili vrgli Gadafija? (G: SAA, str. 71)

[P: Zveza pomožnega glagola in členka naj zahteva predpretekli čas, tj. namesto *naj bi umoril* je boljše *naj bi bil umoril*.]

bítka -e ž || bitka za zmanjšanje stroškov → boj za zmanjšanje stroškov (G: ŠZS, str. 42)

blagostánje -a s || skrb za splošno blagostanje (po sh.) → skrb za splošno blaginjo (G: ZLDB, str. 55)

blazer -ja m || blazer (po angl.) → jopič; športni, enobarvni jopič (G: ŠZS, str. 42)

boom in **búm** -a m || gostinstvo doživlja boom (po angl.) → gostinstvo doživlja razmah (G: SAA, str. 24)

brána -e ž || snežna brana (po nem. *Schneefang*), snegolov → snežni branik (G: ZLDB, str. 56)

búm gl. **boom** (G: SAA, str. 24)

by pass -a m || by pass → obvod, obvodnica; by pass podjetja → obvodna podjetja (G: SAA, str. 84)

celokúpen -pna -o prid. || celokupna zbirka obsega deset knjig (po sh.) → celotna zbirka obsega deset knjig (G: SAA, str. 25)

celovít -a -o prid. || celovito gledanje na zgodovino (po sh.) → celostno gledanje na zgodovino (G: SAA, str. 25)

čas čása m || za časa Turkov → v turškem času; za časa pouka → med poukom; vsak čas pride → takoj, zdaj zdaj pride; vsake toliko časa → kdaj pa kdaj, spet in spet (G: SAA, str. 26)

če vez. || ni mu všeč, če ga kdo hvali → ni mu všeč, kadar ga kdo hvali; ne moreš

vedeti, če ne poslušáš → ne moreš vedeti, ker ne poslušáš; nisem slišal, če imajo trgovino že zaprto → nisem slišal, ali imajo trgovino že zaprto (G: SAA, str. 26, 89, 174)

[P: Pri zvezah z uresničljivim pogojem uporabljamo če (*Če nimaš denarja, ne boš pil*), pri zvezah z neuresničljivim pogojem pa je bil nekoč predpisan veznik *ko* (*Ko bi bil jaz to vedel!*). Veznik *ko* omogoča natančnejše razločevanje.]

čemú prisl. || čemu ne nosiš klobuka? → zakaj ne nosiš klobuka? (G: SAA, str. 26)

Češka -e ž || Dalmatinka se je vračala s Češke → Dalmatinka se je vračala s Češkega (G: SAA, str. 31)

[P: G. omenja več deželnih in pokrajinskih imen, vzet je primer v *Češki, na Češkem*.]

čevápčič -a m, nav. mn. || čevapčiči → turške klobasice (G: ZLDB, str. 60)

črpati -am nedov. || črpati podatke za svoje romane → zajemati podatke za svoje romane (G: ZLDB, str. 61)

čudíti in **čúdíti** || to me čudi (po sh. *čudim se tome*; po nem. *es wundert mich*) → čudim se temu (G: ŠZS, str. 45)

dálje prisl. || berite dalje! → berite naprej! (G: SAA, str. 29, 73)

dánes zjútraj prisl. || danes zjutraj → davi (G: ZLDB, str. 62)

[P: *Davi* ima prednost pred sestavljeno zvezo *danes zjutraj*.]

dánes zvečer prisl. || danes zvečer → drevi (G: ZLDB, str. 62)

[P: *Drevi* ima prednost pred sestavljeno zvezo *danes zvečer*.]

delíti mnênje -ím ~ nedov. || delil je njegovo mnenje → bil je istega mnenja z njim; mnenja so bila deljena → mnenja so bila različna, mnenja so si nasprotovala (G: SAA, str. 30)

desetórica -e ž || desetorica (po sh.) → deseterica (G: SAA, str. 30)

dežêla -e ž || vse te dežele v Združenih narodih so glasovale za sankcije → vse te države v Združenih narodih so glasovale za sankcije; odkar so v Iranu na vladi revolucionarne sile, je ta dežela ... → odkar so v Iranu na vladi revolucionarne sile, je ta država ... (G: ŠZS, str. 45)

[P: *Dežela* in *država* sta si zelo blizu. Kadar imamo v mislih zgolj ozemlje ali/in prebivalstvo, uporabimo izraz *dežela*, ki že zajema to dvoje.]

dispéčer -ja m || dispečer (po angl. *dispatcher*) → razdeljevavec, razpošiljavec (G: SAA, str. 32, 138)

dobrobít -i ž || dobrobit → blaginja, blagor (G: SAA, str. 32)

dobroimétje -a s || imeti dobroimetje → imeti v dobrem (G: SAA, str. 32)

dobropís -a m || za to vam damo dobropis → to vam vpišemo v dobro (G: SAA, str. 32)

dobrovóljen -jna -o prid. || dobrovoljno delo → prostovoljno delo (G: SAA, str. 32)

določén -a -o || določeni ljudje te ne marajo → nekateri ljudje te ne marajo; neki določen človek → neki človek; pri tem so nastale določene težave → pri tem so nastale neke, nekatere težave (G: SAA, str. 33)

[P: Po mnenju G. gre za naslonitev na nem. frazo *ein gewisser (neki)*, v množini *gewisse (nekateri)*.]

domačín -a m || domačini (po sh.) → gostitelji, gostujoče moštvo (G: ŠZS, str. 47)
[P: Športni poročevalci so uporabljali besedo *domačini*, s pomenom domači igralci. Kot je raba v drugih jezikih pokazala, so to *gostitelji, gostujoče moštvo, gostje* in ne domači igralci.]

dopadljív -a -o prid. || dopadljiv (po hr. *dopádljiv*) → prikupen, všečen, pogodu (G: ZLDB, str. 65)

dopásti se -pádem se nedov. in dov. || dopasti se (po nem. *gefallen*) → všeč, pogodu, po volji (G: ZLDB, str. 65)

dopóldne -dnéva s ed. || tako nam je minilo vse dopoldne → tako nam je minil ves dopoldan (G: ZLDB, str. 66)

[P: G. predlaga, da se uporablja le oblika dopoldan, saj je teh podobnih oblik preveč (m. sp. *dopoldan, dopoldneva*; sr. sp. *dopoldne, dopoldneva*), kot priisl. pa *dopoldne*.]

doprinêsti -nêsem dov. || doprinesiti (po nem.) → pomagati, prispevati, pristoriti, žrtvovati (G: SAA, str. 34)

doprinòs -ôsa m || doprinos (po nem.) → prispevek, pomoč (G: SAA, str. 34)

dopúst -a m || dopust → počitnice (G: ŠZS, str. 48, 82)

[P: Pomena se mešata. K zamenjavanju izrazov je pripomogla tudi *počitniška hišica*, s katero smo nadomestili *vikend*.]

dosléden -dna -o prid. || sovjetski trener je bil dosleden svojemu vedenju na igrišču → sovjetski trener je bil zvest svojemu vedenju na igrišču (G: SAA, str. 34)

doživljênjski -a -o prid. || doživljenjska ječa (po sh. *doživotan*) → dosmrtna ječa (G: ZLDB, str. 67)

drúg -a -o prid. || naj pride nekdo drugi → naj pride kdo drug; (G: ZLDB, str. 67)

dvómíti -im in dvomíti -im nedov. || Indija dvomi v uspešnost konference (po sh. *sumnjam u to*) → Indija dvomi o uspešnosti konference (G: SAA, str. 36)

edín -a -o prid. nav. dv. in mn. || mnenja niso bila edina → mnenja niso bila enotna, soglasna (G: ZLDB, str. 69)

[P: Čeprav je *edinost* isto kakor *enotnost*, je pridevniška raba različna.]

engineering gl. inženíring (G: SAA, str. 38)

enoglásen -sna -o prid. || izvoljen enoglasno
→ izvoljen soglasno (G: SAA, str. 38)

[P: Po nem. *einstimmig* nastala raba, po kateri naj bi *enoglasno* pomenilo isto kot *soglasno*.]

enôten -tna -o prid. nav. mn. || glede tega vprašanja smo si bili enotni → glede tega vprašanja smo si bili edini (G: ZLDB, str. 69)

[P: Čeprav je *edinost* isto kakor *enotnost*, je pridevniška raba različna.]

eremít -a m || eremit (po rus.) → puščavnik (G: SAA, str. 38)

eremitáža -e ž || eremitaža (po rus.) → puščavniška naselbina (G: SAA, str. 38)

góvor -a m || o tem je že bilo dosti govora → o tem je že bil govor, o tem smo že govorili; Maja je držala govor → Maja je imela govor, Maja je govorila (G: ŠZS, str. 50)

gradíti -ím nedov. || graditi mostove (po sh.) → postavljati mostove; graditi ladje → delati ladje; graditi cesto → narediti cesto (G: SAA, str. 40)

[P: Glag. *graditi* je pod vplivom sh. s svojimi izpeljankami postopoma spodrival starejše slovenske izraze, npr. *zagraditi*, *ograditi*, *pregraditi*.]

gradívo -a s || delegati ne dobivajo kupov gradiv → delegati ne dobivajo kupe gradiva (G: ZLDB, str. 73)

[P: Skupno ime kot *orodje*, *orožje*, *početje*, *ravnanje*, *znanje*,. Skoraj vedno so napačne ali vsaj

nepotrebne množinske oblike. S takimi imeni nam jezik omogoča strnjeno, gospodarno izražanje, tu je po G. torej prednost, ki je ne smemo zapraviti.]

grešíti -ím dov. in nedov. || naši košarkarji so veliko grešili (po sh.) → naši košarkarji so naredili veliko napak (G: ZLDB, str. 73)

grúpa -e ž || grupa (po angl. *group*) → skupina (G: ZLDB, str. 73)

hála -e ž || hala (po nem. *die Halle*) → tovarniška lopa, športna dvorana (G: SAA, str. 42)

hčí hčére ž || da bi mu pomagali iskati pobeglo hči (tožilnik) → da bi mu pomagali iskati pobeglo hčer; to je moja hčer (imenovalnik) → to je moja hči (G: ZLDB, str. 74)

heroína -e ž || heroína → junakinja (G: SAA, str. 42)

herójinja -e ž || heroinja → junakinja (G: SAA, str. 42)

in vezn. || in danes in jutri (po sh.) → danes in jutri (G: ZLDB, str. 76)

inovácija -e ž || inovacija → izum, iznajdba (za predmetni, tehnični svet), novote, prenovitve (za ožji človeški, družbeni svet), inovacija (za znanstveno rabo) (G: SAA, str. 45 in 52)

intervjú -ja m || intervju (po angl. *interview*) → pogovor (G: ŠZS, str. 50)

intervjúvanec -nca m || intervjuvanec (po angl. *interviewee*) → vprašanec (G: ŠZS, str. 50)

intervjúvati -am nedov. in dov. || intervjuvati (po angl. *to interview*) → pogovarjati (se) (G: ŠZS, str. 50)

inženíring -a m || inženiring (po angl. *engineering*) → inženirstvo; inženiring biroja → inženirskega urada (G: SAA, str. 45)

[P: V slo. prišla v napačni obliki, z angl. končnico *-ing*. Po G. mnenju je domislek glede nesklonljivosti izraza ponesrečen.]

ísti -a -o prid. || ti si še vedno isti → ti si še vedno enak; hranimo se iz istega kotla in se pokrivamo z istimi odejami → hranimo se iz istega kotla in se pokrivamo z enakimi odejami (G: SAA, str. 37)

istovéten -tna -o prid. || istoveten (po hr.) → identičen (G: SAA, str. 45)

istovétiti -im nedov. || istovetiti se (po hr.) → identificirati (se), istiti (se) (G: SAA, str. 45)

istovétnost -i ž || istovetnost (po hr.) → identičnost, istost (G: SAA, str. 45)

izbíti -bíjem dov. || vse je izbilo na dan (po sh.) → vse je prišlo na dan; resnica izbija na dan → resnica prihaja na dan (G: ZLDB, str. 78)

izbòr -ôra m || to ti je ponujeno po svobodnem izboru → to ti je ponujeno po svobodni izbiri (G: SAA, str. 46)

izbóren -rna -o prid. || izboren → izvrsten, imeniten, sijajen (G: SAA, str. 46)

[P: Umetno narejena, zato zveni tuje.]

izdobáviti -im dov. || izdobaviti → dobaviti (G: ZLDB, str. 78)

[P: V SSKJ in SP tega gesla ni, je pa v NB (1).]

izdvojíti -ím dov. || vse poškodovane bankovce je treba izdvojiti (po sh.) → vse poškodovane bankovce je treba izločiti (dati stran, ker je neprimerno, nepotrebno); smo dodatno izdvojili devize → smo dodatno oddelili devize; mati je otrokom izdvojila enake kose kruha → mati je otrokom oddelila enake kose kruha (vzeti iz množice za poseben namen) (G: SAA, str. 47, 85)

izginótje in **zginótje** -a s || izginotje → izgin (G: SAA, str. 47)

izglèd -éda m || za to službo ni izgledov → za to službo ni upanja; nobenih izgledov ni, da bi se vreme popravilo → nič ne kaže, da bi se vreme popravilo; izgled mesta → videz, podoba mesta (G: SAA, str. 48)

izglédati -am tudi **zglédati** -am nedov. || kako pa izgledaš? (po nem. *ausschauen*) → kakšen pa si?; izgleda, da bo dež → zdi se, videti je, da bo dež (G: SAA, str. 47)

izgubaš -a m || izgubaš → izgubar (G: SAA, str. 48)

[P: V SSKJ in SP tega gesla ni, je pa v NB (7). Pripona *-aš* je madžarska, Hrvatje prevzeli ogromno besed od Madžarov, mi od Hrvatov.]

izgúbljati -am in **zgúbljati** -am nedov. || izgubljeni na pomenu, na časti, na tempu → izgubljeni pomen (njegov pomen se je zmanjšal, upadal), **čas**, **tempo** (njegov tempo je slabel) (G: SAA, str. 48)

izjásniti se -im se dov. || izjasniti se (po hr.) → izreči se, pojasniti, razodeti kaj, povedati svoje stališče, mnenje, zavzeti stališče do česa (G: SAA, str. 49)

izkústvo in **skústvo** -a s || izkustvo (po hr.) → izkušnja (G: ZLDB, str. 80)

izločiti in **izlóčiti** -im dov. || izločiti sredstva za izobraževanje → oddeliti denar za izobraževanje (G: ZLDB, str. 80)

[P: Denar namenimo za posebne namene, izobraževanje, ga ne izločimo kot nekaj odvečnega ali neprimernega.]

iznad in **znad** predl., z rodilnikom || žoga je končala visoko iznad gola → žoga je končala visoko nad golom (G: ZLDB, str. 80)

[P: G. pravi, da predloge, ki so sestavljeni iz *iz-*, uporabljamo, ko je nekaj bilo *nad, pod, pred, za čim drugim* in se začne gibati ali spremeni položaj. Včasih tudi ne gre za začetek, temveč za trajajoče stanje.]

izpod in **spod** predl., z rodilnikom || vrednost marke se je znižala izpod gornje meje →

vrednost marke se je znižala pod gornjo mejo (G: ZLDB, str. 80)

[P: G. pravi, da predloge, ki so sestavljeni iz *iz-*, uporabljamo, ko je nekaj bilo *nad, pod, pred, za čim drugim* in se začne gibati ali spremeni položaj. Včasih tudi ne gre za začetek, temveč za trajajoče stanje.]

izpostáviti -im dov. || režiser je izpostavil predvsem intimno dramo (po sh.) → režiser je poudaril predvsem intimno dramo (G: ŠZS, str. 53)

izpred in **spred** predl., z rodilnikom || videli boste naše karikaturiste izpred njihovih zaslonov → videli boste naše karikaturiste pred zasloni (G: ZLDB, str. 80)

[P: G. pravi, da predloge, ki so sestavljeni iz *iz-*, uporabljamo, ko je nekaj bilo *nad, pod, pred, za čim drugim* in se začne gibati ali spremeni položaj. Včasih tudi ne gre za začetek, temveč za trajajoče stanje.]

izràz -áza m || njegovo znanje ni prišlo do izraza → njegovo znanje se ni dovolj pokazalo; tedaj je do izraza prišla njegova večja moč → tedaj se je uveljavila njegova večja moč; glasno so dajali izraza svojemu veselju → glasno so izražali svoje veselje (G: SAA, str. 51)

izstópati -am nedov. || na razstavi je njena slika ostro izstopala → na razstavi je njena slika zbujala veliko pozornosti; zlasti so izstopali francoski smučarji → zlasti so se odlikovali, bili uspešni francoski smučarji;

vidneje izstopajo obrazila, ki ... → očitnejša so obrazila, ki ...; njihova volja je izstopajoča v našem nogometu → njihova volja je najbolj vidna v našem nogometu (G: SAA, str. 52)

ízven in **izven** predl. z rodilnikom || izven meja svoje države (po hr.) → zunaj meja svoje države; zvangospodarske, zunajgospodarske dejavnosti → negospodarske dejavnosti (G: SAA, str. 52 in 189)

izza predl., z rodilnikom || žoga je padla izza gola (po sh. *iza*) → žoga je padla za gol (G: ZLDB, str. 80)

[P: G. pravi, da predloge, ki so sestavljeni iz *iz-*, uporabljamo, ko je nekaj bilo *nad, pod, pred, za čim drugim* in se začne gibati ali spremeni položaj. Včasih tudi ne gre za začetek, temveč za trajajoče stanje.]

jáviti -im dov. || javi se mi kaj → oglasi se mi kaj (G: ZLDB, str. 84)

jávljanje -a s || konec radijskega javljanja → konec radijskega poročanja (G: ZLDB, str. 84)

jemáti jêmljem nedov. || voda jemlje breg → voda spodkopava breg; jemati v ozir → ozirati se, upoštevati (G: ZLDB, str. 84)

jo tož. od ona, rod. je || trgali smo arniko, ker jo je bilo tam veliko → trgali smo arniko, ker je je bilo tam veliko; bila sta jo sama

kost in koža → bili sta je sama kost in koža (G: ZLDB, str. 84, 204)

[P: Pogosta napaka pri navajanju količine, kjer je pravi sklon rodilnik (*je*) in ne tožilnik (*jo*). Napaka je opazna pri ženskem spolu, ker sta rodilnik in tožilnik pri moškem in srednjem spolu enaka. Pri zanikanju ženskega spola se uporabi rodilnik (*je*).]

káder -dra m || ne trdim, da imamo preveč kmetijskih strokovnjakov, menim pa, da so ti kadri nepravilno razporejeni → ne trdim, da imamo preveč kmetijskih strokovnjakov, menim pa, da so ti ljudje nepravilno razporejeni; honorarni uslužbenci bi svoja mesta odstopili mladim kadrom → honorarni uslužbenci bi svoja mesta odstopili mladim močem; zapirajo pot izšolanemu kmetijskemu kadru → zapirajo pot kmetijsko izšolanim; tako pa odhajajo mladi kadri v tujino → tako pa odhajajo absolventi v tujino (G: ZLDB, str. 85)

[P: G. navaja, da je beseda *kader* sprva pomenila vodstveno vojaško osebje, pozneje vojaške enote in vojsko. G. zagovarja, da je beseda *kader* brezosebna, ob pretirani uporabi pa zveni hladno in neprijetno.]

kádrovik in **kadrovík** -a m || kadrovik (po rus.) → politični delavec, personalec (G: ZLDB, str. 85)

káerman -a m || kamerman (po angl. *camerman* (ed.), *camerman* (mn.); po nem. *Kamermann* (ed.), *Kamermänner* (mn.)) → kamerist (G: ZLDB, str. 86)

kámor vez. || odpravili smo se na hrib, kamor smo prišli pozno zvečer → odpravili smo se na hrib in prišli tja pozno zvečer (G: SAA, str. 95)

kdàjkóli in **kdàj kóli** prisl. || prvenstvo je bilo kvalitetnejše ko kdajkoli prej → prvenstvo je bilo kvalitetnejše ko kdaj prej (G: SAA, str. 57 in 59)

kdó kóga zaim. || moža sta se pogovarjalna hrupno, ne vem, kdo je bil glasnejši → moža sta se pogovarjalna hrupno, ne vem, kateri je bil glasnejši (G: ZLDB, str. 86)

[P: Kadar je skupina nepregledna, množica prevelika, vprašujemo s *kdo*. Ko vprašujemo po eni ali več osebah ali rečeh iz večje skupine ali vrste, takšne, ki nam je še pregledna, vprašujemo s *kateri*.]

kdóvé in **kdó vé** prisl. || kdove, ali je zdrava → kdo ve, ali je zdrava (vprašalnica, vzklik); kdo ve zakaj sploh ni odgovoril → kdove zakaj sploh ni odgovoril (prisl.) (G: SAA, str. 57)

ki zaim. || veter je podrl več dreves, ki so padla na avtomobile → veter je podrl več dreves, da so padla na avtomobile; voznik je zadel kolesarko, ki je omahnila na streho avtomobila → voznik je zadel kolesarko in ta je omahnila na streho avtomobila (G: SAA, str. 57)

kjé prisl. || od kje te poznam? → od kod te poznam? (G: ZLDB, str. 91)

klevéta -e ž || kleveta (po hr.) → obrekovanje (G: SAA, str. 58)

klevetáti -ám nedov. || klevetati (po hr.) → obrekovati (G: SAA, str. 58)

klevétnik -a m || klevetnik (po hr.) → obrekovalec, obrekljivec (G: SAA, str. 58)

komád -a m || 200 kom → 200 kosov; pet lahkih komadov → pet lahkih iger, prizorov; zabaven komad → zabavna skladba (G: ZLDB, str. 90)

kompozícija -e ž || kompozicija → sestava (G: SAA, str. 141)

končáti -ám dov. || končati moram z delom → končati moram delo; predstava konča ob osmih → predstava se konča ob osmih. (G: SAA, str. 60 in 179)

kontêjner -ja m || kontejner (po angl. *to contain*) → zabojnik (G: SAA, str. 60, 179)

[P: Predlagan je bil tudi izraz *vsebovalnik*, a se je preveč držal angleškega pomena, zato je bil poskus vpeljave nove besede neuspešen.]

kontejnerizácija -e ž || kontejnerizacija → zabojništvo (G: SAA, str. 60, 179)

kontéjnerski -a -o prid. || kontejnerski promet → zabojniški promet (G: SAA, str. 60, 179)

kratkometrāžen -žna -o prid. || festival kratkometražnih filmov → festival kratkih filmov (G: ZLDB, str. 93)

krív -a -o prid. || ne kriv ne dolžan (po sh. *ni kriv ni dužan*) → kriv (G: ZLDB, str. 93)

krivolòv -óva m || krivolov (po hr.) → divji lov (G: ŠZS, str. 60)

krivolóvec -vca m || krivolovec → divji lovec (G: ŠZS, str. 60)

lanskoléten -tna -o prid. || lanskoleten (po sh. *prošlogodišnji* ali pa nastaja ob naslonitvi na zvezo lansko leto) → lanski (G: ZLDB, str. 94)
[P: Načelo gospodarnosti (*lanski* vs. *lanskoleten*) nam veli, da se izražamo kratko in jedrnato, torej *lanski* in ne *lanskoleten*.]

léto -a s || to se je zgodilo med leti 1924 in 1936 → to se je zgodilo med letoma 1924 in 1936 (G: ZLDB, str. 95)

loščiti -im nedov. || zloščiti pod → zleščiti pod; zloščiti čevlje → zleščiti čevlje (G: ŠZS, str. 61)
[P: *Loščiti* pomeni prevleči z loščem.]

Lúka -a in -e m || Lukin spis (po sh.) → Lukov spis (G: ZLDB, str. 99)
[P: G. omenja več moških imen na -a, vzet je primer svojilnega pridevnika iz imena *Luka*.]

materiál -a m || človeški material → ljudje, moštvo, vojaki; glasovni material →

glasovi; kosovni material → večji predmeti, kosi (G: ZLDB, str. 97)

med predl. || treba se bo odločiti med učiteljem, ki ti hoče dobro, in med tovariši, ki te zapeljujejo → treba se bo odločiti med učiteljem, ki ti hoče dobro, in tovariši, ki te zapeljujejo (G: SAA, str. 66)

[P: Po G. mnenju ponavljanje predlogov ni zaželeno.]

mišljênje -a s || imeti dobro mišljenje o kom (po sh.) → imeti dobro mnenje o kom (G: ZLDB, str. 98)

musicál -a m || musical → muzikal (G: SAA, str. 69)

mládež -i ž || sicer bo mladež iz jeze razbila stekla (po hr.) → sicer bo mladina iz jeze razbila stekla (G: ZLDB, str. 97)
[P: Pri nas beseda razvila slabšalen prizvok, ki pomeni nevzgojena mladina, razgrajači. G. meni, da ne sme izpodrivati domače besede *mladina*.]

mogòč in **mogóč** -óča -e prid. || vsi mogoči pomeni → vsi številni, raznovrstni pomeni (G: ZLDB, str. 99)

móрати -am nedov. || tebi se moram zahvaliti za to → tebi se imam zahvaliti za to (G: SAA, str. 44)
[P: Po G. mnenju zaradi svoje prisposobe omogoča jasnejše razločevanje.]

móžen -žna -o prid. || možen → mogoč (G: ZLDB, str. 99)

na predl. || snemalci so jo zasledovali na vsakem koraku → snemalci so jo zasledovali ob vsakem koraku; pa še sloni, ki so na mraz posebno občutljivi → pa še sloni, ki so za mraz posebno občutljivi (G: ZLDB, str. 90, 110)

način -a m || na ta način → tako; na vsak način → vsekakor; na noben način → nikakor; na svoj način → po svoje; delovni način → način dela (G: ZLDB, str. 100)

nadgradíti -ím dov. || literarno predlogo je gledališko nadgradil → literarno podlogo je gledališko presegel, dopolnil, izpopolnil (G: SAA, str. 70)

[P: Pomensko pa je glag. neopredeljen. Ni jasno, ali to pomeni *presegel, dopolnil, izpopolnil ...*]

nadležen -žna -o prid. || nadležen (po sh. *nádležen*) → nadrejen (G: SAA, str. 70)

[P: V SSKJ tega pomena ni.]

nahájati -am nedov. || knjiga se nahaja na mizi → knjiga je, leži na mizi; v vasi se nahajata dve cerkvi → v vasi stojita dve cerkvi (G: SAA, str. 71)

najáviti -im dov. || najaviti (se) → naznaniti, napovedati, napovedati se, zglasiti se, priglasiti se, oglasiti se (G: ŠZS, str. 66)

najdévati -am nedov. || planinsko cvetje najdevamo tudi v velikih višinah →

planinsko cvetje nahajamo, se nahaja tudi v velikih višinah (G: SAA, str. 71)

najdrážji -a -e prid. || to blago je najboljše in sem ga plačal najdražje → to blago je najboljše in sem ga plačal najdraže (G: SAA, str. 150)

nájti nájdem dov. || najti smrt (po nem.) → umreti, pasti (G: SAA, str. 71)

naletéti -ím dov. || prihod visokih gostov je naletel na navdušen sprejem → ko so visoki gostje prišli, so jih navdušeno sprejeli; zamisel je naletela na ugoden odmev → zamisel je izzvala ugoden odmev, zamisel je bila ugodno sprejeta (G: SAA, str. 72)

nanja zaim., s, 3. os. mn. zaim. ono; navezna oblika || imel je tako visoka ramena, da se je vsakdo ozrl nanja → imel je tako visoka ramena, da se je vsakdo ozrl nanje (G: SAA, str. 73)

[P: Os. zaim. za sr. spol mn. je *ona* in tožilnik se glasi *nje* in *ne nja*.]

napís -a m || izzval je celo vrsto napisov o nacionalizmu (po sh.) → izzval je celo vrsto člankov o nacionalizmu (G: SAA, str. 73)

nasvídjenje medm. || nasvidenje v prihodnji vojni → na svidenje v prihodnji vojni (G: ZLDB, str. 174)

navzóč in **navzòč** -óča -e prid. || strinjam se, da je danes pri nas navzoče zelo izrazito

prizadevanje → strinjam se, da je danes pri nas čutiti, opazno izrazito prizadevanje (G: SAA, str. 74)

nazáj prisl. || takšna praksa se vleče že pet let nazaj (po sh.) → takšna praksa se vleče že pet let, takšna praksa je bila pred petimi leti (G: SAA, str. 74, 115)

ne nazádnje prisl. || ne nazadnje tudi zato, ker otroci zberejo največ papirja → ne najmanj, navsezadnje zato, ker otroci zberejo največ papirja (G: SAA, str. 75)

[P: Po G. mnenju je *ne nazadnje* ena najbolj modnih fraz v sodobni slovenščini. Nastal je po metamorfozi iz angl. *last, but not least.*]

nékaj nečesa zaim. || nečesa takega res še ne! → česa takega res še ne! (G: SAA, str. 74)

neizbéžen -žna -o prid. || neizbežen (rus., stsl., srb., hr. Hr. prid. *neizbježan, neizbježiv*, imajo tudi glag. *izbjejavati (ogibati, izmikati se)*) → neogiben, neubežljiv (G: ŠZS, str. 68)

nékam prisl. || vedno smo še nekam prišli → vedno smo še kam prišli (G: SAA, str. 62)

nekdó in **nékdo nekóga** zaim. || naj že pride nekdo, da me reši → naj že pride kdo, da me reši (G: SAA, str. 74)

nekjé prisl. || vsak ima nekje prijatelja → vsak ima kje prijatelja (G: SAA, str. 62)

nekód prisl. || vsakdo od nekod prihaja → vsakdo od kod prihaja (G: SAA, str. 62)

nekóga zaim. || pokliči nekoga, da me zamenja → pokliči koga, da me zamenja (G: SAA, str. 74)

neòbhóden -dna -o prid. || neobhoden (po hr. *neophodan*, ki je narejena po nem. *unumgänglich*) → neogiben, nujen (G: SAA, str. 76)

ničesar prisl. || ničesar se ni zgodilo → nič se ni zgodilo (G: ŠZS, str. 70)

[P: Prislov se ne sklanja, zaimek ne vedno. Pri brezosebni rabi ima nič vlogo sam., je v imenovalniku in se torej ne spremeni.]

ničti -a -o prid. || ničti položaj → ničeln položaj (G: ZLDB, str. 107)

[P: Izraz je po G. mnenju okoren, saj vsebuje neslovensko glasovno skupino *čt.*]

nihče in **níhče** nikógar zaim. || več o tem ni mogel zvedeti nihče od njiju → več o tem ni mogel zvedeti nobeden izmed njiju; pri nas je zaposlenih 30 profesorjev, vendar nihče ni imel svoje sobe → pri nas je zaposlenih 30 profesorjev, nobeden izmed njih pa ni imel svoje sobe (G: ZLDB, str. 107)

núdití -im, in **nudíti** in **núdití** -im nedov. || nudimo vam blago po znižanih cenah → ponujamo vam blago po znižanih cenah; vse to vam lahko nudi naše letovišče → vse to dobite v našem letovišču; prilika se

mu je nudila → prilika je nanesla (G: ZLDB, str. 108)

núla -e ž || nula → ničla (G: ZLDB, str. 107)

obá tudi **obádua obé** tudi **obédve obé** tudi **obédve** zaim. || oba državnika sta se pristrčno pogovarjala → državnika sta se pristrčno pogovarjala; med obema vojnama → med svetovnjima vojnama (G: SAA, str. 80)

obála -e ž || obala potoka (po sh.) → breg potoka (G: SAA, str. 24)

[P: V SSKJ tega pomena ni.]

obdóbjje -a s || v obdobju nekaj let smo izgubili kar nekaj bratov → v nekaj letih smo izgubili kar nekaj bratov; prerez obdobja in njegove umetnosti → doba in njena umetnost; ... da preživijo konec karnevalskega obdobja → ... da preživijo konec karnevalskega časa. (G: SAA, str. 82)

obeléžiti -im dov. || obeležiti (po sh. *obilježiti*) → zaznamovati, označiti (G: SAA, str. 83)

obeléžje -a s || obeležje (po sh.) → znamenje, spomenik (G: SAA, str. 83)

obráz -áza m || človek na podlagi sumov izgubi obraz in ugled (po sh.) → človek na podlagi sumov izgubi čast in ugled; konservativci so le zaradi obraza dali glas vladni stranki → konservativci so le zaradi

spodobnosti dali glas vladni stranki (G: SAA, str. 84)

obrazložíti -ím dov. || obrazložiti (po sh. *obrazložiti*) → razložiti, utemeljiti (G: ZLDB, str. 113)

[P: Po G. *obrazložiti* pomeni natančneje, obširneje razložiti. Glag. zato ne uporabljamo tam, kjer zadostuje že glag. *razložiti*.]

océniti -im, in **oceníti** in **océniti** -im dov. || republiški komite ocenjuje, da bodo cene poskočile → na republiškem komiteju mislijo, da bodo cene poskočile; ocenjujemo, da bo pomladna setev zamujena → menijo, da bo pomladna setev zamujena; kot ocenjujejo turistične agencije, letovanj ne bo manj → kakor računajo turistične agencije, letovanj ne bo manj (G: SAA, str. 85)

oddvojíti -ím dov. || oddvojeno mnenje (po sh.) → ločeno mnenje; za poznejši čas sem si oddvojil večjo vsoto → za poznejši čas sem si spravil večjo vsoto (G: SAA, str. 85)

odkloníti -klónim dov. || Odklonil je, da bi potoval tja (po sh. *otkloniti*) → odklonil je predlog, misel, da bi potoval tja; takojšnje odklanjanje reklamacij → takojšnje reševanje reklamacij (G: ZLDB, str. 114)

odpáden -dna -o prid. || odpadne vode → odplake (G: SAA, str. 86)

odpásti -pádem dov. || na mačko odpade 70 % vseh okužb → na mačko pride toliko okužb, mačka prenese toliko okužb; del denarja odpade za nakup opreme → del denarja se bo uporabil za nakup opreme (G: SAA, str. 86)

odràz -áza m || odraz (po rus. ali sh.) → odsev, odmev, podoba, slika, izraz (G: ZLDB, str. 115)

odráziti -im dov. || te ideje odražajo meščansko miselnost (po rus. ali sh.) → te ideje odsevajo, izražajo meščansko miselnost; boj med fevdalizmom in krščanstvom se je odražal tudi v šolstvu → boj med fevdalizmom in krščanstvom se je kazal tudi v šolstvu; v njegovih delih se odraža njegova ljubezen do narave → v njegovih delih se kaže, izraža njegova ljubezen do narave. (G: ZLDB, str. 115)

odstópati -am nedov. || v preteklosti smo vse prevečkrat odstopali od sprejetih usmeritev → v preteklosti smo vse prevečkrat zanemarjali, opuščali sprejete usmeritve; tiste številke, ki tako bistveno odstopajo od lanskega razpisa → številke se bistveno ločijo, so drugačne od lanskega razpisa (G: SAA, str. 85, 88)

odviséti -ím dov., odvisel || to ne odvisi od mene → to ni odvisno od mene (G: ZLDB, str. 116)

odvíšen -šna -o prid. || odvíšen (po sh.) → odvečen (G: ZLDB, str. 116)

okrog predl., z roditeljem || debata okrog šolske reforme → debata o šolski reformi; problemi okrog občinskih uprav za dohodke torej obstajajo → problemi pri občinskih upravah za dohodke torej obstajajo (G: ŠZS, str. 77)

ón óna -o zaim. || češ, da je to karakteristično za njih in za dežele t. im. realnega socializma → češ, da je to karakteristično zanje in za dežele t. im. realnega socializma; avtorji terjajo, da bi ob podeljevanju nagrade tudi njih vprašali za mnenje → avtorji terjajo, da bi ob podeljevanju nagrade tudi njé vprašali za mnenje (G: SAA, str. 91)

[P: Šibka točka današnje rabe slo. os. zaim. je nedvomno mn. tož. za 3. os; *oni, one, ona*. Od srede 60. let se je začela širiti napačna raba, ki je gotovo prišla iz sh., saj se tam 4. sklon glasi *njih*, in ta *njih* nam je izpodrinil *nje* in *njé*. Ker je njih izpodrinil *njé*, sploh ni več ločevanja med poudarjenimi (*njé*) in nepoudarjenimi (*jih*) oblikami.]

opetováno prisl. || opetovano (po sh.) → spet, vnovič, znova, večkrat (G: SAA, str. 90)

[P: V SP tega gesla ni, je pa v SSKJ in NB (1). Prisl. *opetovano* se G. zdi ena izmed redkih izposojenk, ki jih je mogoče ironično ali šaljivo uporabiti tudi v slovenščini.]

oródje -a s || orodja pračloveka → orodje pračloveka (G: SAA, str. 143)

[P: Skupno ime kot *gradivo, orožje, početje, ravnanje, znanje*. Skoraj vedno so napačne ali vsaj nepotrebne množinske oblike. S takimi imeni nam jezik omogoča strnjeno, gospodarno izražanje, tu je torej prednost, ki je ne smemo zapraviti.]

oróžje -a s || uničevalna orožja → uničevalno orožje (G: SAA, str. 143)

[P: Skupno ime kot *gradivo, orodje, početje, ravnanje, znanje*. Skoraj vedno so napačne ali vsaj nepotrebne množinske oblike. S takimi imeni nam jezik omogoča strnjeno, gospodarno izražanje, tu je torej prednost, ki je ne smemo zapraviti.]

osnóva -e ž || osnova → podlaga, temelj (G: SAA, str. 92)

[P: G. sta ljubša izraza *podlaga, temelj*, čeprav sta tudi ta dva izraza izposojena.]

osnováti osnújem dov. || osnovati → ustanoviti, utemeljiti (G: SAA, str. 92)

ostáli -a -o prid. || pet jih je ostalo, ostali so odšli (po sh.) → pet jih je ostalo, drugi so odšli; kje pa so še ostali? → kje pa so še drugi?; z ostalimi se že še pogovorim → z drugimi se že še pogovorim (G: SAA, str. 93; ZLDB, str. 67)

osvéstiti -im dov. || osvestiti se (po sh.) → zavedeti se, prebuditi se, zbuditi se iz nezavesti (G: SAA, str. 93)

[P: Že od naših protestantov naprej imamo frazo *biti si v svesti*, danes komaj kaj rabljeno. Nadomestil jo je domači izraz *zavedati se*. Beseda prihaja od glag. *osvestiti (se)*, ta pa je prišel iz sh. Nedoločnik se sicer redko uporablja, na široko pa se uporablja besedi *osveščen* in *osveščenost*.]

osvobodíti -ím dov. || osvobodili so ga iz zapora → izpustili so ga iz zapora (G: SAA, str. 94)

otežkóčiti -im dov. || otežkočiti (po hr.) → otežiti (G: SAA, str. 159)

pacemaker -ja m || pacemaker (po angl.) → spodbujevalnik, spodbujevavec (G: SAA, str. 96, 147)

pač pa prisl. || to ni samo prijetno, pač pa tudi koristno → to ni samo prijetno, temveč tudi koristno (G: ZLDB, str. 124, 125)

pečína -e ž || pečina (sh. v pomenu *jama, votlina*) → skala, skalovje (G: SAA, str. 97)

peněč -éča -e || peneča zobna pasta → peneča se zobna pasta (G: SAA, str. 97)

[P: Brž ko je zraven predmet, je povratni glagol *se* nepogrešljiv.]

pétkrat premálo prisl. || denarja je petkrat premalomanj → denarja je samo petina (G: ZLDB, str. 125)

[P: To ponazorimo samo z deljenjem in ne z množenjem.]

pízza -e ž || pizza, pizzerija → pica, picerija (G: SAA, str. 98)

[P: Po mnenju G. bi bilo veliko boljše poiskati drugo domače ime. Kuharji in pisci kuharskih receptov bi se morali samo malo potruditi.]

plán -a m nav. mn. || plan → načrt (G: ŠZS, str. 80)

plán -í ž || plan → plast; prvi plan → ospredje, prednost, poglaviten; drugi, tretji plan → plasti v ozadju; veliki plan → veliki posnetek (G: ŠZS, str. 81)

planirati -am nedov. in dov. || planirati → načrtovati (G: ŠZS, str. 80)

plinifikácija -e ž || plinifikacija → oplinjanje (G: SAA, str. 90)

[P: Namesto tujke *gazifikacija* naj ne bi uporabili plinifikacija, temveč *oplinjanje*.]

po málem prisl. || ta zgodba je po malem žalostna (po sh.) → ta zgodba je nekoliko žalostna; vedno se po malem boji vlomilcev → vedno se nekoliko, malo boji vlomilcev (G: SAA, str. 104)

počétje -a s || takšna početja → takšno početje (G: SAA, str. 143)

[P: Skupno ime kot *gradivo*, *orodje*, *orožje*, *ravnanje*, *znanje*. Množinske oblike so tu nepotrebne.]

počítnikováti -újem nedov. || počitnikovati → hoditi na počitnice, biti na počitnicah, preživljati počitnice (G: SAA, str. 99)

podánik -a m || podanik (po hr. iz rus. *podannij*) → podložnik (G: SAA, str. 100)

podáti se -dám se nedov. || podali smo se na pot (po nem. *sich begeben*) → odpravili smo se na pot; nikar se ne podajaj v nevarnost → nikar ne hodi, sili, spuščaj se v nevarnost (G: SAA, str. 100)

podhladíti -ím dov. || ponesrečeni alpinist se je podhladil (po nem. *unterkühlen*) → ponesrečeni alpinist se je preveč ohladil, alpinist je umrl zaradi, od ohlada (G: SAA, str. 101)

podhránjen -a -o prid. || podhranjen → nezadostno, preslabo, premalo hranjen (G: SAA, str. 101)

podnaslávljanje -a s || podnaslavljanje → opremljanje z besedilom v slovenščini, prevajanje besedila (G: ZLDB, str. 128, 71)

podnaslòv -óva m || podnaslov → prevod filmskega besedila (G: ZLDB, str. 128 in 71)

podvíg -a m || velik, pravi podvig (po rus.) → veliko dejanje, junaštvo, velik, izreden uspeh (G: SAA, str. 102)

[P: Iz besede *podvig* si ne moremo narediti drugih izrazov (*podvižen*, *podvižništvo*).]

pogòj -ója in -ôja m mn || slabi delovni pogoji → slabe delovne razmere; v takšnih pogojih ne bom delal → v takšnih razmerah, okoliščinah ne bom delal; mladini je treba dati pogoje → mladini je treba dati možnosti (G: SAA, str. 102)

pogojên -na -o prid. || miselnost bravcev je pogojena z družbenimi spremembami → miselnost bravcev je odvisna od družbenih sprememb; potrošniška miselnost pogouje duhovno onesnaževanje → potrošniška

miselnost povzroča duhovno
onesnaževanje (G: ZLDB, str. 116)

pogojeváti -újem nedov. || ti problemi so pogojeni s kulturo obdobja, v katerem živimo → ti problemi rastejo iz, so odvisni od kulture obdobja, v katerem živimo; ali brezposelnost pogojuje kriminaliteto? → ali brezposelnost poraja, povzročá, pospešuje, povečuje kriminaliteto? (G: SAA, str. 102)

pokazátelj -a m || pokazatelj (po rus.) → kazalec, kazalnik (G: ŠZS, str. 84, 85)

pokrívati -am nedov. || dopisnik pokriva dogajanje v Afriki (po angl. *to cover*) → dopisnik skrbi za dogajanje v Afriki (G: SAA, str. 103)

[P: V zadnjih letih se je pridružil ostalim pomenom še pomen, vzet iz angl., kjer *to cover* pomeni tudi *poročati za tisk.*]

policáj -a m || policaj → policist (G: SAA, str. 104)

póln -a -o prid. || s polno pravico → z vso pravico; pri polni zavesti → pri jasni zavesti; v polni meri → popolnoma; v polnem teku → v največjem teku; v polnem obratu → v celotnem obratu; polno uro → celo uro; polno obremenjen → do kraja obremenjen; s polno paro → z vso paro (G: SAA, str. 104)

pomirítí -ím dov. || moral se boš pomiriti, da ne boš dobil službe (po hr.) → moral se boš sprijazniti s tem, da ne boš dobil službe (G: SAA, str. 105, 148)

pomóč -i in -í ž || nuditi pomoč → dajati pomoč, pomagati; s pomočjo stroja → s strojem; delati s pomočjo slovarja → delati z uporabo slovarja (G: SAA, str. 105)

pomòl -òla m || na pomolu je bila nova senzacija (po hr.) → napovedovala se je nova senzacija; na pomolu je repriza proti Iskri → bliža se repriza proti Iskri, na pragu je repriza proti Iskri (G: ŠZS, str. 86)

poskúsiti -im in **poizkúsiti** -im dov. || samo poskusil je kruh → samo pokusil je kruh; poskušal je razne vrste vina → pokušal je razne vrste vina (G: SAA, str. 103)

[P: V SSKJ tega pomena ni.]

poslužíti in **poslúžiti** -im dov. || poslužiti koga → postreči komu; poslužiti se (po nem. *sich bedienen*, tudi po sh.) → porabiti, uporabiti, izvolite, vzemite (G: SAA, str. 108)

posrédi in **po srédi** prisl. || ali je mogoče posredi samomor? → ali morda gre za samomor?; gotovo je bila posredi kaka druga stvar → gotovo je bila vmes druga reč (G: SAA, str. 108)

posredováti -újem nedov. in dov. || poskušam le posredovati objektivno podobo → poskušam le podati objektivno

podobo; visoko šolstvo naj študentom posreduje sodobno znanje → visoko šolstvo naj študentom daje sodobno znanje; učenci so morali vsebine del posredovati inšpektorjem → učenci so morali vsebine del povedati, navesti inšpektorjem; le osebno navdušenje lahko posreduje vtis o lepotah → le osebno navdušenje lahko poda, izrazi vtis o lepotah; zastopniki Rdečega križa bodo aktivistom posredovali obrazce → zastopniki Rdečega križa bodo aktivistom poslali, razdelili obrazce (G: SAA, str. 108)

postópati -am nedov. || grdo postopajo z njim → grdo delajo, ravnajo z njim (G: SAA, str. 109)

potróšnik -a m || potrošniki bodo dobili krompir v vrečah → kupci bodo dobili krompir v vrečah (G: SAA, str. 110)

povédati povém dov. || general je povedal, da v ječah ni političnih zapornikov → general je rekel, zatrdil, da v ječah ni političnih zapornikov (G: SAA, str. 110)

popréčen -čna -o prid. || poprečen → povprečen (G: ZLDB, str. 137)

[P: Reforma SP 62, ko so poskusili uvesti pisavo pridevnika *povprečen* in njegovih izpeljank (*povprečnost*, *povprečnež*, *povprečje* idr.) v obliki *poprečen*. Reforma ni bila sprejeta.]

povzétí -vzámem dov. || ta motiv je bil povzet iz antike → ta motiv je bil prevzet iz antike (G: SAA, str. 112)

[P: V SSKJ tega pomena ni.]

poznávati -am nedov. || poznavati → poznati (G: ZLDB, str. 138)

pràvkar prisl. || pravkar, ravnokar (v pomenu *prav zdaj*, *zdajle*, *ta trenutek*): oddaja, ki jo pravkar gledate → pravkar, ravnokar (v pomenu *malo prej*, *prejle*, *pred nekaj trenutki*): oddaja, ki ste jo pravkar gledali (G: ŠZS, str. 91)

predbacívati -am nedov. || predbacivati → očitati (G: SAA, str. 114)

[P: V SSKJ to geslo je, v SP in NB pa ne.]

predél -a m || predel (po sh. *predio* ali *predjel*) → pokrajina, kraji, okolica, svet (G: SAA, str. 116)

prèdizobrázba -e ž || predizobrazba → poprejšnja izobrazba (G: SAA, str. 114)

predlágati -am dov. in nedov. || že zdavnaj je bilo predlagano → že zdavnaj je bilo predloženo; jutri bomo predlagali → jutri bomo predložili (G: SAA, str. 116)

[P: Raba brez potrebe daje prednost nedovršniku *predlagati*. Dovršna oblika *predložiti* naj se po G. uporablja za preteklost in prihodnost.]

prèdpodóba -e ž || predpodoba → podoba, simbol, prapodoba (G: SAA, str. 114)

prèdpogòj -ója in -ôja m || predpogoj → prvi, poglobitni pogoj (G: SAA, str. 114)

prèdpoizvédba -e ž || predpoizvedba → uvodno, začetno poizvedovanje (G: SAA, str. 114)

[P: V SSKJ, SP in NB tega gesla ni.]

predpostaviti -im dov. || predpostavljam, da ste dobro spali → domnevam, da ste dobro spali; pri anketi smo predpostavljali, da je 200 ljudi dovolj → pri anketi smo vzeli, da je 200 ljudi dovolj; postavljanje stolpa predpostavlja dobro pripravo → postavljanje stolpa terja dobro pripravo; to predpostavlja, da vzamemo še eno posojilo → to nam nalaga, narekuje, da vzamemo še eno posojilo; izrekel je več predpostavk → izrekel je več domnev, podmen; vsa njegova filozofija sloni na predpostavki → vsa njegova filozofija sloni na postavki, domnevi, podmeni (G: SAA, str. 116)

prèdpránje -a s || predpranje → uvodno, začetno pranje (G: SAA, str. 114)

prèdpreiskáva -e ž || predpreiskava → uvodna, začetna, poprejšnja preiskava (G: SAA, str. 114)

[P: V SSKJ, SP in NB tega gesla ni.]

prèdprípráva -e ž || predpriprava → prva, poprejšnja, uvodna, začetna priprava (G: SAA, str. 114)

prèdprôstor -óra m || predprostor → veža, prehodni, srednji prostor, priklet (G: SAA, str. 114)

predstávljati -am nedov. || kar 80 % vodilnih delavcev predstavljajo pravniki in ekonomisti (po pisarniški nem. in hr.) → med vodilnimi delavci je kar 80 % pravnikov in ekonomistov; ti ukrepi predstavljajo tudi precejšen prihranek na gorivu → ti ukrepi pomenijo tudi precejšen prihranek na gorivu; avtorski honorarji predstavljajo le 8 % naših izdatkov → avtorski honorarji sestavljajo le 8 % naših izdatkov; predstavljati → zastopati (G: SAA, str. 117, 186)

[P: *Zastopstvo* je prvotni slovenski izraz za nem. *Vertretung*. *Predstavnik* je dobljen iz rus. besedna družina glag. *zastopati* je v poznejših pravopisih številnejša od družine *predstavljati*, zato bi v slo. *zastopstvo* moralo imeti prednost pred *predstavništvom*.]

prèdvečer -a m || na predvečer slavja → na večer pred slavljem (G: SAA, str. 114)

prehrámben -bna -o in prehrámben -a -o prid. || prehrambene navade → hranitvene navade; prehrambena industrija → živilska industrija; prehrambene težave → težave s prehrano, preživljanjem (G: ZLDB, str. 75, 143)

préjksosléj in **préj ko sléj** prisl. || to pa seveda ne pomeni, da prej ko slej znesek ne bo poenoten → to pa seveda ne pomeni,

da prej ali slej znesek ne bo poenoten; prej ko slej bi se rad preselil → prej ko prej bi se rad preselil; s Tonetom sva si prej ko slej prijatelja → s Tonetom sva si slej ko prej, še zmeraj prijatelja (G: SAA, str. 119, 145)

prek(o) predl., z roditeljem || od radia pričakujemo, da bo preko svojih funkcij oblikoval človeka → od radia pričakujemo, da bo po svojih funkcijah, s svojimi funkcijami oblikoval človeka (G: ZLDB, str. 144)

prekíniti -em dov. || prekiniti električni tok (po hr.) → pretrgati električni tok; prekiniti tišino → zmotiti tišino; veselje je prekinila vest o hudi nesreči → veselje je ustavila, končala vest o hudi nesreči; burja je prekinila promet → burja je ustavila promet; študij je prekinil za dve leti → študij je odložil za dve leti; vem, kaj boš rekla, jo je prekinil → vem, kaj boš rekla, ji je segel v besedo (G: SAA, str. 120)

prelevmán -a m || prelevman → odtegljaj, odvzem (G: SAA, str. 121)

[P: Po fr. fonetično zapisano.]

prepréka -e ž || zbiralci se ne ustrašijo nobenih preprek (po sh.) → zbiralci se ne ustrašijo nobenih ovir (G: ZLDB, str. 145)

[P: SP 62 prepoveduje *zapreka*. *Prepreka* lahko zapišemo zato, ker se nam zdi sorodna s *preprečiti*.]

prepričan -a -o prid. || on je prepričan v normalnost njegovega vedenja (po sh. *uvjeren u to*) → on je prepričan o normalnosti njegovega vedenja; navijači so prepričani v športni klub → navijači verjamejo v športni klub (G: SAA, str. 121)

pretrésati -am nedov. || vprašanje so pretresali (po sh.) → vprašanje so presojali, obravnavali, pregled(ov)ali (G: SAA, str. 122)

prevzétí -vzámem dov. || prevzel je odgovornost nase → vzel je odgovornost nase (G: SAA, str. 123)

pričujóčnost -i ž || pričujočnost duha → prisebnost duha (G: SAA, str. 123)

prilòg -óga m || to vam bo samo v prilog (po sh.) → to vam bo samo v prid, korist (G: ZLDB, str. 150)

priložítí -ím dov. || priloženo Vam pošiljamo seznam → priloženo Vam pošiljamo okrožnico, v prilogi, kot prilogo Vam pošiljamo seznam (G: ZLDB, str. 151)

[P: Zveza *priloženo Vam pošiljamo* je pravilna s sam. sr. sp.]

primér -a m || v primeru slabega vremena → ob, pri slabem vremenu; primerno vedenje → ustrezno vedenje; gre mi okoliščinam primerno → gre mi tako, kakor dopuščajo okoliščine; za primer naj na primer povem → za zgled naj na primer povem (G: SAA, str. 127)

pripómba -e ž || moje pripombe na →
moje pripombe k (G: SAA, str. 128)

prislúhnutí -em dov. || prihodnje pol ure
lahko prisluhnete zabavni glasbi →
prihodnje pol ure lahko poslušate zabavno
glasbo (G: SAA, str. 129)

prisostvováti -újem nedov. || prisostvovati
→ biti zraven, navzoč, se udeležiti (G: SAA,
str. 130, 165)

prisôten -tna -o prid. || zaradi vrste
problemov, ki so prisotni v vseh naših
gledališčih → zaradi vrste problemov, ki
jih poznajo, čutijo vsa naša gledališča;
prisotne so težnje po kulturni revoluciji →
obstajajo, opažamo težnje po kulturni
revoluciji (G: SAA, str. 130)

prisôtnost -i ž || prisotnost (po nem.
Geistesgegenwart) → navzočnost,
pričujočnost (G: SAA, str. 129, 130)

pristáti -stánem dov. || pristati na pogoje (po
hr.) → privoliti v pogoje, pritrditi pogojem,
strinjati se s pogoji; ne pristanemo na
zamenjavo izkaznic → ne sprejmemo
zamenjave izkaznic; na to ne pristanem →
tega ne sprejemem; ali pristaneš na predlog?
→ ali se strinjaš s predlogom? (G: ZLDB,
str. 154)

pristòp -ópa m || umetnikov pristop (po sh.
in angl.) → umetnikovo stališče, gledanje;

režiserjev pristop → režiserjev prijem,
pogled (G: SAA, str. 131)

[P: Tu verjetno ne gre samo za vpliv sh., temveč
tudi za vpliv drugih jezikov, angl. *approach*, ki ga
togo prevajajo v slovenščino. Neustrezno rabljeni
pristop gotovo vpliva na rabo glag., saj če
govorimo o *pristopu*, gre za *pristopanje*, kar pa bi,
po G. mnenju, radi pregnali.]

pristopíti in **pristópiti** -im dov. || moram
pristopiti k delu (po sh. in angl.) → moram se
lotiti dela, poprijeti za delo (G: SAA, str. 131)

príti prídem dov. || prišlo je do okvare na
tem vodu → ta vod se je pokvaril; ker do
skrčitve zavodov ni prišlo, ... → ker
zavodov niso skrčili, ...; vedno znova je
prihajalo do prepirov → vedno znova so se
vnemali prepiri (G: SAA, str. 132)

pritožíti se in **pritóžiti se** -im se dov. ||
Celjani se niso pritožili na registracijo
tekme → Celjani se niso pritožili proti
registraciji tekme (G: SAA, str. 132)

privézati in **privezáti** -véžem dov. ||
privezati konja za drevo (po hr.) → privezati
konja k drevesu (G: SAA, str. 132)

producírati -am nedov. in dov. || producirati
→ proizvajati, izdelovati (izdelek),
pridobivati (grafit, jeklo, kovine, premog,
rude, električno energijo), pridelovati
(pridelek) (G: ZLDB, str. 156)

prodúkcija -e ž || produkcija → proizvodnja (G: ZLDB, str. 156)

promèt -éta m || mirujoč promet (po nem.) → parkiranje, mirujoča vozila (G: SAA, str. 133)

pròst pròsta -o prid. || kolka prost → kolka oproščen (G: SAA, str. 59)

proučiti -ím dov. || proučiti → preučiti, pregledati, preštudirati, premisliti, preudariti, premozgati (G: SAA, str. 122)

[P: Šele v zadnjih sto letih smo dobili precej besed s *pro-*, prevzetih zlasti iz st. c. sl. in iz sh. Po G. mnenju so nam izpodrinile marsikatero domačo besedo s *pre-*. Dvojnice smo obdržali le tam, kjer sta se razvila dva različna pomena, ali kjer je bila zamenjava težavna, npr. *predreti* vs. *prodreti*, *prepadel* vs. *propadel*. G. meni, da nam je *proučiti* nepotreben in da nam za vse pomene zadostuje preučiti. Predpona *pro-* je v slo. dovolj redka.]

pr̂sa pr̂s s mn. || prsa, prs, prsam, prsa, prsah, prsami → prsi, prsi, prsim, prsi, na prsah, s prsmi (G: SAA, str. 133)

[P: Množinski sam. Sklanjanje po 1. sr. skl. po G. ni pravilno, pač pa sklanjanje po 2. ž. skl.]

ptt in **PTT** ž neskl., in ptt ptt-ja in PTT PTT-ja m || slovenski ptt delavci → slovenski poštni delavci (G: ZLDB, str. 135)

rabíti in **rábíti** -im nedov. || dajte Rdečemu križu, česar ne rabite, uporabljate → dajte Rdečemu križu, česar ne potrebujete (G: ZLDB, str. 136 in 157)

[P: V ljudski govoricah se je namesto glag. *potrebovati* uporabljal germanizem *nucati*.]

račún -a m || na račun varnosti pešcev bo treba to spremeniti → zaradi varnosti, v prid varnosti pešcev bo treba to spremeniti; o tem nisem vodil računa (po sh. *voditi računa o čem*) → s tem nisem računal, na to nisem mislil (G: SAA, str. 134)

račúnica -e ž || brez računice je njegov optimizem gotovo pretiran (po sh.) → brez računa je njegov optimizem gotovo pretiran; podjetje pri tem ni imelo računice → podjetje pri tem ni imelo koristi (G: SAA, str. 134)

ràkrána in **ràk rána** -e ž || rakrana → rakova rana, huda, velika, nevarna rana (G: ZLDB, str. 158)

ravnánje -a s || tvoja ravnanja → tvoje ravnanje (G: SAA, str. 143)

[P: Skupno ime kot *gradivo*, *orodje*, *orožje*, *pčetje*, *znanje*. Skoraj vedno so napačne ali vsaj nepotrebne množinske oblike.]

rávnokar prisl. || ravnokar, pravkar (v pomenu *prav zdaj*, *zdajle*, *ta trenutek*): oddaja, ki jo pravkar gledate → ravnokar, pravkar (v pomenu *malo prej*, *prejle*, *pred nekaj trenutki*): oddaja, ki ste jo pravkar gledali (G: ŠZS, str. 91)

razborít -a -o prid. || miličniki so poslali preveč vročekrvnega razboriteža v zapor

→ miličniki so poslali preveč vročekrvnega bojevnika v zapor; sosed je bil razborit → sosed je bil bojevít (G: SAA, str. 135)

[P: Izposojenka iz sh., ki pomeni *razumen, bister, pameten*. Pri nas se največkrat *razborit* rabi v pomenu *bojevít*, zato prihaja do podobnosti s pogovorno besedo *srborit*, ki pomeni *vročekrven, bojevít, pretepaški*.]

razdélati -am nedov. || razdelati (po sh.) → dognati, obdelati, izdelati (G: SAA, str. 135)

[P: V SSKJ tega gesla ni, je pa v SP in NB (94).]

rázen in **razen** predl. z rodilnikom || razen svojcev so se pogreba udeležili vsi prijatelji in sodelavci → poleg svojcev so se pogreba udeležili vsi prijatelji in sodelavci (G: ZLDB, str. 130, 131, 159)

[P: Koroški Slovenci to uspešno ločujejo, ker ločujejo nemška predloga *neben, ausser*.]

razgradíti -ím dov. || v vodi razgrajeni pralni praški → v vodi razkrojeni pralni praški; razgrajevanje narodne zavesti pri občanih → propadanje, razpadanje narodne zavesti pri občanih; za film je bila novela preudarno razgrajena in razširjena → za film je bila novela preudarno dopolnjena in razširjena; temo bomo razgradili na več manjših → temo bomo razdelili, razčlenili na več manjših (G: SAA, str. 136)

[P: SSKJ ima samo pomen razkrojiti. V hr. ima glag. *razgraditi, razgradjivati* tudi pomene *podreti, razstaviti, razdreti*, po mnenju G še *razkrojiti*. Zavreči je treba neslovenski pomen *razkrojiti*. V

pomenu *razširiti, izpopolniti*, bi se po G. mnenju zdel glag. sprejemljiv tam, kjer se rabi tudi temeljni glag. *graditi*; kjer gre za natančnejšo *izdelavo, razčlenitev*, pa ostanimo pri starih izrazih.]

razlíka -e ž || te oddaje, za razliko od prejšnjih te serije, ne bodo obravnavale gorovja (po nem. *zum Unterschied von* ali po sh. *za razliku od danas*) → te oddaje bodo drugačne od prejšnjih, ker ne bodo obravnavale gorovja (G: ŠZS, str. 109)

ránzorázen -zna -o prid. || raznorazen (po sh.) → zelo različen, najrazličnejši, vsi mogoči, razni (G: SAA, str. 138)

razrešíti in **razréšiti** -im dov. || razrešiti konflikt → odpraviti, zgladiti, pomiriti, poravnati konflikt (G: SAA, str. 138)

razvejíti -ím in **razvéjiti** -im dov. || razvejiti – razvejen → razvejati – razvejan (G: SAA, str. 139)

[P: Po mnenju G. ima dvojica *razvejiti – razvejen* isti pomen kot *razvejati – razvejan*, zato je odveč.]

reklamírati -am nedov. in dov. || reklamirati → delati reklamo (G: SAA, str. 139)

[P: Po nem. *reklamieren* ne pomeni *delati reklamo*, ampak *pritožiti se in terjati kaj*. V SSKJ sta pod geslo *reklamirati* navedena oba pomena: 1. delati reklamo, 2. pritožiti se. Ker beseda zajema dva nasprotujoča si pomena, lahko prihaja do dvoumja.]

resúrs -a m nav. mn. || resurs (po srb., popačene fr. *ressources*, ž. sp. mn.) → vir, bogastvo, zaloga (G: SAA, str. 140)

reševáti -újem nedov. || reševanje problemov → urejanje, odpravljanje problemov; reševanje nasprotij, sporov → izglajevanje, poravnavanje nasprotij, sporov; reševanje zadev, poslov → urejanje, razreševanje, opravljanje zadev, poslov (G: SAA, str. 140)

revolveráš -a m || revolveraš → pištolar (G: SAA, str. 141)

[P: Končnica *-aš* je neslovenska.]

rovokopáč -a m || rovokopač → rovač (G: SAA, str. 141)

sédemka -e ž || sedemka → sedmica (G: SAA, str. 156)

[P: V drugem zlogu je nenaglašen e, ki v sklonih izpada (*sedmega*), in enako v imenih *sedmica*. Moral bi izpasti tudi v končnici *-ka*, ampak to bi dalo *sedmka*, to pa ni izgovorljivo.]

selotéjp -a m || selotejp → lepilni trak (G: SAA, str. 141, 64)

[P: Spačenka, ki jo na lepilne trakove zapisuje izdelovalec *aero* iz Celja, ker ima licenco od podjetja *Cellotape*. G. se zdi prava zanikrnost, da na izdelek ne dajo slovenskega imena.]

skúpaj prisl. || skupaj se vzeti, skupaj (se) zbrati → zbrati moč, potruditi se, zbrati (se) (G: SAA, str. 143)

skúpina -e ž || skúpina → skupína (G: SAA, str. 143)

skúpščina -e ž || skupščina (po sh. *skupština*) → shod, zbor, občni zbor (G: SAA, str. 81, 144)

slavíti -ím nedov. || slavili so tudi Blejci → zmago so slavili tudi Blejci (G: ŠZS, str. 113)

smátrati -am nedov. || smatram, da je treba → štejem, mislim, menim, da je treba (G: SAA, str. 145)

smél -a -o prid. || smelo trdim → pogumno, drzno, hrabro trdim (G: SAA, str. 145)

smerokàz -áza m || smerokaz → kažipot (G: SAA, str. 57)

[P: Besedo kažipot smo sprejeli iz hr. (*kažiput*, *putokaz*), vendar G. meni, da nam zveni čisto domače, bolj domače od *smerokaza*. Obenem pa se G. zavzema tudi za besedo *smernik*, a se zaveda, da je pomen že zaseden za *smerni kazalec* pri avtomobilu in za sveteča se občestna znamenja.]

snegolòv -ôva m || snegolov, snežna brana (po nem. *Schneefang*) → snežni branik (G: ZLDB, str. 56)

soóčati -am nedov. || šele sedaj se soočimo s celotnim tekstom → šele sedaj vidimo celoten tekst; ljudje bodo vedno soočeni s težavami → ljudje bodo vedno zadevali na težave; soočeni smo z nečim izjemnim → stojimo pred nečim izjemnim; soočamo se z resnimi nevarnostmi → pretijo nam nevarnosti; grozi neposredno soočenje med SZ in ZDA → grozi spopad med SZ in ZDA; soočenja s problemi manj razvitih

držav → spoznavanje, obravnavanje problemov manj razvitih držav; gre za soočanja s samim seboj → moramo si pogledati v obraz; svet se bo soočil s pomanjkanjem nafte → svet bo začutil, občutil pomanjkanje nafte; ne soočamo argumentov → ne primerjamo argumentov; od jeseni naprej se bomo soočali z oddajo → od jeseni naprej boste lahko gledali oddajo (G: ŠZS, str. 114)

[P: Modna beseda, verjetno po sh. Nadomeščala naj bi tujko *konfrontirati*, Prav to, da vsakokrat tako hitro najdemo ustrežnejšo besedo izpričuje, da je modna beseda neupravičeno segla na tuje področje.]

sovpádati -am nedov. || do te napake je prišlo tako, da so sovpadli vsi glavni elementi → do te napake je prišlo tako, da so se združili vsi glavni elementi; sovpadanje mita in resničnosti → združitev, spojitve mita in resničnosti; bil je sumljiv od vsega začetka, njegova zgodba namreč ni sovpadala z drugimi dejstvi → bil je sumljiv od vsega začetka, njegova zgodba se očitno ni ujemala z drugimi dejstvi (G: SAA, str. 147)

spray in **spréj** -a m || spray, sprej (po angl.) → pršilo (G: SAA, str. 133)

[P: Tovarne bi bilo treba po G. mnenju prepričati, da bi prenehale z uporabo angl. besede *spray* in *sprej*, čeprav je zapisana v SSKJ.]

spréj gl. **spray** (G: SAA, str. 133)

sprovêsti -vêdem dov. || sprovesti uredbo v življenju → uvesti, izvesti, izpeljati, uresničiti, dati uredbi življenje (G: ŠZS, str. 116)

sredína -e ž || sredina → okolje, okolica, družba, skupnost, razmere, možnosti, ozračje (G: SAA, str. 89, 148)

stališče -a s || stališče o ustavi → mnenje o ustavi; stališče o materialnem položaju delavcev → stališče do materialnega položaja delavcev (G: SAA, str. 149)

státi stojím nedov. || težave, ki bi me stale uvrstitve (po sh.) → težave, ki bi me stale uvrstitev (G: ŠZS, str. 119)

[P: Kot prehodni glag. se veže s 4. sklonom. Pod vplivom sh., kjer se podobni glag. vežejo z 2. sklonom.]

stopnjeváti -újem nedov. || njegov strah se je stopnjeval → njegov strah je zrasel; naše težave so se medtem stopnjevale → naše težave so medtem narastle, se povečale; sovražne sile so stopnjevale svoj pritisk → sovražne sile so okrepile svoj pritisk (G: SAA, str. 151)

stránpót -í ž || stranpot (po hr. *stranputica*) → ovinek, pot v stran, skok na stran, stranska, kriva, napačna pot (G: ZLDB, str. 173, 174)

struktúra -e ž || struktura te kamnine je še neznana → sestava te kamnine je še neznana (G: SAA, str. 141)

stvárnost -i ž || stvarnost (po sh.) → resničnost (G: SAA, str. 140)

svój svôja -e zaim. || reformi dati svoj čas → reformi dati njen čas, reforma naj dobi svoj čas; vsakemu svoje → vsakemu njegovo, vsak naj dobi svoje (G: SAA, str. 153)

svójski -a -o prid. || svojski (po sh.) → svoj, sam svoj, izviren, značilen, poseben (G: SAA, str. 154)

svójstvo -a s || v svojstvu predsednika (po rus., kasneje sh.) → kot predsednik (G: SAA, str. 154)

šánk -a m || šank (po avst. narečni besedi *die Schank*, knjižno *der Ausschank*) → točilna miza (G: SAA, str. 155)

še kakó prisl. || ali niste nič utrujeni? Še kako! (po sh. *i te kako*) → zelo, nadvse, izredno, silno (G: SAA, str. 155)

števílčen -čna -o prid. || številčna udeležba → številna udeležba (G: SAA, str. 155)

tá tá tó zaim. || temu ni tako → to ni tako (G: SAA, str. 157)

téhnik -a m || tehnik → tehtnica (G: SAA, str. 157)

[P: Dolgotrajna prednost, ki so jo imela m. imena pred ž., je kriva, da za premnoge poklice še niso v rabi ž. oblike.]

tehnologíja -e ž || vsaka knjiga je plod našega tehnološkega znanja → vsaka knjiga je plod našega tehničnega znanja (G: SAA, str. 158)

[P: *Tehnologija* spada k *tehniki*, ki je širši pojem.]

televízor -ja m || televizor → gledalnik (G: SAA, str. 40)

[P: V SSKJ in SP gesla *gledalnik* ni, je pa v NB (1). G. si je besedo sam izmislil.]

ter vez. || oče ter mati → oče in mati (G: SAA, str. 159)

[P: Ne veže imenskih dvojic.]

tést -a m || zanimiv test pred soboto, ko bodo naši igrali v Leipzigu → zanimiv preskus pred soboto, ko bodo naši igrali v Leipzigu (G: SAA, str. 159)

[P: Igralci niso reševali nobenih testov, šlo je za preskus znanja in moči. V SSKJ je v pomenu *preizkus*.]

tétrapak in **tetrapák** -a m || mleko, jogurt v tetrapaku → mleko, jogurt v kartonu (G: ŠZS, str. 125)

[P: *Tetra* (gr.) pomeni *štiri*, *pak* (kratica) za *pakiranje*, pakirati. Pakiranje v kartone v obliki tetraedra, pri nas v obliki kvadrov. Prevezeto je po nem. podjetju v *Hochheimu*, ki se imenuje *Tetra Pak*.]

težkôča in **težkóča** -e ž || težkoča (po hr.) → težava (G: SAA, str. 159)

toplifikácija -e ž || toplifikacija → otopliti, otoplitev (G: SAA, str. 94)

trénd -a m || zato moramo smer in moč negativnih trendov v letošnjem razvoju spremeniti → zato moramo smer in moč negativnih gibanj v letošnjem razvoju spremeniti (G: SAA, str. 160)

tríkrat več prisl. || požarov je bilo letos trikrat več kakor lani → požarov je bilo letos trikrat toliko kakor lani (G: SAA, str. 36)

tù prisl. || od tu naprej bo samo še pustota → od tod naprej bo samo še pustota (G: ZLDB, str. 91)

turízem -zma m || kmečki turizem → turistična kmetija, turizem na kmetiji, počitnice na kmetiji (G: SAA, str. 162)

tvórec -rca m || tvorec → ustvarjavec (G: SAA, str. 163)

tvóriti -im nedov. || tvoriti besede → delati besede; vsi člani tvorijo družino → vsi člani sestavljajo družino (G: SAA, str. 163)

ubítí ubíjem dov. || ubiti (po sh. *úbiti*) → umoriti (G: SAA, str. 165)

[P: Sh. *úbiti* v slo. pomeni *ubiti* in *umoriti*.]

udeléženec tudi **udeležēnec** -nca m || udeleženec v prometu → udeleženec prometa, udeležen v prometu (G: SAA, str. 165)

ugásniti -em dov. || daj, ugasni luč. → daj, ugasi luč; ugasnil je televizor in odšel spat

→ ugasil je televizor in odšel spat (G: SAA, str. 165)

ugotovítev -tve ž || sporne ugotovitve → sporne trditve (G: ZLDB, str. 182)

ukíniti -em dov. || ukiniti (po hr.) → odpraviti, opustiti, preklicati, razpustiti, razveljaviti, zapreti (G: SAA, str. 165)

upokojíti -ím dov. || se je upokojil → so ga upokojili (G: SAA, str. 103, 165)

upóren -rna -o prid. || uporno si prizadeva (po sh.) → vztrajno, vneto, zagrizeno si prizadeva (G: SAA, str. 166)

upravljati -am nedov. || upravljati avto → voziti avto; upravljati s posestvom → upravljati posestvo (G: SAA, str. 166)

uslúga -e ž || obrtna usluga (po sh. *úsluga*) → obrtna storitev (G: SAA, str. 166)

[P: Sh. *úsluga* v slo. pomeni *usluga* in *storitev*.]

uspávati -am nedov. || v turističnih krajih so se marsikje uspavali → v turističnih krajih so marsikje zadremali (G: SAA, str. 166)

uspéti uspèm dov. || to oddajo smo uspeli prestaviti na poznejši čas (po rus.) → posrečilo se je, da smo to oddajo prestavili na poznejši čas (G: SAA, str. 166)

ustváríti -im dov. || ustvariti izgubo → delati zgubo; ustvariti dobiček → narediti, doseči dobiček (G: SAA, str. 167)

v kólikor vez. || v kolikor bodo obsojeni, se ne morejo več pritožiti → če bodo obsojeni, se ne morejo več pritožiti. (G: SAA, str. 59)

več prisl. || od večih strani → od več strani; večim hišam je odneslo streho → več hišam je odneslo streho; govoril sem z večimi ljudmi → govoril sem z več ljudmi (G: SAA, str. 168)

več ali mánj prisl. || srečala sva se več ali manj naključno → srečala sva se bolj ali manj naključno (G: ŠZS, str. 43)

večina -e ž || večina igravcev Železničarja je bilo prepočasnih → večina igravcev Železničarja je bila prepočasna (G: SAA, str. 169)

veljati -ám nedov. || to velja počakati (po sh.) → treba je počakati; velja poudariti → želimo, moramo poudariti; velja počakati → bilo bi dobro počakati; to si velja ogledati → je vredno ogleda; napravil je napako, ki ga je veljala drugega mesta (po sh.) → napravil je napako, ki ga je veljala drugo mesto (G: SAA, str. 149 in 169)

[P: Kot prehodni glag. se veže s 4. sklonom. Pod vplivom sh., kjer se podobni glag. vežejo z 2. sklonom.]

véren -rna -o prid. || veren prevod → zvest prevod (G: SAA, str. 169)

vetrobrán -a m || vetrobran, vetrobransko steklo, vetrobranska šipa → vetrovnica (G: SAA, str. 170)

[P: G. predložil besedo *vetrovnica*. *Vetrovnica* je tudi plošča na kompasu, vendar se v tem pomenu redko rabi, zato po mnenju G. ne more biti zamenjav. Izraz bi se uveljavil, če bi ga sprejeli časnikarji in avtomobilisti.]

vgradíti -ím dov. || vgraditi mrežo v sito (po sh. *ugrađuje*) → vdelati mrežo v sito; v plan je nujno vgraditi stabilizacijsko usmeritev → načrtu je treba dati stabilizacijsko usmeritev; v to predstavo je bilo vgrajeno veliko dela → zanjo je bilo opravljeno veliko dela; vgraditi mehanično srce → vstaviti mehanično srce (G: SAA, str. 168, 170)

víkend in weekend -a m || vsak vikend preživi v svojem vikendu (po angl. *weekend*) → vsak konec tedna preživi v svoji počitniški hišici (G: SAA, str. 171)

višek -ška m || višek sladkorne pese (po sh. *višak*) → presežek sladkorne pese (G: ZLDB, str. 146, 194)

vkľjúčiti -im dov. || vključiti se v delovni proces, družbo (po hr.) → včleniti se v delovni proces, družbo; vključiti se v igro, tekmovanje → sprejeti, pritegniti v igro, tekmovanje; to vključuje tudi prve vrste → to obsega, zajema tudi prve vrste (G: SAA, str. 168, 171)

vključno prisl. || do leta 1918 vključno → vključno do leta 1918, do vštetega leta 1918; poslal je poročilo, vključno tudi poročilo o davkih → poslal je poročilo, tudi poročilo o davkih; s teboj vključno nas bo šest → s teboj vred nas bo šest (G: SAA, str. 171 in 175)

vnêsti vnêsem dov. || vnesti v zapisnik (po nem. *eintragen*) → zapisati v zapisnik; vnesti v proračun → postaviti, vpisati, vstavljati v proračun (G: SAA, str. 172)

vodič -íča m || vodič → vodnik (G: ZLDB, str. 195)

vodička -e ž || vodička → vodnica (G: ZLDB, str. 195)

vodostáj -a m || vodostaj → stanje, višina vode (G: ZLDB, str. 195)

vóki-tóki gl. **walkie-talkie** (G: SAA, str. 173)

vozník -a m || voznik → vozač (G: ŠZS, str. 137)

[P: *Voznik* in *vozač* sta bili некоč istopomenska. V Pleteršnikovem slovarju prevedeni kot *der Fuhrmann*. Vsakdanja raba pa je dala *vozaču* poseben pomen – ljudje, ki se redno vozijo na neki relaciji.]

vplívati -am nedov. || potres je vplival na zmanjšanje turistične ponudbe za te kraje → potres je zmanjšal turistično ponudbo za te kraje (G: SAA, str. 173)

[P: Časnikarji se s tem ogibljejo nuji, da bi pisali neprijetne glag. *zmanjšati*, *poslabšati*, *podražiti* itd.]

vprašljív -a -o prid. || dobil sem denar vprašljive vrednosti (po nem. *fraglich*) → dobil sem denar dvomljive, sumljive vrednosti (G: SAA, str. 36)

vrátnica -e ž || vratnica (po nem. *Türflügel*) → vratnik (G: SAA, str. 174)

[P: *Vratnica* (po nem. *Türflügel*) je polovica vrat, športni poročevalci pa pravijo *vratnica* pokončnemu stebri ali drogu (nogometnih) vrat. To ne more biti *vratnica*, temveč *vratnik* (po nem. *Türpfosten*).]

vsák -a -o zaim. || odnesel sem jo brez vsake praske → odnesel sem jo brez najmanjše praske; brez vsakega razloga → čisto brez razloga; pisal je brez vsake napake → pisal je brez napake; to je brez vsakega smisla → to je povsem brez smisla, nesmiselno; vsake toliko → od časa do časa, kdaj pa kdaj (G: ZLDB, str. 197)

vsakdán -a m || taborniški vsakdan je dokaj naporen (po sh. *svagdan*) → taborniški dan je dokaj naporen (G: ZLDB, str. 198)

vse bolj in bolj prisl. || vse bolj in bolj vidim, da mi nisi prijatelj → vse bolj, vedno bolj, bolj in bolj vidim, da mi nisi prijatelj (G: SAA, str. 23)

vzdúh -a m || vzduh → zrak (G: SAA, str. 177)

vzdúšje -a s || vzdušje → ozračje (G: SAA, str. 177)

vzpodbúda -e ž || vzpodbuda → spodbuda (G: SAA, str. 147)

vzpodbudíti -ím dov., vzpodbúdití || vzpodbuditi → spodbuditi (G: SAA, str. 147)
[P: Vz- se danes rabi zlasti v novih besedah in izposojenkah iz drugih slovanskih jezikov ali njih narejenih. V domačih se je zvečine obrusila v z-/s-. zglede takega obrušenega glag. je *zbuditi*.]

vzpodbújati -am nedov. || vzpodbujati → spodbujati (G: SAA, str. 178, 147)

vztrájati -am nedov. || vztrajam na tem, da ga odslovite → vztrajam pri tem, da ga odslovite (G: SAA, str. 178)

[P: Ostajam pri svojem mnenju.]

walkie-talkie in **voki-toki** -ja m || voki-toki → radijski prenosnik (G: SAA, str. 173)

[P: Obstaja tudi *walkie-lookie* (*voki-luki*), ki pa v slovenščini (*televizijski prenosnik* ni našel svojega prostora.)

weekend gl. **víkend** (G: SAA, str. 171)

zabeléžiti -im dov. || naši košarkarji so zabeležili novo zmago → naši košarkarji so dosegli novo zmago; nogometaši so zabeležili tretji poraz → nogometaši so pretrpeli, doživeli tretji poraz (G: SAA, str. 178)

začélje in **začélje** -a s || začelje (po sh.) → spodnji konec, dno, rep lestvice (G: SAA, str. 179)

začéti -čnèm dov. || začeti moram z delom → začeti moram delo (G: SAA, str. 179)

zadolžítev -tve ž || zadolžitev → naloga, dolžnost (G: SAA, str. 180)

zadolžíti se -ím se dov. || za to je zadolžena posebna komisija (po sh. *zadužiti nekoga nečime*) → za to skrbi, to nalogo je prevzela posebna komisija (G: SAA, str. 180)

zadržánje -a s || zadržanje (po nem. *Verhalten*) → vedenje (G: SAA, str. 180)

zadržáti -ím dov. || klub bo letos zadržal vse igralce (po sh. *zadržati*) → klub bo letos obdržal vse igralce (G: SAA, str. 82 in 180)

zagrét -a -o || zagret (po hr. *zagrijan*) → razgret, ogret, goreč, navdušen za kaj, vnet za kaj (G: SAA, str. 181)

zahvaljujóč se -a -e || zmagali so, zahvaljujoč se dobri igri (po hr.) → zmagali so, zaradi, zavoljo dobre igre (G: SAA, str. 181)

zainteresíran -a -o prid. || zainteresiran → zavzet; zainteresiran za to → zanimam se za to, do tega mi je (G: SAA, str. 182)

zainteresirati -am dov. || zainteresirati → pridobiti koga, zbuditi komu zanimanje za kaj (G: SAA, str. 182)

zaključek -čka m || zaključek (po hr. *zaključak*) → konec, sklep, pogodba (G: SAA, str. 143, 183)

zaključiti -im dov. || zaključiti (po nem. *beschließen*) → skleniti, končati; zaključiti kaj iz česa → skleniti, posneti, povzeti (G: SAA, str. 143, 183)

zakúp -a m || to tveganje moramo vzeti v zakup → to tveganje moramo sprejeti; to sem kar vzela v zakup → to sem kar sprejel, vzela nase (G: SAA, str. 183)

[P: Frazo *vzeti v zakup* zamenjujemo z nekdanjo frazo *vzeti v kup* (po nem. *in Kauf nehmen*), in to pomeni *vzeti z drugim vred, skupaj z drugimi, temu se ne moreš ogniti.*]

zamík -a m || pri razpisu vpisa niso predvidene bistvene spremembe ali zamiki → pri razpisu vpisa niso predvidene bistvene spremembe ali odlogi; sindikati so se zavzemali, naj bi zamik v rasti osebnih dohodkov trajal 3 mesece → sindikati so se zavzemali, naj bi odlok, odmor v rasti osebnih dohodkov trajal 3 mesece; prav ta zamenjava in ta govorni zamik ... → prav ta zamenjava in ta govorni premik ... (G: ZLDB, str. 206)

zaprepáščen -a -o prid. || zaprepaščen (po hr.) → zaprepaden (G: SAA, str. 185)

zapiséči -séžem dov. || novinci so zaprisegli → novinci so prisegli (G: SAA, str. 129)

zaslúžen -žna -o prid. || Jerkovič je tako najbolj zaslužen, da je njegov klub ostal pri vrhu (po sh.) → Jerkovič ima največ zaslug za to, da je njegov klub ostal pri vrhu, Jerkovič je najbolj pripomogel, da je njegov klub ostal pri vrhu (G: SAA, str. 186)

zastopíti in **zastópiti** -im dov. || zastopiti (po nem. *verstehen*) → razumeti (G: SAA, str. 186)

zatajíti -ím dov. || padalo je zatajilo (po sh.) → padalo je odpovedalo (G: SAA, str. 186 in 86)

zatégadélj prisl. || zategadelj → zato, zaradi tega (G: SAA, str. 186)

[P: Nekateri bi *zategadelj* hoteli pisati brez *j*, ker mislijo, da je beseda nastala iz *za tega del*, vendar je končni *delj* drugačnega izvira, naslonjen na delo (Bezljaj). Da je to res, potrjuje raba v mežiškem narečju, kjer govorijo *za delj tega, za božji delj*, ki se je v 18. st. pisal *za božje delo.*]

zaustáviti -im dov. || zaustavil sem se na cesti (po sh.) → ustavil sem se na cesti, obstal sem na cesti (G: SAA, str. 167)

zaviséti -ím dov. || vse zavisi od tega → vse je odvisno od tega, vse je na tem (G: SAA, str. 187)

zavozljáti -ám dov. || zavozljati → zavozlati (G: SAA, str. 187)

[P: V SSKJ in SP tega gesla ni, je pa v NB (1).]

zglóbnik -a m || zglobnik (sh.) → zgibni, členkast avtobus, členkar, zgibnik (G: ZLDB, str. 61)

[P: V SSKJ, SP in NB tega gesla ni.]

zgodnejši -a -e prid. || zgodnejše → bolj zgodnje, čimbolj zgodnje (G: SAA, str. 187)

znánje -a s || praktična znanja → praktično znanje (G: SAA, str. 143)

[P: Skupno ime kot *gradivo*, *orodje*, *orožje*, *početje*, *ravnanje*.. Skoraj vedno so napačne ali vsaj nepotrebne množinske oblike. S takimi imeni nam jezik omogoča strnjeno, gospodarno izražanje, tu je torej prednost, ki je ne smemo zapraviti.]

znáti znám nedov. || kako nevarna zna biti nezaščitena žarnica (po nem. *kann geschehen*) → kako nevarna je lahko nezaščitena žarnica; zna se zgoditi, da bo zmagal

najslabši → utegne se zgoditi, da bo zmagal najslabši (G: SAA, str. 189)

žid -a m || žid → jud (G: ZLDB, str. 84)

[P: Enakopomenski samostalnik *žid* je balkanskoslovanska izposojenka iz zgodnje italijanske oblike *giudeo*. *Jud* je iz *Judeje*, ne iz *Židije*.]

žmígavec -vca m || žmigavec (po hr.) → utripalka (G: SAA, str. 190, 168)

žmígovec -vca m || žmigovec → utripavka (G: ZLDB, str. 212, 190)

[P: V SSKJ, SP in NB tega gesla ni.]

4.6.1 Zakaj slovarček?

Pričujoči slovarček bi bilo mogoče poimenovati avtorski normativni slovarček, v katerem so s pomočjo izpisovanja iz različnih del Janeza Gradišnika prikazane pogoste napake in spodrsaljaji, ki jih je ta opazil v javnem izražanju, časnikih, prevodih svojega časa. Slovarček je pripomoček vsem, ki jih zanima, s kakšnimi utemeljitvami je pisec odsvetoval določene besede, zveze, načine pregibanja, tako oblikoslovnega kot besedotvornega, in načine izreke ter zapisa. Mnoge od naštetih jezikovnih prvin so v vlogi nezaželenih prvin še danes, pri drugih se je raba povsem poenotila z manj priporočljivo varianto in danes ne poznamo več drugega izraznega načina, pri tretjih pa je mogoče govoriti o t. i. zastarelih normativizmih, ki jih definiramo tudi kot neaktualne normativne prepovedi (Dobrovoljc in Jakop, 2011).

Slovarček torej ni namenjen opozarjanju sodobnega bralca ali pisca ter govorca in poslušalca, katera jezikovna sredstva so bolj ali katera manj sprejemljiva v sodobnem knjižnem jeziku. Z njim skušamo zlasti za raziskovalne in preučevalne namene prikazati, kakšno je bilo Gradišnikovo videnje idealne jezikovne podobe in s primerjavami iz jezikovnega opisa v tedanjih jezikovnih priročnikih opozoriti na avtorjevo (ne)aktualnost.

4.6.2 Vrednotenje slovarčka

Po Gradišnikovem mnenju so precej tujega oziroma neavtohtonega v jezik prinesli površni prevajalci oz. neizobraženi posamezniki. Gradišnik uporabnika skozi slovarček usmerja h gospodarnejšemu izražanju, ki naj bo hkrati tudi pristno slovensko, pri tem pa zadeval (tudi) na take besede, ki so se že ukoreninile v slovenski jezikovni sistem. Ravno zaradi tega je splošno razširjeno, ustaljeno prvino, ki ustrezno opravlja svojo funkcijo v jeziku, težko prepovedovati in jo nadomestiti z drugo prvino.

Na tej stopnji raziskave se bomo zato posvetili predstavitvi tistih vprašanj, ki so bila ob sestavljanju slovarčka najbolj izstopajoča oz. silijo v ospredje Gradišnikove idealne podobe jezika.

Iz slovarček je razvidno Gradišnikovo vztrajanje pri pisavi izglagolskih samostalniških izpeljank na *-vec* še dolgo po tem, ko je bila reforma v SP 1962 uradno preklicana. To opazimo pri zapisih besed, ki jih je priporočal, npr. *razdeljevavec*, *razpošiljavec* (namesto

dispečer), *ustvarjavec* (namesto *tvorec*). V SAA (1993) se tudi avtor sam v svojih načelih spreminja: medtem ko besedo *utripavka* (namesto *žmigovec*) priporoča tako v ŠZS (1981) kot v ZLDB (1985), pa desetletje kasneje v SAA (1993) *utripavko* nadomesti *utripalka*. Podobno je s *spodbujevalcem*. Ena izmed **reform SP 1962** je tudi poskus vpeljave pisave pridevnika *povprečen* in njegovih izpeljank (*povprečnost*, *povprečnež*, *povprečje* idr.) v obliki *poprečen*. Ker pa je bilo, kot pravi Gradišnik, dokazano, da reforma ni bila dobra, so se povrnili k prvotnemu zapisu, tj. k pisavi z v.

Gradišnik pojmuje skupna imena (oz. množinske samostalnice) kot odraz **gospodarnosti v jeziku**. Obravnavana so pod gesli *gradivo*, *orodje*, *orožje*, *početje*, *ravnanje* in *znanje*. Načelo gospodarnosti je Gradišnik uporabil tudi pri utemeljevanju ustrezne besedotvorne variante pridevnika *lanski* oz. *lanskoleten*, ki nastaja po naslonitvi na zvezo *lansko leto*. Ker pa poznamo krajšo besedo *lanski*, ima ta zaradi načela gospodarnosti, ki nam veli, da se moramo izražati kratko in jedrnato, prednost pred pridevnikom *lanskoleten*. Nadalje tudi prislova *danes zjutraj* in *danes zvečer* zaradi istega vzroka nadomešča z *davi* in *drevi*.

Srečamo se tudi s primeri **sklanjanja samostalnikov**, ki jih je mogoče glede na Gradišnikovo obravnavo razdeliti v **tri kategorije**. V **prvo kategorijo** sodita samostalnika *apartheid* in *resurs(i)*, ki se izvorno uvrščata med samostalnice ženskega spola, v slovenščino pa sta prevzeti kot samostalnika moškega spola, kar dokazujejo tudi slovarske opredelitve teh besed v SSKJ in SP. V slovenščini se besede, ki se končujejo na soglasnik, navadno sklanjajo po prvi moški sklanjatvi. V **drugo kategorijo** spada beseda *hči*. Pri tem samostalniku prihaja do mešanja imenovalniške (*hči*) in tožilniške (*hčer*) oblike. Pri samostalniku *prsi*, ki ga uvrščamo v **tretjo kategorijo**, pa pogosto prihaja do napačne oblike sklanjanja zaradi zanemarjanja oz. pozabljanja, da so *prsi* množinski samostalni. Zato je neustrezno, če samostalnik *prsa*, sklanjamo po prvi srednji sklanjatvi, pravilna je namreč raba množinskega samostalnika *prsi*, tega pa sklanjamo po drugi ženski sklanjatvi.

V slovarčku se posredno srečamo tudi z **jezikovnim razvojem posameznih besed**. Po mnenju Gradišnika so nam besede s predpono *pro-* izpodrinile marsikatero besedo s *pre-*. Pravi namreč, da smo dvojnice obdržali le tam, kjer sta se razvila dva različna pomena, ali kjer je bila zamenjava težavna (*predreti* vs. *prodreti*, *prepadel* vs. *propadel* itd.). Gradišnik meni, da nam je predpona *pro-*, ki je v slovenščini že tako redka, nepotrebna, in da za opis vselej zadostuje predpona *pre-*. Danes lahko opazimo zastarelost predpone *pro-* pri besedah,

kot npr. *prorok*, *protiti* itd. Pomen se lahko tudi meša, kar lahko pripelje do pomenskega nerazlikovanja in posledično do uporabe samo enega (zadnjega) glagola, npr. *proučiti* vs. *preučiti*. Marsikje pa sta razvita dva različna pomena, npr. *promet* vs. *premet*, *predreti* vs. *prodreti*, *prepadel* vs. *propadel* itd. T. i. pomenske razširitve so pri posameznih besedah del naravnega jezikovnega razvoja, zato je prav, da se pri prevajanju dopušča več možnosti prevoda določenega tujega izraza. Ob primeru samostalnikov *voznik* in *vozač* Gradišnik izpričuje, da sta bili besedi nekdanji sopomenki, danes pa je *voznik* tisti, ki poklicno vozi avtobus, kamion, tj. *šofer*, *vozač* pa tisti, ki se redno vozi z avtobusom, vlakom.

Mešanje pomenov ponazarjamo z iztočnicama *domačini* v pomenu *gostitelj*, *gostujoče moštvo*. Poimenovanje z zvezo *domači igralci* ni primerno, saj lahko obe moštvi, ki igrata, pripadata isti narodnosti. Potemtakem bi bili obe moštvi *domači(ni)*. V tem primeru je *gostitelj* bolj natančna opredelitev od *domačih igralcev*. Podoben primer je pri iztočnici *dopust* v pomenu *počitnice*. K zamenjavanju izrazov je pripomogla tudi *počitniška hišica*, s katero smo nadomestili *vikend*, kar lepo kaže stavek: *vsak vikend preživi v svojem vikendu*. Mešanje pomenov pa je očitno tudi pri prislovu *pravkar*, *ravnokar*. Gradišnik je zagovarjal stališče, da ta prislov pomeni *malo prej*, *pred nekaj trenutki*, nikakor pa ne *prav zdaj*, *ta trenutek*. Torej je stavek *pravkar/ravnokar gledam nedeljski program* napačen, saj prislov ne izraža dogajanja v sedanjosti.

Napačne vezave glagolov s predlogi najdemo v slovarčku v paru s priporočenimi strukturami kot npr. *izgubljati na* – *izgubljati*, *začeti z* – *začeti*, *končati z* – *končati*. Napačne vezave so lahko nastale tudi ob jezikovnem prenosu iz drugega v domač jezik, npr. *dvomiti v* (po sh. *sumnjam u to*) – *dvomiti o*, *prepričan v* (po sh. *uvjeren u to*) – *prepričan o*, *čudi me* (po sh. *čudim se tome*; po nem. *es wundert mich*) – *čudim se*. Poleg napačne glagolske vezljivosti zasledimo tudi napačno vezavo samostalnikov s predlogi, npr. *na vsakem koraku* – *ob vsakem koraku*, *za časa* – *v času*.

Ker pa slovarček vsebuje največ besed, ki jih Gradišnik obravnava zaradi njihovega izvora, bo naslednji seznam **tujejezičnih prvin** razdeljen na več kategorij:

(1) Raba obrazil

Gradišnik je na primer odsvetoval rabo priponskega obrazila *-aš*, ki ga srečamo v geslih *izgubaš* in *revolveraš*. Hrvatje so prevzeli to priponsko obrazilo od Madžarov, mi pa od

Hrvatov, zato Gradišnik besedi *izgubaš* in *revolveraš* nadomešča z besedama *izgubar* in *pištolar*. Ker pa imamo v športu kar nekaj poimenovanj igralcev z neslovensko pripono *-aš*, bi potemtakem po Gradišnikovem mnenju morali iz jezika odpraviti vse *odbojkaše, košarkaše, rokometaše, nogometaše* idr.

(2) Tujejezičen izgovor

V ta sklop sodi npr. Gradišnikovo naglaševanje besede *skupina*: priporočal je izgovor *skupína* in ne *skúpina*.

(3) Prevzete besede: tujke in izposojenke

Med tujkami, proti katerim je Gradišnik nastopal, so npr.: *boom, by pass, musical, pacemaker, pizza, spray, walkie lookie, walkie talkie* idr. Še pogosteje pa je grajal rabo besed, ki so se že prilagodile slovenščini in jih zapisujemo »po domače«: *dispečer, hala, inženiring, kamerman, opetovano, prilog, resurs, uspeti, vikend* itd. Čeprav se je Gradišnik pri utemeljevanju, da je beseda neprimerna zaradi tujega izvora, pogosto srečeval z dilemami, od kod in kako je beseda prevzeta, pa odgovor na to vprašanje ni prinesel bistvene razlike pri tem, kako je besedo kategoriziral. Ne glede na to, ali je prevzeta iz germanskih ali slovanskih jezikov, ali smo Slovenci to besedo dobili od Nemcev ali Italijanov, je tujke želel nadomestiti z izrazom, ki je, četudi izmišljen, ustrezal merilu »slovensko«.

(4) Pomenska diferenciacija

Pri prevzemanju iz podobnih jezikov se zgodi, da posamezne besede, ki jih sprejmemo v jezik, v prvi fazi podomačevanja, ohranijo tudi družljivost v pogosti besedni zvezi, npr. *obala potoka* namesto *breg potoka*, oz. obdržijo prvotni pomen. Npr. pri besedi *nadležen* se je ohranjal pomenu »nadrejen«, »pristojen«, podobno je pri besedi *usluga*, ki je v nekem obdobju pomenila tudi »storitev«. Danes se beseda *usluga* v sh. uporablja za oba pomena, »uslugo« in »storitev«, v slovenščini pa smo razvili besedo *usluga* za označitev »dejanja iz prijaznosti, naklonjenosti, ustrežljivosti« ter besedo *storitev* za »delo, za katerega zahtevamo plačilo«.

(5) Sprejetje

Gradišnik pa **ni** bil **proti vsem** prevzetim besedam oz. je bil doslednejši v eksplicitnih napotilih kot pa v dejanski praksi. Tako izvemo, da je sprejemal besedo *tekst*, ki je ni posebej obravnaval, ampak jo zasledimo znotraj iztočnice *soočati se*. Tudi *identičen* je sprejel in zavrgel hr. besedo *istoveten*. Najbolj zanimivo pa je to, da sprejema *inovacijo* za spremembe v družbi, in iz nje izhajajoče dejavnosti kot npr. *inovativne, inovacijske dejavnosti*. Za vsakdanje predmetne, tehnične predmete, stvari pa priporoča *iznajdbo, izum*.

* * *

Po Gradišnikovem mnenju tudi naslednjega poglavja ne bi smeli imenovati ***zaključek***, saj naj bi izraz *zaključak* dobili iz drugih slovanskih jezikov, narejenega najbrž po nemški predlogi *beschließen*. Vendar menim, da je izraz *zaključek* v slovenščini potreben, kadar hočemo izraziti dejanje, ki je na koncu, a s prejšnjim trajanjem tesno povezan. *Zaključek*, v katerem se diplomska naloga približa koncu, povzema bistvene stvari, ki so bile ugotovljene skozi celotno diplomsko delo.

5 ZAKLJUČEK

Pregled Gradišnikovega gojiteljskega delovanja, ki niha med željo po idealiziranem jeziku in izbiri izključevalne metodologije, ki ima korenine v purizmu, poraja vprašanje, ali je idealizirani jezik tisti, ki ga je mogoče doseči z upoštevanjem purističnih konceptov. Gradišnikovo idealizirano zasnovo jezika bi bilo mogoče doseči, če bi jezik izolirali od vsakodnevne govorice in neformalnih govornih položajev, s čimer bi preprečili njegovo mešanje z novimi jezikovnimi prvinami. Šele tako bi iz njega odstranili vse tuje prvine, saj po njegovem mnenju ravno te škodujejo obstoju slovenščine. Mišljenje, da lahko vse tuje sestavine nadomestimo z domačimi, vključuje tudi izumljanje novih besed in razširjanje pomena že obstoječih.

Gradišnikov idealni jezik je torej jezik, prost tujega, hkrati pa jezik, ki se omejuje od naravnega razvoja, ki se s tujimi jezikovnimi prvinami tudi plemeniti.

Zdi se, da je koncept idealnega jezika za vsakega jezikovnega govorca drugačen, zato so mnogi Gradišnikovo mestoma nerealno odsvetovanje jezikovnih struktur odklanjali. Bil je prepričan v moč avtoritativnega usmerjanja jezika in poseganja v njegov razvoj in je odklanjal splošno rabo kot odločilno za normo, češ da ta ni enotna. Tako nasilno predpisovanje, ki ga je Gradišnik hotel uvesti v prid slovenskosti besed in izrazov, pa so odločno zavračali tudi marsikateri jezikoslovci.

Gradišnikova prizadevanja ustvariti čisto slovenščino so vsekakor pustila sledi. Po njegovem poseganju imamo danes kar nekaj ustaljenih izrazov, ki so izpodrinila tujejezične (*grenivka* za *grapefruit*, *skupina* za *grupo* ...), na drugi strani pa imamo precej izrazov, s katerimi je hotel umetno odpraviti vse tuje prvine (*turške klobasice* za *čevapčiče*, *kamerist* za *kammerman* ...). Jezikovni razvoj, na katerega posameznik ne more vplivati, povzroča, da besede živijo svojo pot. Nekatere se čez čas izločijo, drugim se zabriše nek pomen, spet tretje nastajajo zaradi novih stvari, pojavov, ki prihajajo v jezik iz drugih jezikov.

V zavesti moramo namreč imeti, da je danes, v času globalizacije vdiranje tujk v slovenščino neizbežen proces. Pomembno je, da se vsak govorec/pisec zaveda pomena (maternega) jezika v smislu upoštevanja spektra zvrstnosti danim okoliščinam na eni strani in tujega izrazja na drugi strani, kateremu jezik ne more ubežati.

Gradišnik je v svoji skrbi, da bi obvaroval slovenščino vseh germanskih, romanskih, slovanskih in angleških tujejezičnih prvin, posvečal ogromno pozornosti iskanju izrazov za njihove zamenjave. Povečan vpliv angleščine na slovenščino je povzročil, da se je Gradišnik v zadnjem obdobju vse bolj posvečal temu jeziku. Njegovi zapisi o anglizaciji so iz leta v leto ostrejši, prizadeval si je za zakonsko zaščito slovenščine in trdil, da angleščina ogroža slovenščino, pri čemer ni razlikoval med rabo jezika v knjižni, pogovorni, publicistični in strokovni zvrsti. Ker je iz časopisja izpisoval »škodljive« izraze za obstoj slovenskega jezika, se v njegovih slovarčkih in priročnikih pojavljajo izrazi, ki so danes najpogosteje uporabljeni v publicistični zvrsti.

Slovarček, ki je bil sestavljen na podlagi Gradišnikovih napak pišočin, tako v izboru besedja, oblikah, zvezah kot vezavah v knjižnem jeziku, omogoča, da se bralec preko sistematičnega zapisa seznanja s pomembnostjo jezikovnega razvoja in posledicami, ki jih ta razvoj prinaša. Iz gradiva je mogoče razbrati, da je prav beseda, ki po Gradišnikovem mnenju slovenščini ne ustreza, še precej ukoreninjena v sam jezikovni sistem. Svojim pogledom na jezikovno čistost je Gradišnik ostajal zvest v vseh priročnikih. Nobena novost, nobena sodobnejša ugotovitev ni omajala njegovega t. i. gojiteljskega pogleda na slovenščino. Tudi njegovo vztrajanje pri pisavi na *-vec/-vka*, kljub SAZU-jevemu preklicu oz. razveljavitvi te reforme že leta 1962, kaže na željo po takem predpisovalnem posegu v knjižnojezikovno normo, s katerim se govorniki slovenščine ne morejo poistovetiti.

Gradišnikovo najobsežnejše delo pa so vsekakor njegovi prevodi; v njih je namreč konkretno udeležil vse tisto, na kar je v priročnikih opozarjal. Zato bi bilo zanimivo in potrebno pregledati tudi ta del njegovega opusa in odkriti posebnosti, s katerimi je posredno vplival na bralce teh del.

6 VIRI IN LITERATURA

6.1 Viri

Gradišnik, J. (1967). *Slovenščina za Slovence*. Maribor: Obzorja.

Gradišnik, J. (1974). *Slovenščina za vsakogar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Gradišnik, J. (1981). *Še znamo slovensko?* Celje: Mohorjeva družba.

Gradišnik, J. (1985). *Za lepo domačo besedo*. Priročnik sodobne slovenščine. Maribor: Obzorja.

Gradišnik, J. (1986). *Naš jezik*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, Celovec: Drava.

Gradišnik, J. (1993). *Slovensko ali angleško?* Priročnik za dobro slovenščino. Celje: Mohorjeva družba.

6.2 Literatura

Bajec, A. in ostali (ur.) (1994). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: ZRC SAZU in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša; DZS.

Bajec, A. (1969). O purizmu in puristih. *Jezik in slovstvo*. Letn. 5, št. 5, str. 129–134.

Dobrovoljc, H. (2004). *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Dobrovoljc, H., Krek, S. (2011). Normativne zadrege – empirični pristop. V: Simona Kranjc (ur.). *Meddisciplinarnost v slovenistiki*. Obdobja 30. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 41–50.

Dobrovoljc, H., Jakop, N. (2011). *Sodobni pravopisni priročnik: med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.

Gradišnik, J. (1975). O normi v knjižnem jeziku. *Jezik in slovstvo*. Letn. 20, št. 5, str. 122–130.

Gradišnik, J. (1982). Tudi vrednota je resničnost. *Naši razgledi*. 9. 7. 1982, str. 388–899.

Jakopin, F. (1979). K vprašanju ruskih jezikovnih prvin v slovenščini. V: Breda Pogorelec in Ljubica Črnivec (ur.). *XV. Seminar slovenskega jezika literature in kulture*. 2.–14. julija 1979. Zbornik predavanj. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 45–63.

Jakopin, F. (1996). Slovensko knjižno besedišče v stiku z drugimi slovanskimi jeziki. V: Aleksandra Derganc (ur.). *XXXII. Seminar slovenskega jezika literature in kulture*. 24. 6. – 13. 7. 1996. Zbornik predavanj. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 27–35.

Jazbec, H. (2007). *Nemške izposojenke pri Trubarju na primeru besedila Ena dolga predgovor*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kalin Golob, M. (1994). *Sodobni pogledi na ogroženost slovenščine*. [online]. [citirano 23. mar. 2011]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.javnost-thepublic.org/media/datoteke/Kalin_3--1994.pdf

Kalin Golob, M. (1996). *Jezikovni kotički in jezikovna kultura*. Ljubljana: Jutro.

Kalin Golob, M. (2008). *Jezikovnokulturni pristop h knjižni slovenščini*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Klemenčič, S. (2010). Besede iz drugih slovanskih jezikov v slovenščini. V: Vera Smole (ur.). *46. Seminar slovenskega jezika literature in kulture*. Slovanstvo v slovenskem jeziku literaturi in kulturi. 28. 6.–16. 7. 2010. Zbornik predavanj. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 22–26.

Korošec, T. (1972). *Pet minut za boljši jezik*. Ljubljana: DZS.

Marušič, F. (1999). *Imena slovenskih podjetij med purizmom, zakonom in varstvom jezika*. Diplomaska naloga. [online]. [citirano 4. mar. 2011]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.ung.si/~fmarusic/pub/marusic_1999_imena_podjetij.pdf

Müller, J. (1982). Jezik kot vrednota ali kot resničnost. *Naši razgledi*. 28. 5. 1982, str. 294–296.

- Nežmah, B.** (2004). Taboriščni črni humor. *Mladina*. Št. 26 (28. 6. 2004), str. 48–51.
- Nova beseda** (zadnja sprememba: 25. avg. 2011). Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Laboratorij za korpus slovenskega jezika. [online]. [citirano 28. nov. 2011]. Dostopno na spletnem naslovu: http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html
- Pibernik, F.** (ur.) (2010). *Janez Gradišnik 1917–2009*. Dokumentarna monografija. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba.
- Pogorelec, B.** (1979). Slovenski jezik: jezikovna politika in praksa. V: Breda Pogorelec in Ljubica Črnivec (ur.). *XV. Seminar slovenskega jezika literature in kulture*. 2. – 14. julija 1979. Zbornik predavanj. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 3–29.
- Repe, B.** (2008). *Sodobna zgodovina*. Zgodovina za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan.
- Snoj, M.** (2003). *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Sršen, J.** (1998). *Jezik naš vsakdanji*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Statistični urad Republike Slovenije.** [online]. [citirano 10. nov. 2011]. Dostopno na spletnem naslovu: www.stat.si
- Swiggers, P.** (2007). Two concepts of language endangerment: language obsolescence and language death. *Linguistica*. Letn. 47, str. 21–33.
- Šabec, N.** (2005). Slovene-english language contact: lexical, syntactic, pragmatic and intercultural aspect. V: Diana Stolac in ostali (ur.). *Jezik u društvenoj interakciji*. Zbornik radova sa savjetovanja održanog 16 i 17. svibnja 2003. u Opatiji. Zagreb; Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 471–481.
- Thomas, G.** (1991). *Linguistic purism*. Longman: London, New York.
- Thomas, G.** (1997). The impact of purism on the development of the Slovene standard language. *Slovenski jezik*. 1 (1997), str. 133–152.
- Toporišič, J.** (1967). Kronika. Nečisti prijemi Janeza Gradišnika. *Jezik in slovstvo*. Letn. 12, št. 5, str. 163–164.

Toporišič, J. (1992). *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, Mladinska knjiga.

Toporišič, J. in ostali (ur.). (2001). *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Toporišič, J. (2004). *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Urbančič, B. (1987). *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.